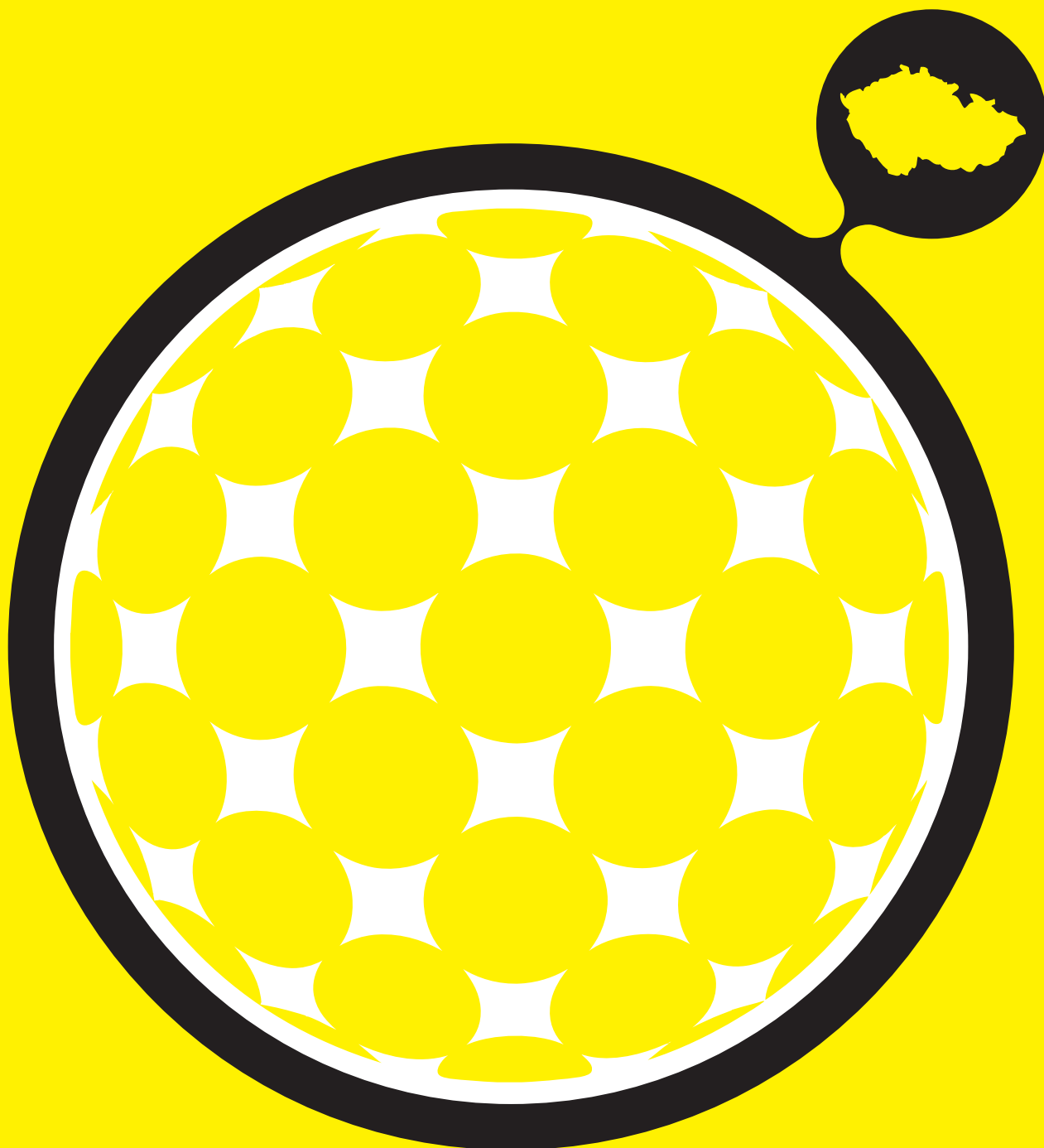

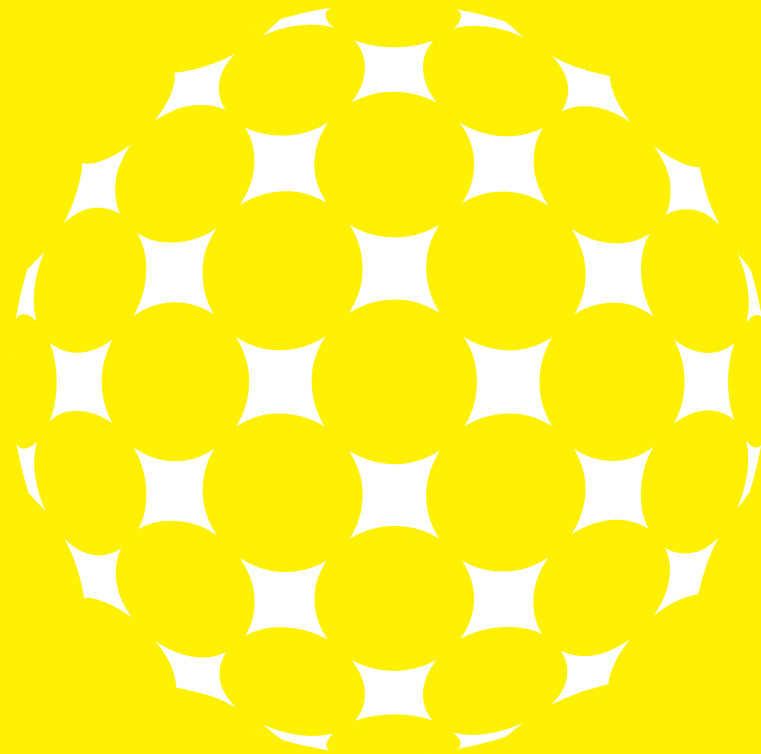
**AMNESTY
INTERNATIONAL**

Analýza role krajů v podpoře inkluzivního vzdělávání

Analýza role krajů v podpoře inkluzivního vzdělávání

AMNESTY INTERNATIONAL ČESKÁ REPUBLIKA 2012

Tato publikace je výstupem z výzkumného projektu, který finančně podpořila Nadace Open Society Fund Praha.

Obsah

Úvod	3
Účel publikace	3
Struktura publikace	3
Shrnutí hlavních zjištění	3
1. Analýza legislativy upravující strategie krajů ve vzdělávání	5
Školský zákon	5
Národní program rozvoje vzdělávání v České republice	5
Dlouhodobé záměry vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy	6
Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky	7
2. Dlouhodobé záměry vzdělávání v jednotlivých krajích	16
2.1 Způsob tvorby Dlouhodobých záměrů vzdělávání	16
2.2 Monitoring naplňování Dlouhodobých záměrů	17
2.2.1 Monitoring počtu žáků se speciálními vzdělávacími potřebami	17
2.2.2 Monitoring počtu romských žáků	19
2.2.3 Monitoring přechodů mezi vzdělávacími programy (respektive mezi Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání a přílohou tohoto programu pro žáky s lehkým mentálním postižením)	19
2.2.4 Sledování úspěšnosti žáků v dalších stupních vzdělávání	20
2.3 Spolupráce jednotlivých aktérů ve vzdělávání	21
2.3.1 Horizontální úroveň (NNO, kraje, školy, obce, Agentura, CPIV,...)	21
2.3.2 Vertikální úroveň (stát, kraje, obce, školy)	22
2.4 Respondenty identifikované překážky a úspěchy v aktivitách na podporu inkluzivního vzdělávání	23
Závěry a doporučení	26
Doporučení pro tvorbu Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky	26
Doporučení pro tvorbu Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v kraji	26
Doporučení pro oblast monitoringu naplňování stanovených cílů v rámci Dlouhodobých záměrů	27
Doporučení pro kontrolní činnost krajů	27
Doporučení pro spolupráci na horizontální úrovni	27
Doporučení pro spolupráci na vertikální úrovni	27

Úvod

Účel publikace

Cílem projektu, jehož výstupem je publikace, kterou držíte v rukou, bylo zmapovat roli krajů v procesu desegregace českého školství a jejich úlohu v podpoře inkluze ve vzdělávání. Naším záměrem bylo především identifikovat příklady dobré praxe, ale i regiony, kde jsou příležitosti pro zlepšení.

Do projektu jsme vstupovali s hypotézou, že kraje, majoritní zřizovatelé bývalých zvláštních škol (dnes základních škol praktických), plní vůči zmíněným školám povinnosti, které vyplývají ze zákona, nad jeho rámec však nejdou. Jinými slovy, kraje jsou velmi dobře informovány o zakoupeném vybavení, o poskytované vzdělávání se však nezajímají.

Tuto hypotézu jsme ověřovali během rozhovorů se zástupci krajů (radní, členové výborů pro školství, zástupci školských a sociálních odborů) v dotazníkovém šetření a během analýzy legislativy a vzdělávacích strategií na národní úrovni i na úrovni krajů.

Vstupní hypotéza se v mnoha ohledech potvrdila. V některých případech jsme navíc zaznamenali nedostatečné naplňování těchto základních povinností, které plynou z pouze částečné znalosti platných norem a také ze skutečnosti, že jejich naplňování není dostatečně monitorováno nadřízenými orgány krajské samosprávy i státní správy.

Struktura publikace

Obsah publikace je pro větší přehlednost a snazší čtení rozdělen na dvě části. Pro více shrnující způsob obeznámení se s tématem stačí čtenáři hlavní textová část.

Ta je rozdělena do dvou kapitol. První přibližuje roli krajů ve vytváření vzdělávacích strategií, jak ji definují právní normy na centrální úrovni. Druhá analyzuje skutečné procesy v rámci krajů při vzniku Dlouhodobých záměrů vzdělávání i potřeby krajů k jejich zlepšení. Závěr hlavní textové části je věnován formulaci doporučení.

Pro detailnější přehled o jednotlivých krajích i bližší představu o vzniku této zprávy slouží přílohová část. Její první čtvrtina je věnována metodologickým informacím, zbytek prostoru náleží rozboru Dlouhodobých záměrů jednotlivých krajů.

Shrnutí hlavních zjištění

Za hlavní zjištění, která jsou obsažena v této zprávě, považujeme následující:

— nedostatečná a neaktuální národní strategie vzdělávání

V současné době je jediným střešním a strategickým dokumentem vzdělávání v České republice Národní program rozvoje vzdělávání v České republice (tzv. Bílá kniha). Dokument je z roku 2001. Tomuto dokumentu se věnujeme v kapitole 1 na straně 5.

— volné vymezení podoby Dlouhodobých záměrů rozvoje vzdělávání a vzdělávací soustavy, stejně jako nedostatečně určené podmínky pro jejich tvorbu a absentující kritéria pro monitoring jejich naplňování

Dlouhodobé záměry (DZ) jsou zahrnuty v Bílé knize i v textu školského zákona. Tématu je však věnován relativně malý prostor v porovnání s významem DZ a jejich možností ovlivnit priority ve vzdělávání v jednotlivých krajích. Analýze zakotvení podoby DZ se věnujeme v kapitole 1 na straně 6, jejich vyhodnocování v kapitole 2.2 na straně 11. Na zakotvení podoby DZ navazuje problém absence indikátorů naplňování DZ jednotlivých krajů, případně neschopnost krajů indikátory sledovat kvůli absenci metodického vedení.

— nedostatečná spolupráce aktérů ve vzdělávání na vertikální linii (ministerstvo školství – kraje – obce) i na linii horizontální, tvořené jednotlivými orgány kraje a dalšími důležitými subjekty (neziskové organizace, Agentura pro sociální začleňování, Centra podpory inkluzivního vzdělávání aj.)

Tématu spolupráce jednotlivých subjektů věnujeme prostor především v kapitole 2.3 na straně 14.

— nedostatečné využívání práva a povinnosti zřizovatelů provádět evaluaci vzdělávání ve zřizovaných školách a málo pozornosti věnované naplňování dlouhodobých záměrů vzdělávání

Občasné návštěvy České školní inspekce tento nedostatek zájmu nemohou napravit. Je možné, že kraje o této své možnosti a povinnosti nemají dostatečné povědomí, stejně jako zájem evaluaci realizovat. Monitoring a evaluace vzdělávání, které v současné době probíhají, jsou spíše formální a napříč kraji nesystematické. Tomuto tématu se blíže věnujeme v kapitole 2.2 na stranách 11–13.

— aplikace inkluzivního či integrativního přístupu je možná, není však systémově vyžadována ani podporována a tak je závislá jen na osobním přesvědčení jednotlivců

Jak trefně vyjádřil jeden z respondentů: „Legislativou jsou dané možnosti integrace, jejich využití je však projevem dobré vůle jednotlivců.“

1. Analýza legislativy upravující strategie krajů ve vzdělávání

První oblastí, které jsme se věnovali, bylo zmapování pravomocí a povinností krajů, které vyplývají z legislativy. Chtěli jsme zejména osvětlit, jakou roli hrají kraje ve vytváření vzdělávacích strategií. Záměrem bylo také zaměřit se na kontrolní činnost a hodnocení škol, především v oblasti vydávání rozhodnutí a v oblasti přístupu škol ke vzdělávání žáků a k jejich výsledkům. V této kapitole tedy najdete především charakteristiku hlavních dokumentů, které oblast našeho zájmu vymezují a specifikují.

Školský zákon¹

Témata týkající se škol, školských zařízení a vzdělávání jsou primárně upravena zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (tzv. školský zákon).² Školský zákon definuje zásady a cíle vzdělávání. Říká, že mimo jiné je „vzdělávání založeno na zásadách rovného přístupu každého státního občana České republiky nebo jiného členského státu Evropské unie ke vzdělávání bez jakékoli diskriminace z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, víry a náboženství, národnosti, etnického nebo sociálního původu, majetku, rodu a zdravotního stavu nebo jiného postavení občana“ a na „zohledňování vzdělávacích potřeb jednotlivce.“ Tento zákon také upravuje povinnosti a práva aktérů ve vzdělávání a vymezuje působnost orgánů, které vykonávají státní správu a samosprávu ve školství.

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice

Školský zákon ukládá krajům zapojit se do tvorby Národního programu vzdělávání (tzv. Bílá kniha),³ vypracovávaného MŠMT, prostřednictvím projednávání tohoto programu. Dosud platný Národní program vzdělávání, který udává směr vzdělávací politiky České republiky, je dokument, který vznikl v roce 2001. Jedná se o závazný vládní materiál strategického charakteru, který formuluje východiska, záměry a programy vývoje vzdělávací soustavy ve střednědobém horizontu.

S ohledem na sledovanou problematiku dokument například (i když nepříliš systematicky) doporučuje směr inkluzivního vzdělávání, tedy ústup od segregovaného vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami ve speciálně zřízených školách. Národní program dále poukazuje na potřebu transformace poradenského systému směrem k vytváření optimálních podmínek pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Dokument nabádá k moderním metodám výuky, ke zlepšení podmínek ve třídách (úprava počtu dětí, přizpůsobení prostoru), k využívání pedagogických asistentů, speciálních pedagogů a kompenzačních pomůcek na běžných školách a ke změně v přípravě pedagogů i v ohodnocení jejich práce.

Dokument má být rovněž východiskem pro orgány veřejné správy, které realizují státní politiku ve školství. Strategie sama hovoří o tom, že by měla „ovlivňovat rozhodování na úrovni krajů, obcí i veřejných vysokých škol (...) a sjednocovat úsilí o rozvoj vzdělanosti (...).“⁴ Časovým horizontem pro zmiňovaný dokument byl rok 2005, v některých ohledech rok 2010. I s ohledem na tento časový rámec je zapotřebí dokument revidovat a zaktualizovat, přičemž by bylo vhodné lépe zakotvit ustanovení o inkluzivním vzdělávání, které je Česká republika zavázána realizovat.⁵

Dlouhodobé záměry vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy

Národní program rozvoje vzdělávání je realizován prostřednictvím *Dlouhodobých záměrů vzdělávání a rozvoje vzdě-*

lávací soustavy (DZ ČR) a dalších opatření. Také na vzniku DZ ČR se podle školského zákona⁶ podílí kraje. Záměr je s nimi projednáván, ještě než je předložen k projednání vládě. Náležitosti *Dlouhodobých záměrů*, výročních zpráv a vlastního hodnocení školy, stejně jako struktura, obsah a základní pravidla tvorby těchto dokumentů, včetně termínů pro předkládání a zveřejňování DZ ČR, způsobu tvorby DZ krajů a také jejich vyhodnocování prostřednictvím výroční zprávy o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v kraji, jsou stanoveny vyhláškou č. 15/2005 Sb.⁷

Tato vyhláška uvádí, že DZ krajů „vychází z Dlouhodobého záměru České republiky, regionálních specifik rozvoje ekonomiky, trhu práce a společnosti ovlivňujících rozvoj vzdělávání, stav a vývoj vzdělávací soustavy kraje a z dokumentů vztahujících se k rozpočtu kraje.“⁸ Nepřináší bližší informace o tom, jakým způsobem by měl být DZ tvořen, blíže však specifikuje způsob vyhodnocování stavu a rozvoje vzdělávací soustavy v kraji prostřednictvím vymezení rámcové struktury a obsahu výroční zprávy o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v kraji, kterou předkládají kraje ministerstvu každý rok do 31.3. Výroční zpráva se skládá ze tří částí – hodnocení jednotlivých stupňů vzdělávací soustavy, ekonomické části a hodnocení naplňování DZ kraje a souladu s DZ ČR. Sledovaná problematika by měla být obsažena ve dvou specializovaných oblastech zprávy (bod e – vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů nadaných, bod i – prevence sociálně patologických jevů, environmentální a multikulturní výchova, vzdělávání cizinců a příslušníků národnostních menšin, výchova k udržitelnému rozvoji).

DZ krajů jsou vyhodnocovány v intervalech, které jsou v souladu s legislativou. Naplňování strategických směrů a cílů DZ ČR je nepřímo hodnoceno prostřednictvím výročních zpráv České školní inspekce (ČŠI), které jsou k dispozici na webových stránkách ČŠI.

Dle zmíněné vyhlášky, respektive její novely z roku 2009, se tvorba nového DZ ČR měla řídit poprvé v roce 2011. Postup měl být následující: ministerstvo školství zašle krajům do 31. 10. 2011 ke stanovisku návrh DZ ČR, kraje se k němu do 1. 12. 2011 měly vyjádřit, MŠMT mělo do 31. 1. 2012 připomínky krajů zpracovat a předložit ke schválení vládě. Stejně tak mělo do 31. 10. 2011 zaslat krajům měly vzniknout první DZ krajů. Konkrétně do 31. 10. 2012 měly kraje poslat návrhy vyhodnocených a aktualizovaných DZ ke stanovisku ministerstvu školství, které se k nim do 15. 12. 2012 mělo vyjádřit a pak měly dopracované záměry se zahrnutými připomínkami předložit ke schválení zastupitelstvu do 31. 3. 2013. Relevantní pasáže pak do 30 dnů měly být zaslány ministerstvu školství. Celý proces se má následně opakovat každý třetí rok. Termíny pro tvorbu DZ nebyly v období před novelizací vyhlášky, stejně jako po ní striktně dodržovány.

Zmíněná vyhláška ani další dokumenty však nejsou konkrétní či detailní v popisu procesu tvorby DZ (kdo by se měl podílet) ani v přesné podobě připomínkového řízení na úrovni krajů. Nedostatečná je metodika hodnocení naplňování DZ.

V následujících dvou kapitolách přinášíme analýzu konkrétních DZ. První z nich byl platný téměř do konce roku 2011, kdy byl vytvořen a vládou schválen záměr nový. První z nich (DZ 2007–2011) vznikl ještě před rozsudkem Evropského soudu pro lidská práva v případě D.H.,⁹ který v České republice otevřel širokou diskusi na téma vzdělávání romských dětí, v širším smyslu na vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami a konečně i na téma inkluzivního vzdělávání. V listopadu 2011 schválila vláda nový DZ ČR pro období 2011–2015 a kraje vypracovaly své DZ v následujících měsících. Díky tomu, že tato analýza byla řešena na přelomu platnosti dvou DZ, máme příležitost sledovat vývoj náhledu na sledované téma.

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky 2007–2011

Dlouhodobý záměr, revidovaný v roce 2007, „zakotvuje záměry, cíle a kritéria vzdělávací politiky doprovázené koncepční, metodickou i finanční podporou v rozvojových programech, určuje rámec Dlouhodobých záměrů krajů a sjednocuje přístup jednotlivých krajů, zvláště v oblasti středních škol,“ jak uvádí oficiální stránky ministerstva školství.¹⁰ Stanovuje šest základních strategických směrů:

I. ROVNOST PŘÍLEŽITOSTÍ VE VZDĚLÁVÁNÍ

Cílem tohoto strategického směru je „zajistit rovné příležitosti ke vzdělávání pro všechny a poskytnout šanci na rozvinutí jejich vzdělanostního potenciálu v prostředí bezpečné školy.“¹¹ Tento strategický směr se rozvíjí do čtyř oblastí.

a) První je *Podpora individuálních vzdělávacích potřeb*, která se dělí do tří podoblastí:

> První z nich je *Oblast dětí, žáků a studentů se sociálním znevýhodněním a z málo podnětného rodinného prostředí*. Oblast má dva cíle:

1. „Vytvářet podmínky pro zlepšení výsledků vzdělávání sociálně znevýhodněných žáků a žáků z málo podnětného rodinného prostředí.“ Tento cíl rozvíjí celkem jedenáct opatření, mezi kterými nechybí:

- metodická podpora škol při práci se sociálně znevýhodněnými žáky;
- další vzdělávání pedagogů v této oblasti;
- změny v organizačních formách výuky;
- tvorba individuálního vzdělávacího plánu;
- využívání přípravných tříd;
- zřizování asistenta pedagoga apod.

2. „Vytvářet ve školách podmínky pro multikulturalitu ve vzdělávání jako prevenci xenofobie a rasismu a předčasných odchodů ze vzdělávání.“

>> Druhá oblast je *Oblast dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením nebo znevýhodněním*.

>>> Třetí oblastí spadající do podpory individuálních vzdělávacích potřeb je *Oblast žáků a studentů nadaných*.

Pro úplnost zmíníme další oblasti strategického směru Rovnost příležitostí ve vzdělávání, kterými jsou:

b) Integrovaný systém poradenství

c) Zlepšení klimatu ve školách a školských zařízeních

d) Podpora v rámci programového období 2007–2013

V rámci poslední zmíněné oblasti patřící pod strategický směr *Podpora rovnosti příležitostí* byly na základě vyhodnocení předchozích období definované oblasti podpory pro další programové období. Vzhledem ke vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí jsou jmenovány například tyto oblasti: *Zkvalitnění vzdělávání a práce asistenta učitele*, *Vybudování záchranné sítě pro osoby ohrožené předčasným odchodem ze systému vzdělávání a ty, co se do systému chtějí navrátit* a *Podpora inkluze romských žáků do hlavního vzdělávacího proudu včetně počátečního a dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků*.

II. DRUHÝM STRATEGICKÝM SMĚREM JE „KURIKULÁRNÍ REFORMA – NÁSTROJ K MODERNIZACI VZDĚLÁVÁNÍ S DŮRAZEM NA ROZVOJ KLÍČOVÝCH KOMPETENCÍ.“

Jejím cílem je rozvoj a zkvalitňování systému počátečního vzdělávání s důrazem na zlepšení klíčových kompetencí absolventů pro zvýšení jejich uplatnitelnosti na trhu práce a zvýšení motivace k dalšímu vzdělávání. Úvodní text se

zabývá srovnáním přístupu k počátečnímu vzdělávání před kurikulární reformou a v době po roce 2005. Připomíná, že kurikulární reforma nespočívá jen v tvorbě individuálních vzdělávacích plánů, ale že jde o celkovou proměnu klimatu a prostředí na školách. V analýze najdeme mimo jiné kritiku dosavadní nedostatečné úrovně individuálního přístupu k žákům: „(...) školy se dostatečně nezabývají tím, jak umožnit všem žákům maximální míru jejich rozvoje (...),“¹² stejně tak se nevěnují hodnocení a sebehodnocení škol a celého systému.

Dokument připouští mimo jiné podporu rozvoje mateřských a základních škol v malých obcích a alternativních programů, přičemž připouští například možnost zrušení minimálních počtů žáků ve třídách. Tento směr se dále dělí do pěti oblastí dle stupně vzdělávání, poslední oblast jeurčena podpoře tohoto směru v rámci programovacího období 2007–2013.

III. DALŠÍM STRATEGICKÝM SMĚREM JE „PODPORA CIZÍCH JAZYKŮ, INFORMAČNÍCH A KOMUNIKAČNÍCH TECHNOLOGIÍ“.

Jeho cílem je „zkvalitnění výuky cizích jazyků a rozvoj počítačové gramotnosti“. Strategický směrse dělí do dvou oblastí: Zkvalitnění a rozšíření výuky cizích jazyků a Zvyšování základních dovedností žáků a učitelů v oblasti informační gramotnosti. Poslední oblastí je opět podpora v rámci dalšího programovacího období.

IV. ČTVRTÝM STRATEGICKÝM SMĚREM JE „TVORBA A ZAVADĚNÍ SYSTÉMŮ KVALITY, METOD HODNOCENÍ A VLASTNÍHO HODNOCENÍ ŠKOL A ŠKOLSKÝCH ZAŘÍZENÍ“.

Jeho cílem je „vytvořit systém monitorování, hodnocení a vlastního hodnocení škol a školských zařízení“. Úvodní slova v této kapitole se týkají kvality vzdělávání ve školách a školských zařízeních. DZ uvádí, že zajištění kvality vzdělávání je „jedním ze základních úkolů všech zřizovatelů škol a školských zařízení a ředitelů těchto institucí“.¹³

Dále hovoří o snaze koordinovat aktivity v této oblasti tak, aby školy mohly monitorovat a hodnotit svou činnost a aby vytvořený systém poskytoval zpětnou vazbu všem aktérům vzdělávací sféry. Připomíná vytváření nástrojů na hodnocení kvality vzdělávání obcemi a kraji, které mají v souladu s koncepcí ČŠI a v rámci systému hodnocení vzdělávací soustavy doplnit evaluační proces na úrovni státu.

Tento směr je rozdělen do pěti oblastí – Reforma maturitní zkoušky, *Reforma závěrečné zkoušky, Vlastní hodnocení škol, Zjišťování úrovně vzdělávání ČR v mezinárodním srovnání a Podpora pro tento směr v rámci dalšího programovacího období.*

V. ZVYŠOVÁNÍ PROFESIONALITY A ZLEPŠOVÁNÍ PRACOVNÍCH PODMÍNEK PEDAGOGICKÝCH PRACOVNÍKŮ

Cílem pátého strategického směru analyzovaného DZ ČR je „Postupně přibližovat platové postavení pedagogických pracovníků ostatním vysokoškolsky vzdělaným skupinám obyvatel ČR.“

Obsahuje tři oblasti:

- *Vzdělávání pedagogických pracovníků,*
- *Odměňování pedagogických pracovníků,*
- *Oblast podpory v rámci dalšího programového období 2007–2013.*

V kapitole se mimo jiné hovoří o potřebě vytvořit účinný systém dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků (DVPP) a systematicky do něj zařazovat například témata rovných příležitostí ve vzdělávání a poradenství a dále o potřebě podpořit DVPP v regionech.

VI. POSLEDNÍM STRATEGICKÝM SMĚREM DZ ČR JE PODPORA DALŠÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Základním cílem je „Dostupné a efektivní další vzdělávání pro měnící se společnost.“

Obsahuje čtyři oblasti:

- *Další vzdělávání ve školách i mimo ně – vytvoření systémového rámce,*
- *Zlepšení kvality v dalším vzdělávání a prostupnost systémů počátečního a dalšího vzdělávání,*
- *Zvyšování profesionality vzdělavatelů v dalším vzdělávání,*
- *Podpora v rámci dalšího programovacího období.*

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky 2011–2015

*Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky*¹⁴ (dále jen platný DZČR) ve svém úvodu deklaruje, že navazuje na *Programové prohlášení vlády v oblasti regionálního školství na Národní program reforem*, které dále rozpracovává. Z hlediska zaměření je v úvodu vyzdvížena snaha o pozvednutí klesající úrovně výsledků žáků (s odkazem na mezinárodní srovnávání i domácí výzkumy) a nepříznivou situaci České republiky z hlediska konkurenceschopnosti. Základními principy DZ jsou tedy slovy jeho tvůrců „zvýšení kvality a efektivity ve vzdělávání“, a tím zvýšení konkurenceschopnosti ČR v mezinárodním měřítku.

Před samotným textem jsou zdůrazněna témata, na která DZ ČR klade zvláštní zřetel:

- *Zvýšení kvality vzdělávání*
- *Nové metody hodnocení škol*
- *Optimalizace nabídky vzdělávání*
- *Rozvoj odborného vzdělávání*
- *Podpora pedagogických pracovníků*

Text Dlouhodobého záměru je rozdělen na dvě části:

A – HLAVNÍ REFORMNÍ KROKY a B – DALŠÍ OPATŘENÍ VEDOUcí KE ZKVALITNĚNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A VÝCHOVY

Každá část obsahuje několik oblastí, které jsou pak poměrně detailně rozvinuty. Nebudeme zde podrobně rozebírat všechny oblasti – Dlouhodobý záměr je přehledně zpracován tabulkovou formou, a proto není problém se v něm zorientovat. Více pozornosti budeme věnovat především těm bodům, které budou mít či by mohly mít největší dopad na inkluzivní vzdělávání v krajích, se zvláštním zřetelem na děti z romského etnika a na desegregaci vzdělávání. U jednotlivých zmíněných témat je vždy uvedeno, kde se v textu DZ dají vyhledat.

HLAVNÍ REFORMNÍ KROKY

První část dokumentu, Hlavní reformní kroky, rozvíjí celkem 10 oblastí:

1. Předškolní vzdělávání

Opatření, která tato oblast přináší, směřují k dosažení účasti 95% dětí v raném věku na předškolním vzdělávání (A1.1). Je zde rozvinuto téma podpory mateřského jazyka dětí (A1.4) a zdůrazněna potřeba snížit počet odkladů povinné školní docházky (PŠD)(A1.7) – opatření by se mělo začít realizovat již od roku 2012. Zároveň má pokračovat přechod na rámcový vzdělávací program (RVP) Předškolní vzdělávání, který bude spočívat v metodické i technologické podpoře tvorby školních vzdělávacích plánů (ŠVP).

2. Zavedení standardizovaného hodnocení žáků a škol na úrovni 5. a 9. ročníků ZŠ (včetně odpovídajících ročníků 6 a 8letých gymnázií) a další doprovodné nástroje pro zlepšení kvality základního vzdělávání

Zde nacházíme první zmínku o evaluaci výstupů základního vzdělávání. Jedním z nástrojů je připravení doporučených orientačních výstupů v jednotlivých ročnících a vhodné monitorovací nástroje (A2.1), dalším je diskutované zjišťování úrovně znalostí žáků 5. a 9. ročníků základních škol. Uvažuje se zde o podpoře škol se slabšími výsledky (A2.2) a nechybí ani metodická podpora pedagogických pracovníků a jejich další vzdělávání i technologická opatření pro úpravy a hodnocení ŠVP. Rozpracováno je také téma vlastního hodnocení škol a propojení auto evaluace a externí evaluace například od ČŠI (A2.5–A2.8).

3. Zavedení opatření ke sledování kvality středního vzdělávání, zejména realizovat reformu maturitní zkoušky (od školního roku 2010/2011) a zavedení nové závěrečné zkoušky do systému odborného vzdělávání (do roku 2014)

Zde je zdůrazněna podpora technického a přírodovědného vzdělávání (tato tendence se objevuje ve více oblastech DZ). Nechybí metodická i didaktická podpora pedagogických pracovníků. Směrem ke studentům míří opatření z oblasti zlepšení výuky v programech odborného vzdělávání – zvýšení rozsahu přípravy v reálném pracovním prostředí a vytvoření standardů kvality pro přípravu žáků na pracovišti (A3.4) + (detailněji viz téma 5, konkrétně A5.1–A5.4). Velký prostor je pak věnován reformě maturitní zkoušky (A3.6–13.9) a reformě státní závěrečné zkoušky (A3.10–A3.11).

4. Optimalizace sítě středních a vyšších odborných škol

Tato část se věnuje jednotlivým krokům v rámci optimalizace středních škol – ukládá krajům provedení analýzy struktury středních škol a vyučovaných oborů a vypracování strategie optimalizace škol (A4.1–A4.4). Obsahuje komplexní kritéria rozvoje regionálního školství a kritéria pro přijímání do středních škol včetně procentuálně definovaných mantinelů pro jednotlivé typy středního vzdělávání, včetně podílu počtu žáků odcházejících ze základních škol na víceletá gymnázia, který by se měl z cca 12% snížit v následujících letech na 5–10%.

5. Podpora zajištění kvality odborného vzdělávání a další spolupráce se zaměstnavateli

Z oblasti obsahu výuky nabízí záměr změnu v podobě zavedení většího objemu všeobecných prvků v oborech vzdělání s výučním listem. Praktické vyučování by pak mělo být vylepšeno nastavením lepší spolupráce se zaměstnavateli – existuje záměr například prostřednictvím daňové stimulace zaměstnavatelů v souvislosti s realizací praktického vyučování podpořit zvýšení počtu žáků v oborech s výučním listem, na které je navázána smlouva s budoucím zaměstnavatelem. Zaměstnavatelé – odborníci z praxe – by se měli podílet i na tvorbě a inovaci ŠVP či školení učitelů odborných předmětů, nebo by se měli účastnit hodnocení dosažených výsledků studentů při ukončování studia. Spolupráce by se měla rozšířit na skupinu škola – zaměstnavatelé – kraj.

6. Vyšší odborné vzdělávání

Zde se jedná především o legislativní ukotvení vyššího odborného vzdělávání (VOŠ), které nebude začleněno do terciárního sektoru vzdělávání, a o prostupnosti vyššího odborného vzdělávání a vysokoškolského vzdělání v baka-lářském stupni.

7. Podpora učitelů formou vytvoření samostatného systému odměňování pedagogických pracovníků, vytvoření kariérního systému a nového systému dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků

V této oblasti dokument rozebírá změny v počátečním i dalším vzdělávání pedagogických pracovníků stejně jako motivaci k dalšímu vzdělávání ve formě kariérního postupu, který se bude opírat o skládání atestací během pedagogické praxe. Tradiční formy DVPP by měly být doplněny o podporu spolupráce mezi školami (networking) a vyučujícími (mentoring, koučování, hospitace apod.) V neposlední řadě by se měl změnit systém výběru či hodnocení ředitelů škol preprimárního, primárního a sekundárního stupně vzdělávání. Jedním z navržených nástrojů je například omezení funkčního období a stanovení jasných pravidel hodnocení.

8. Reforma financování regionálního školství

Toto téma plánuje změnu v kombinaci normativů oborových a normativů nákladových. Změna v oborových normativních slibuje definici a stanovení rozsahu zvýšené podpory pro odůvodněné případy, jako jsou například malotřídní školy, málo četné obory a vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami (A8.1). Dále zdůrazňuje potřebu zvýšení zodpovědnosti zřizovatelů za financování regionálního školství, pokud se škole nedostává potřebných peněžních prostředků (A8.2). Reforma přináší možnost doplnit normativní financování na žáka o nové parametry, které budou zohledňovat organizaci vzdělávání žáka v konkrétní škole (A8.3). Slibuje i snížení administrativní zátěže škol v souvislosti s jejich financováním (A8.4).

9. Centra excelence a pre-seed fond

Téma se zaměřuje na podporu mimořádně nadaných žáků formou finančních pobídek pro školy, individuálních stipendií či výměnných pobytů a na podporu transferu výsledků žáků středních a vyšších odborných škol ke komerčnímu uplatnění, a to především prostřednictvím podpory vazeb mezi školami, podnikateli a finančními institucemi.

10. Snížení byrokracie ve školství – novela školského zákona a dalších předpisů

Vytyčeného cíle se má dosáhnout vybudováním centrálního školského informačního systému (koncepce by měla být jasná do roku 2013) a snížením administrativní zátěže škol a školských zařízení (například omezením šetření a analýz či zpracováním modelových částí ŠVP). Mezi opatření v této oblasti patří také podpora pracovníků České školní inspekce, a to jejich dalším vzděláváním či jejich přizváním k plánování evaluačních procesů.

11. Podpora dalšího vzdělávání dospělých – zejména vytvoření Národní soustavy kvalifikací a provázání s Evropským rámcem

V tématu je zdůrazněna potřeba rozvíjet systém dalšího vzdělávání a podporovat jeho kvalitu a nabídku a zároveň podpořit poptávku po dalším vzdělávání s cílem zvýšit účast dospělých na 15%. Zvyšování kvalifikace by se mělo podporovat zvyšováním kvality dalšího vzdělávání, stimulací poptávky (například daňovými pobídkami), propagací systému dalšího vzdělávání, ale především za využití systému uznávání výsledků dalšího vzdělávání skrze Národní soustavu kvalifikací.¹⁵

DALŠÍ OPATŘENÍ VEDOUcí KE ZKVALITNĚNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A VÝCHOVY

Druhá část je konkrétnější a navazuje na DZ z minulého období. Seznamuje s opatřeními vedoucími ke zkvalitnění vzdělávání a výchovy ve čtyřech oblastech.

1. Rovné příležitosti ve vzdělávání

Oblast je rozdělena do pěti témat:

a) Inkluzivní vzdělávání

Již v úvodu kapitoly se hovoří o inkluzivním vzdělávání. V této oblasti se počítá s aktualizací Národního akčního plánu inkluzivního vzdělávání (již v roce 2012) i s legislativními změnami pro rozvoj inkluzivního vzdělávání na školách (2013). Plánuje se podpora pedagogických pracovníků, především v oblasti práce s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami. Pro podporu inkluzivního prostředí se počítá se zlepšením podmínek 2. stupňů základních škol, aby byly schopné konkurovat víceletým gymnáziím a aby se tak omezil odliv nadaných žáků.

b) Děti, žáci a studenti se zdravotním postižením nebo znevýhodněním

V této oblasti záměr hovoří především o podpoře personální a metodické. Slibuje také analýzu výsledků úspěšnosti těchto žáků v hlavním vzdělávacím proudu a ve speciálních školách.

c) Děti, žáci a studenti se sociálním znevýhodněním

Plánovaným opatřením pro tyto děti je v dokumentu věnován dostatek prostoru. Jako průběžné cíle jsou zde uvedena opatření, jako je například podpora zvýšení účasti těchto dětí na předškolním vzdělávání. Z nových opatření zde najdeme podporu základních škol při zřizování přípravných tříd včetně zavedení nástrojů pro zajištění pravidelné docházky (2014).Nechybí záměr systematicky připravovat běžné základní školy na vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním a zároveň kontrolovat mechanismy, které děti umísťují do škol a tříd, vyučujících podle přílohy RVP pro žáky s lehkým mentálním postižením. Na to navazuje zajištění přestupu dětí, které mají potenciál, do škol hlavního vzdělávacího proudu. Není zde opomenuto ani téma vzdělávání na středních školách a podpora dětí se sociálním znevýhodněním k pokračování ve studiu. Ministerstvo školství by mělo pokračovat v rozvojových programech, které plánovaná analýza vyhodnotí jako efektivní.

d) Děti, žáci a studenti národnostních menšin, cizinců a azylantů

Hlavním cílem s termínem splnění 2015 je posílit výuku češtiny jako cizího jazyka pro začlenění cílové skupiny do vzdělávání. K tomu je zapotřebí podpořit patřičné vzdělávání pedagogických pracovníků. Nechybí zde tedy ani apel na pedagogické fakulty nebo na materiální zabezpečení v podobě didaktických a učebních pomůcek.

e) Zlepšení klimatu ve školských zařízeních V této oblasti se záměr zabývá především monitorováním sociálního klimatu na školách nebo podporou prevence rizikového chování. Plánuje se také zaměření na zjišťování předčasných odchodů ze vzdělávání a na preventivní působení proti nim.

2. Systém poradenství ve školství

Tato oblast má dva pilíře:

a) Pedagogicko-psychologické poradenství

Zde se myslí především na metodickou podporu školám a školským poradenským zařízením, včetně zřízení metodického portálu. Počet poradenských pracovníků by se měl zvýšit, především pak počet školních speciálních pedagogů a školních psychologů (2013). Činnost školských a školních poradenských služeb by měla být kontrolována, protože by měl být vytvořen vhodný evaluační nástroj.

b) Kariérové poradenství

Již v roce 2012 by měla být vytvořena koncepce kariérového poradenství. Pracovníci v této oblasti by měli procházet dalším vzděláváním v této oblasti tak, aby v roce 2014 byla zlepšena kvalita kariérového poradenství, které bude v roce 2014 provázané s potřebami na trhu práce a bude poskytováno na základě znalosti reálného pracovního prostředí.

3. Ústavní a ochranná výchova

Do této oblasti se promítá pokračování započaté transformace systému náhradní péče, kterou MŠMT realizuje společně s MPSV.

4. Jazykové, umělecké, environmentální a speciální vzdělávání, informační a komunikační technologie

Tato oblast má 9 kapitol, pro které přináší specifické cíle. Ty zde pouze vyjmenujeme:

a) Podpora výuky cizích jazyků

b) Jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky

c) Podpora informačních a komunikačních technologií

d) Vzdělávání k udržitelnému rozvoji

e) Základní školy speciální

f) Základní umělecké školy

g) Konzervatoře

h) Zájmové vzdělávání

i) Podpora kulturního a uměleckého vzdělávání

Příležitost analyzovat dvě dlouhodobé strategie vzdělávání na národní úrovni přímo vybízí k porovnávání a hodnocení. Jak si tedy nově platný dokument stojí v porovnání se svým předchůdcem?Přestože nový Dlouhodobý záměr je pokrokový z hlediska formy i detailnější v některých aspektech obsahu, jeho náplň není pro dosažení předkládaných plánů dostatečná, především kvůli absenci evaluačních mechanismů. Stejně jako v předchozím DZ ani v novém dokumentu nejsou až na výjimky uvedeny termíny, kdy se daná opatření mají realizovat. V mnoha oblastech jsou záměry popsány v příliš obecné rovině a ve většině případů zcela chybí nabídka nástrojů, které by k dosažení daných cílů mohly přispět. V neposlední řadě zcela absentují ukazatele úspěchu.

Jaký může být přínos nového DZ pro inkluzi ve vzdělávání v krajích, zvláště klademe-li důraz na rovný přístup ke vzdělávání pro děti z romského etnika? Mezi prioritami inkluze tato myšlenka chybí, dokonce není ani vzdáleně obsažena v celé první části, která tvoří těžiště Dlouhodobého záměru. Na druhou stranu, i mezi prioritními tématy lze nalézt oblasti, které budou mít na inkluzi přímý dopad. Jednou z nich je reforma financování a změna v normativním financování. Pozitivně hodnotíme také podporu síťování škol, větší zájem o kvalitu vzdělávání v kombinaci s podporu méně úspěšným školám i změnu systému přípravy a odměňování pedagogických pracovníků. Touto optikou lze říci, že platný Dlouhodobý záměr nebude další překážkou na nastoupené cestě inkluze, ale že by jí naopak mohl být na této cestě nápomocný. Záleží ale na tom, jakým způsobem se stane vzorem pro dlouhodobé záměry jednotlivých krajů. To je možné zjistit v přílohové části, kde přinášíme shrnutí starších i platných vzdělávacích strategií všech krajů ČR.

2. Dlouhodobé záměry vzdělávání v jednotlivých krajích

V souladu s národním přístupem kraje České republiky schvalují a následně vyhodnocují strategické dokumenty, jež dále podmiňují také alokování finančních prostředků v rámci příslušné kapitoly věnované problematice vzdělávání a školství obecně.

Podle platných norem, popsaných v předešlé kapitole, krajský úřad zpracuje *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v kraji*, který musí být v souladu s DZ ČR. Tento záměr má být po schválení zastupitelstvem kraje předložen ministerstvu školství ke schválení. Obsahem dokumentu by měla být také analýza vzdělávací soustavy v kraji, na základě které jsou v dokumentu stanoveny úkoly a cíle vzdělávání, struktura oborů vzdělávání a druhů a typů škol, včetně jejich kapacity a návrhu na financování vzdělávání v kraji. *Dlouhodobé záměry* se dle platné normy vyhodnocují a také zpracovávají jednou za tři roky. Dále má kraj zákonem uloženo zpracování výroční zprávy o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v kraji, kterou předkládá zastupitelstvu kraje a poté ministerstvu školství. V rámci výroční zprávy provádí hodnocení vzdělávací soustavy v kraji (hodnocení vzdělávací soustavy ČR je úkolem ČŠI). *Dlouhodobé záměry* vzdělávání jednotlivých krajů jsou dostupné na webových stránkách krajů. Tímto způsobem jsou zpřístupněny *Dlouhodobé záměry* všech krajů, včetně výročních zpráv.

Nicméně přístup jednotlivých krajů se v některých aspektech liší. Toto je dáno krajskými specifiky, kvůli kterým se DZ krajů zpracovávají, ale také volně stanoveným rámcem na tvorbu a obsah těchto záměrů. Detailní analýza strategických dokumentů z oblasti vzdělávání v jednotlivých krajích České republiky je k dispozici v přílohové části publikace. Do analýzy jsou zahrnuty také *Programy rozvoje kraje*, pokud je v nich řešena sledovaná problematika.

2.1 Způsob tvorby Dlouhodobých záměrů vzdělávání

Způsob tvorby DZ je částečně zakotven ve školském zákoně a podrobněji upraven vyhláškou č. 15/2005 Sb., novelizovanou vyhláškou č. 225/2009 Sb., jak již bylo popsáno v kapitole věnující se legislativě. **Proces, jakým by daný strategický dokument měl vznikat, ale není specifikován a tak je rozhodnutí o procesu tvorby zcela ponecháno v kompetenci krajských úřadů.** Dotazovali jsme se tedy vedoucích odborů školství, jakým způsobem *Dlouhodobý záměr vzdělávání* kraje vzniká.

Téměř všichni respondenti uvedli, že DZ zpracovávají v souladu s platnou legislativou (školský zákon, někteří zmiňují také vyhlášku č. 15/2005 Sb.). Jako zodpovědný orgán za tvorbu dokumentu byl ve většině případů uveden odbor školství, který materiál vypracovává a který finální dokument předkládá obecní radě, případně zastupitelstvu. V jednom případě byl za zodpovědný odbor označen odbor legislativně-koncepční. U některých krajů lze na webových stránkách v rámci organizačního řádu dohledat, jaké odbory či oddělení mají ve své kompetenci agendu DZ.

Ve čtyřech případech zástupci krajů zmínili také další aktéry vzniku DZ. Tito další aktéři jsou ale málokdy blíže specifikováni. V některých případech se respondenti omezili na vysvětlení, že k DZ probíhá „široká diskuse na všech úrovních“, případně že se ke vzniku vyjadřují „sociální partneři“. Nejpřesněji okruh připomínajících popsali zástupci Jihomoravského kraje (JMK), kteří uvedli, že: „návrh DZ zpracovává Odbor školství na Krajském úřadě JMK, návrh je zveřejňován na školském portálu k veřejnému připomínkování. V době zveřejnění jsou na materiál upozorněni ředitelé všech druhů škol (mateřských, základních, středních) všech zřizovatelů s výzvou k připomínkování. Materiál je připomínkován také např. ČŠI, úřady práce, odborníky z NNO apod. Připomínkové řízení probíhá cca jeden měsíc až

šest týdnů, připomínky jsou písemně vypořádány.“ Způsob tvorby DZ je více či méně podrobně uveden v některých případech přímo v textu dokumentu – v úvodu či v závěrečných pasážích (detailněji kraje: Ústecký, Zlínský, Plzeňský, Olomoucký).

Vzhledem k faktu, že mezi děti se sociálním znevýhodněním jsou zahrnuti i děti romské, jsme se snažili zjistit, zda a do jaké míry mají krajsí romští koordinátoři přístup k tvorbě DZ nebo v širším smyslu tvorbě krajských strategických dokumentů a legislativy. Ze šetření vyplynulo, že romský/a koordinátor/ka měl/a možnost podílet se na vzniku DZ či PRK ve třech případech. Na nařízeních, vyhláškách a metodických materiálech týkajících se/ovlivňujících oblast vzdělávání sociálně znevýhodněných dětí se podílí čtyři krajsí romští koordinátoři a šest jich má možnost přispívat k formulaci grantových výzev v oblasti vzdělávání, zaměřených na cílovou skupinu romských či obecněji sociálně znevýhodněných dětí.

2.2 Monitoring a evaluace naplňování Dlouhodobých záměrů

Základní principy pro monitoring plnění DZ a jiných strategických dokumentů jsou rovněž zakotveny ve školském zákoně a upraveny vyhláškou č. 15/2005 Sb., v platném znění. **Zmíněné normy ale nejsou ani v tomto případě příliš detailní a kraje k monitoringu přistupují odlišným způsobem.**

Dle vyjádření většiny respondentů naplňování cílů definovaných ve strategických dokumentech monitorují autoři jednotlivých dokumentů především v souvislosti s tvorbou navazujících aktualizovaných dokumentů. Hodnocení naplňování DZ krajů je součástí *Výroční zprávy o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v kraji*, kterou kraje každoročně zpracovávají a zasílají ministerstvu školství.

Skutečnému vyhodnocení jednotlivých cílů DZ se autoři výročních zpráv věnují jen okrajově způsobem, který vzhledem ke sledované problematice často nelze považovat za dostatečný.

2.2.1 Monitoring počtu žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

Většina sledovaných výročních zpráv věnuje největší prostor demograficko-statistickým datům v rámci kraje. Ve statistikách Ústavu pro informace ve vzdělávání, které kraje využívají, najdeme rozdělené údaje pro základní školy a pro základní školy speciální. Kraje tak uvádějí velmi přesná čísla, týkající se dětí se zdravotním postižením. Nenajdeme však již čísla týkající se dětí s lehkým mentálním postižením (LMP) ani dětí, které tak byly označeny, byť by mohly spadat do kategorie sociálního znevýhodnění (například romské děti). V monitoringu nejsou zaneseny ani děti, které se vzdělávají v základních školách praktických bez diagnózy LMP na základě zákonného ustanovení o doplnění počtu dětí ve třídách.¹⁷

Jen dva z oslovených krajů explicitně uvedly, že tuto kategorii žáků sledují (v souvislosti se souhlasem se zřízením přípravného ročníku nebo s dotačním programem na asistenta pedagoga).

Otázka monitoringu přinesla u některých krajů paradoxní situace. Například Olomoucký kraj (dále OK) má v DZ jako jediný dobře definovány ukazatele naplnění cílů daných strategických směrů. Mezi ukazatele naplňování strategického směru *Rovnost příležitostí ve vzdělávání* patří například „podíl žáků se SVP integrovaných do běžných tříd základních škol“ nebo „počet romských studentů na středních školách“. Z odpovědi zástupců OK však vyplývá, že tyto kategorie dětí, žáků a studentů (romští žáci; žáci se sociálním znevýhodněním, kteří jsou podskupinou dětí se speciálními vzdělávacími potřebami), kraj nemonitoruje, protože k tomu nemá oprávnění.

Pokud kraje mají v DZ řešenou situaci dětí se speciálními vzdělávacími potřebami, konkrétně dětí sociálně znevýhodněných, je pro ně prakticky nemožné sledovat naplňování cílů v této oblasti. Situaci sociálně znevýhodněných dětí sledují jen čtyři kraje, především v souvislosti s rozvojovými programy MŠMT na podporu sociálně znevýhod-

něných žáků (asistent pedagoga, podpora inkluzivního vzdělávání). Jedná se o kraj Ústecký, Vysočina, Plzeňský, Jihomoravský. Sedm respondentů odpovědělo, že nesledují počet sociálně znevýhodněných žáků v praxi. Níže jsou uvedeny důvody zjištěné během šetření v krajích, které jsme pouze seskupili dle podobnosti:

- *neexistují jasná pravidla pro zařazení žáka jako sociálně znevýhodněného, pro tuto kategorii není vytvořen finanční normativ na žáka;*
- *doposud není legislativně upravena definice sociálně znevýhodněných žáků;*
- *nejsou kritéria ani nástroje;*
- *chybí nástroj, podle kterého lze jednoznačně zařadit žáka jako sociálně znevýhodněného, rodiče nemají povinnost tuto skutečnost oznamovat;*
- *není ve školském zákoně, nejsou kompetence, není jak a z čeho zjišťovat (jen podle žádostí na asistenta pedagoga (AP), tyto informace nejsou nijak jinak shromažďovány ani analyzovány);*
- *nejedná se o zákonnou kompetenci krajského úřadu;*
- *v souladu s ochranou osobních údajů není krajský úřad kompetentní monitorovat počty romských nebo sociálně znevýhodněných žáků v soustavě vzdělávací soustavy.*

2.2.2 Monitoring počtu romských žáků

Ptali jsme se také na monitoring počtu romských žáků v systému vzdělávání v kraji a jen jeden z respondentů ze skupiny zástupců odboru školství krajů (Jihomoravský kraj) sdělil, že počet romských žáků sledují, a to v souvislosti s programem MŠMT pro školy, které realizují inkluzivní vzdělávání. Ve skupině romských koordinátorů byla situace obdobná, přehled o počtu romských dětí ve školním věku měl zástupce jediného kraje (Liberecký kraj), který rovněž uvedl odhad počtu těchto dětí v běžných ZŠ i v SŠ či počtu romských dětí, které chodí do škol nebo tříd, kde jsou vyučováni podle přílohy RVP ZV pro děti s LMP.¹⁸ Koordinátoři romských poradců ve všech případech uvedli čísla vztahující se k celkovému počtu Romů v kraji – pracují s kombinací údajů ze sčítání lidu z r. 2001 a s odhady vlastními, s odhady poskytovatelů sociálních služeb na území kraje či s čísly, která vyplynula na základě výzkumu sociálně vyloučených lokalit a komunit v ČR z roku 2006.¹⁹

2.2.3 Monitoring přechodů mezi vzdělávacími programy (respektive mezi *Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání* a přílohou tohoto programu pro žáky s lehkým mentálním postižením)

Další oblastí, která nás zajímala, je monitoring dětí, které byly převedeny z běžné základní školy do školy pro děti s lehkým mentálním postižením – tedy kde došlo ke změně typu vzdělávacího programu. Kladně na otázku, zda sledují počty dětí, které jsou převedeny do jiného vzdělávacího programu, odpovědělo pět krajů (Zlínský, Středočeský, Jihomoravský, Pardubický, Liberecký kraj), jeden kraj uvedl, že má orientační informace. Zástupci krajů, kde tento jev monitorují nebo o něm mají přehled, připojili k odpovědi následující doplňující komentáře:

- *počty žáků jsou patrné ze zahajovacích výkazů jednotlivých škol;*
- *v rámci kontrolní činnosti průběžně;*
- *v rámci metodické pomoci jsou řešeny v případě potřeby konkrétní případy;*
- *informace je rozhodující pro financování přímými výdaji na vzdělávání;*
- *výroční zprávy škol – zde přechody dětí uvedeny dále ze zprávy ČŠI (zvláštní šetření – zjištěn přechod, ale nejednalo se o romské děti a stalo se tak na žádost zákonných zástupců – dále nikdo nesleduje).*

Jako argumenty, které vysvětlovaly postoj krajů, kde k monitoringu přechodů nedochází, kraje uváděly:

- *není důvod;*
- *nejedná se o zákonnou kompetenci krajského úřadu. Přeřazování žáků probíhá na základě doporučení školského poradenského zařízení a souhlasu zákonných zástupců;*
- *žáci vzdělávání podle přílohy pro žáky s LMP jsou zařazováni podle přísných kritérií – viz zákon č. 561/2004 Sb., a vyhláška č. 73/2005 Sb.;*
- *jedná se o záležitost rodičů žáků, školských poradenských zařízení a ředitelů škol;*
- *formou podkladů zasílaných řediteli škol pro zpracování výroční zprávy kraje máme pouze orientační informace. Rovněž ze zjištění při inspekční činnosti, pokud je údaj uveden.*

2.2.4 Sledování úspěšnosti žáků v dalších stupních vzdělávání

Další oblastí, která byla předmětem zájmu dotazníkového šetření, byl postup žáků ZŠ vzdělávaných podle přílohy pro žáky s LMP v krajem zřizovaných školách do vyšších stupňů vzdělávání. Zájem o další úspěšnost ve vzdělávací dráze jsme vytipovali jako jeden z možných způsobů zjišťování kvality vzdělávání škol, jejichž majoritním zřizovatelem jsou právě kraje (každý kraj zřizuje průměrně cca 20 škol tohoto typu, obce jsou zřizovateli v průměru devíti škol a další subjekty v průměru tří škol v kraji). Další úspěšnost žáků škol, kde se vzdělávají podle přílohy pro žáky s LMP, monitoruje pět krajů, zatímco sedm respondentů se vyjádřilo, že ke sledování další úspěšnosti nedochází.

Jako komentář v případě kladné odpovědi respondenti uváděli:

- *tyto informace máme k dispozici prostřednictvím výročních zpráv základních škol zřizovaných krajem. Výroční zprávy zasílají školy každoročně (v souladu s platnou legislativou);*
- *kommunikace se školami, statistika;*
- *dle možností a potřeb toto sledují ředitelé základních škol a základních škol praktických;*
- *výroční zprávy škol zřizovaných krajem – jen pro informaci, neobjevuje se ve Výroční zprávě o stavu vzdělávání a vzdělávací soustavy v kraji;*
- *velké procento absolventů zřizovaných škol se hlásí na odborné učiliště – lze zjistit z přihlášek, u studentů středních škol již ale nelze zjistit, odkud přišli;*
- *tyto údaje se již dále nezpracovávají.*

Pro odpověď zápornou uváděly kraje argumenty:

- *nejedná se o zákonnou kompetenci krajského úřadu;*
- *nedokážou sledovat ani školy;*
- *v rámci metodické pomoci řešíme v případě potřeby konkrétní případy;*
- *získávání těchto informací není relevantní k plnění úkolů stanoveným zákonem;*
- *z informací od jednotlivých škol je nám známo, že se některé z nich úspěšností vzdělávání žáků zabývají.*

2.3 Spolupráce jednotlivých aktérů ve vzdělávání

Cílem této analýzy bylo zmapovat situaci v jednotlivých krajích v oblasti spolupráce kraje s dalšími klíčovými aktéry ve vzdělávání, jejichž činnost má dopad na sociálně znevýhodněné žáky či specificky na žáky romské.

Také v oblasti spolupráce jsme zaznamenali různou úroveň a míru zapojení jednotlivých aktérů ve vzdělávání a na odlišný stav této spolupráce v jednotlivých krajích. Na tento jev již upozorňuje *Koncepce včasné péče o děti ze so-*

ciokulturně znevýhodňujícího prostředí,²⁰ která hovoří o tom, že jednotlivé kroky vedoucí ke zlepšení situace sociálně znevýhodněných dětí nejsou na jednotlivých úrovních dostatečně propojeny.

2.3.1 Horizontální úroveň (NNO, kraje, školy, obce, Agentura, CPIV,...)

Spolupráce na této úrovni ukázala jisté mezery již na základě prvních realizovaných rozhovorů. Mírné zklamání z nedostatku spolupráce vyjadřovali během dotazníkového šetření především romští koordinátoři, a to především v rámci jednotlivých orgánů úřadu, případně s dalšími institucemi (poradenská zařízení apod.).

Na horizontální úrovni jsme zaznamenali většinou absenci spolupráce krajů (odboru školství) s Agenturou pro sociální začleňování. Pozitivní odpověď jsme zaznamenali ve čtyřech případech, pouze zástupci Jihomoravského kraje tuto spolupráci specifikovali. Krajští koordinátoři romských poradců spolupracují s agenturou v osmi případech – tedy téměř ve všech případech působení agentury v daném kraji.²¹

Na dotaz ohledně spolupráce s Centry po podporu inkluzivního vzdělávání (CPIV)²² byla větší frekvence kladných odpovědí zástupců školských odborů. Vzhledem ke krátkodobosti působení CPIV se ale jednalo o počáteční setkání a o spolupráci jednorázového charakteru v podobě pomoci s vytipováním škol, které měla CPIV oslovit. V některých krajích byl nastaven kanál oboustranného informování v oblasti inkluze ve vzdělávání. Zástupci krajů jmenovali jako další způsoby spolupráce se CPIV následující: Porady vedoucích odborů školství (Karlovarský kraj), účast zástupců odboru školství na schůzkách ředitelů škol/ na pracovních jednáních se zapojenými školami pořádaných CPIV (Královéhradecký kraj, Jihomoravský kraj). Koordinátoři romských poradců se přihlásili ke spolupráci se CPIV v pěti případech.

Ze strany CPIV je zájem o aktivnější roli v podpoře spolupráce v oblasti vzdělávání. Svou roli na základě zkušenosti vidí jako poradní orgán při rozhodování týkající se například míst asistenta pedagoga či přípravných ročníků pro žáky se sociálním znevýhodněním. Stejně tak by se mohli a chtěli podílet na formulování relevantních pasáží *Dlouhodobých záměrů vzdělávání a vzdělávací soustavy v kraji*.

Koordinátoři by mohli též fungovat jako článek v řetězu přenosu dobré praxe (zminěna například zkušenost s financováním asistenta pedagoga z finančních prostředků od Úřadu práce ČR v rámci programu podpory veřejně prospěšných prací – což by bylo možné realizovat také v dalších krajích). Jednoznačným doporučením k přenosu dobré praxe je podpora síťování a komunikace aktérů na všech úrovních, což je role, kterou by CPIV měla zastávat. Jako příklad dobré praxe byl zástupcem CPIV jmenován případ takové spolupráce při zřizování přípravného ročníku v jednom okresním městě, kde byli zapojeni aktéři z různých úrovní včetně CPIV a Agentury pro sociální začleňování.

V Olomouckém kraji byl zaznamenán příklad dobré praxe na horizontální úrovni v případě zakročení proti náborovým aktivitám základní školy praktické v sociálně vyloučené lokalitě. Situaci se povedlo vyřešit společným úsilím lokální NNO, která na situaci upozornila krajskou koordinátorku romských poradců. Ta vyzvala k řešení školský odbor, do případu se vložil též zástupce Agentury pro sociální začleňování. Na této platformě se povedlo této praxi zabránit a navrhnout kroky, které by měly podobné aktivity do budoucna eliminovat.

Oblast spolupráce s NNO je na úrovni krajů dle našeho šetření pokryta nejlépe, a to jak ze strany školských odborů, tak i ze strany koordinátorů romských poradců. Ve většině případů se ale jedná o spolupráci formou finanční dotace na činnost a projekty NNO z prostředků krajů. Liberecký kraj nabízí NNO spolupráci také v oblasti získávání finančních prostředků z jiných zdrojů. Kraje se ve velké míře spoléhají na činnost NNO především v oblasti sociálních služeb. Kladně hodnotí projekty zaměřené na práci s celou rodinou, tedy i s dětmi. Tradičně považované za úspěšné jsou projekty zaměřené na doučování, nověji také na reintegraci do běžných základních škol.

2.3.2 Vertikální úroveň (stát, kraje, obce, školy)

Spolupráce s obcemi byla zástupci školských odborů průměrně hodnocena jako dobrá, dostačující. Většinou re-

spondenti upřesnili, že se jedná o spolupráci s řediteli obcemi zřizovaných škol v otázkách přípravných tříd, asistentů pedagoga, v případě zřizování tříd skupinové integrace nebo kvůli realizaci jazykové přípravy žáků z jiných států EU. Jihomoravský kraj doplňuje spolupráci o pořádání metodických porad zástupců kraje, pracovníků obcí s rozšířenou působností a ředitelů škol. Jeden z krajů upozornil na nenavázání systematické spolupráce s obcemi, ale jen s jednotlivými školami, což považuje za důležité také další z respondentů. Romští poradci hodnotili spolupráci s obcemi velmi obdobně.

Spolupráce spočívá také v podpoře inkluzivního vzdělávání či v podpoře integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do škol hlavního vzdělávacího proudu na bázi finanční či metodické.

Všechny kraje naplňují svou roli v dotačním řízení MŠMT na financování asistentů pedagoga pro děti se sociálním znevýhodněním. V souladu s platnou legislativou udělují souhlas se zřízením nebo prodloužením přípravné třídy pro děti se sociálním znevýhodněním a v dotačním řízení na podporu škol, které realizují inkluzivní vzdělávání a vzdělávání žáků se sociokulturním znevýhodněním. Některé kraje explicitně uvádějí, že dofinancovávají rozdíl mezi dotací MŠMT a skutečnou potřebou na financování asistentů pedagoga v kraji. Jde o kraje: Moravskoslezský a Vysočina. V předchozích letech mezi ně patřily i kraje Ústecký a Jihomoravský.

K těmto rozšířeným aktivitám se u některých krajů řadí také následující formy podpory:

- *je navázána spolupráce s jednotlivými školami, probíhá metodické vedení a pravidelná setkávání ředitelů škol;*
- *možnost podpory prostřednictvím globálních grantů vyhlášených krajem;*
- *v rámci metodické pomoci jsou v případě potřeby řešeny konkrétní případy;*
- *metodická pomoc školám, školským zařízením a neziskovým organizacím ve zpracování projektů k programu MŠMT: „Podpora integrace romské komunity na příslušný rok“ a zpracování doporučení k realizaci projektu;*
- *program na integraci romské menšiny;*
- *krajský úřad spolupracuje na realizaci dotačního programu MŠMT ČR na podporu romských žáků SŠ.*

2.4 Respondenty identifikované překážky a úspěchy v aktivitách na podporu inkluzivního vzdělávání

V rámci šetření jsme chtěli od respondentů slyšet, co podle nich inkluze ve vzdělávání podporuje. Ptali jsme se také, co je naopak překážkou či ohrožením inkluze ve vzdělávání v jejich kraji a co jim jako zástupcům odborů školství, na které jsme se s touto otázkou obrátili, chybí, aby mohli lépe podporovat inkluzivní vzdělávání. Níže uvádíme jejich odpovědi uspořádané do tematických celků.

Identifikované překážky v inkluzi ve vzdělávání:

- *nepřehledná a nesrozumitelná právní úprava této oblasti;*
- *nedostatek finančních prostředků na zajištění speciálních potřeb dětí a žáků;*
- *nedostatek kvalifikovaných pedagogů se zaměřením na speciální pedagogiku;*
- *nedostatečné odborné vzdělání učitelů;*
- *školy neumí pracovat s asistenty pedagoga;*
- *využívání funkce asistenta pedagoga pro individuální výuku žáka mimo třídu;*
- *nepřipravenost škol v běžném vzdělávacím proudu;*
- *stále vysoké počty žáků ve třídách běžných základních škol, v nichž se mají vzdělávat žáci se speciálními vzdělávacími potřebami;*

- *nedostatečné vybavení škol kompenzačními pomůckami, nezajištění bezbariérovosti;*
- *začleňování těžce mentálně postižených žáků do běžných základních škol, kdy nedojde k navázání jakéhokoli-
rstevnického kontaktu;*
- *neochota ukončit integraci v případě, že se tato nedaří.*

Hlavní předpoklady úspěchu:

- *ochota zřizovatelů k podpoře vzdělávání dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve školách běžného
vzdělávacího proudu;*
- *finanční prostředky na individuální práci s dětmi (finanční prostředky zmiňovala většina respondentů napříč ce-
lým dotazníkovým šetřením);*
- *jednoznačná, aplikovatelná legislativa.*

Dobrá praxe:

Napříč kraji od respondentů nejen z řad pracovníků školských odborů, ale i v rámci dotazování krajských romských poradců, jsou všeobecně kladně hodnoceny rozvojové programy MŠMT na financování asistenta pedagoga pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami, na zřízení přípravného ročníku pro děti ze sociálně znevýhodněného pro- středí i na nejnovější program na podporu inkluzivního vzdělávání. Z dalších nástrojů, které již nejsou vyhlašovány a realizovány na centrální úrovni, byly jmenovány následující:

- *inkluze žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do běžných škol v malých obcích;*
- *koordinace činnosti školských poradenských zařízení;*
- *organizace vzdělávání asistentů pedagoga;*
- *semináře o inkluzi pro vyučující.*

Dále jsme se ptali krajských romských poradců na jejich možnosti přispět k desegregaci školství a k podpoře inklu- zivního vzdělávání, na úspěchy, překážky i na nutné předpoklady úspěchu. Na škále 1–5 (1= mohu přispět k inkluzi ve vzdělávání, záleží především na mé iniciativě, 5= nemám možnost cokoliv ovlivnit ani přispět ke změně), kterou měli respondenti k dispozici, hodnotili svou možnost přispět ke změnám v oblasti vzdělávání průměrnou známkou 3,4. Svou informovanost o způsobu fungování systému škol v rámci kraje a o spolupráci jednotlivých aktérů v oblasti školství hodnotili respondenti známkou 3,6.

Romskými koordinátory identifikované překážky v podpoře inkluze ve vzdělávání:

- *nezájem nadřízených pracovníků a chybějící podpora vlastní iniciativy;*
- *absence pravomocí ovlivnit inkluzivní vzdělávání v kraji;*
- *jen jednostranná informovanost na lince romský koordinátor – další orgány kraje a instituce v kraji;*
- *chybějící článek přenosu informací k obcím a od obcí jako od zřizovatelů základních škol;*
- *možnost standardního zápisu do škol vyučujících dle přílohy rámcového vzdělávacího programu pro základní
vzdělávání pro žáky s lehkým mentálním postižením.*

Předpoklady úspěchu:

- *plné pokrytí nákladů školy na asistenta pedagoga (školy ze svého rozpočtu nic nepřidají);*
- *legislativní úpravy;*

- užití spolupráce s obcemi, poradenskými zařízeními, řediteli škol;
- získání většího počtu dětí pro předškolní vzdělávání;
- být plnohodnotným členem úřadu se svojí agendou, kterou nadřízení uznávají jako potřebnou a užitečnou.

Dobrá praxe:

V oblasti dobré praxe převažovala skepse, pole pro odpovědi často zůstávala prázdná. Někteří poradci se zmiňovali o konkrétních případech, které nejsou přenosné (například jmenovaný pozitivní příklad v podobě neotevření zamýš- leného segregovaného prvního ročníku ve Valašském Meziříčí). Pozitivně byly hodnoceny aktivity odborů školství, jako je například organizování školení pro pedagogy v daném tématu (například Karlovarský kraj, Pardubický kraj).

Závěry a doporučení

Cílem této analýzy bylo identifikovat v krajích ČR příklady dobré praxe a příležitosti ke zlepšení v oblasti tvorby a mo- nitoringu naplňování vzdělávacích strategií týkajících se dětí se speciálními vzdělávacími potřebami, především dětí sociálně znevýhodněných se zvláštním zřetelem na skupinu dětí romských.

Na národní úrovni byl v posledních letech realizován dostatek projektů směřujících k odhalení nedostatků ve vzdě- lávacím systému či k formulaci doporučení. Na jejich implementaci by v ideálním případě v současné době mělo pracovat ministerstvo školství v rámci realizace *Národního akčního plánu inkluzivního vzdělávání*.

Kraje jsou celky, které mají možnost lepšího přehledu o dění v jimi spravovaných územích. Disponují financemi, mohou vykonávat kontrolní činnost a především jsou tvůrci krajských strategií ve vzdělávání. Tato publikace přinesla porovnání, nakolik jednotlivé kraje využívají své možnosti k naplnění rovných příležitostí ve vzdělávání. Ukázalo se, že ne pro všechny kraje stojí vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami vysoko v žebříčku priorit. Kraje, které mají rozpracované cíle vztahující se k této skupině dětí, kladou různý důraz na jednotlivé kategorie dětí – častěji myslí na děti se zdravotním postižením a znevýhodněním než na děti se sociálním znevýhodněním. Rozdílný přístup mají kraje i v procesu tvorby vzdělávacích strategií – v některých případech k nim přizývají také další partnery včetně NNO a dalších subjektů. Ti mohou pomoci definovat cíle, identifikovat a vyčíslit vhodné indikátory, zapojit se mohou také v oblasti naplňování cílů a monitoringu naplňování záměru. Zcela chybí dohled nad naplňováním strategií od nadřízeného orgánu. Kraje jsou důležitým mezičlánkem mezi orgány centrální vlády a místní samosprávy. Každý kraj má svá specifika, která se snaží zahrnout do svých strategií. Pokud mají *Dlouhodobé záměry kraje vycházet z DZ ČR*, mělo by být možné více dbát na soulad s národní strategií. Soulad vyplývá z platných právních norem, ale minister- stvo školství s ohledem na snahu krajů o větší míru autonomie přijímá DZ krajů i výroční zprávy spíše pro informaci a nepodrobuje je hlubší analýze, nebo do materiálů výrazněji nezasahuje.

Na základě mapování, jehož hlavní zjištění byla popsána na předchozích stránkách (a jehož průběh je popsán v přílohové části), jsme formulovali následující doporučení, která by měla pomoci dosáhnout kvalitního vzdělání všem skupinám dětí. *Podle slov Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v kraji* je „kvalitní vzdělání faktorem umožňujícím nalézt uplatnění na trhu práce tak, aby se omezovalo vyčleňování některých znevýhodněných skupin.“²³Doporučujeme proto následující:

Doporučení pro tvorbu *Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky*

- vzhledem k závazkům vyplývajícím z mezinárodních úmluv a ze schválených vládních strategií být konkrétnější při formulaci záměrů a opatření zaměřených na děti se speciálními vzdělávacími potřebami a na inkluzivní vzdělávání

Doporučení pro tvorbu *Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v kraji*

- formou novelizace stávajících platných norem, vyhlášky nebo alespoň formou metodického pokynu upravit a upřesnit postup během tvorby DZ, včetně doporučení okruhu partnerů pro přípravu záměru či připomínkování materiálu jako celku nebo jeho jednotlivých oblastí

Doporučení pro oblast monitoringu naplňování stanovených cílů v rámci Dlouhodobých záměrů

- u jednotlivých cílů všech strategických směrů zavést indikátory plnění cílů a umožnit tak průběžné vyhodnocování Dlouhodobého záměru (ve Výroční zprávě o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v kraji). Hodnocení dále využívat jako východisko pro tvorbu strategie na další období;
- doplnit metodiku k získávání dat pro evaluaci (například k monitoringu kategorie sociálně znevýhodněných žáků).

Doporučení pro kontrolní činnost krajů

- zavést povinnost informovat školské odbory krajů o všech dětech, které jsou převedeny do jiného vzdělávacího programu, a to okamžitě dle skutečnosti, nikoliv v rámci výročních zpráv škol;
- zpřesnit kontrolní činnost rozhodování ředitelů (přijetí na diagnostický pobyt, přijetí ke vzdělávání)
- zavést mechanismy na sledování další úspěšnosti žáka ve vzdělávání – tedy po přechodu do dalších stupňů vzdělávání – jako indikátoru úspěšné výchovně-vzdělávací činnosti zřizovaných škol.

Doporučení pro spolupráci na horizontální úrovni

- v rámci krajů více spolupracovat s Centry podpory inkluzivního vzdělávání, případně s Agenturou sociálního začleňování a podpořit je v organizaci pracovních skupin pro inkluzi ve vzdělávání v kraji, kde budou přítomni zástupci kraje (školský odbor, krajský romský koordinátor), zřizovatelé škol v kraji, zástupci NNO zabývající se inkluzí a prací s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami a rodiče těchto dětí (dětí se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním, dětí se sociálním znevýhodněním); poskytnout potřebnou podporu pro práci takové skupiny (prostory pro setkávání, finanční a administrativní podporu)

Doporučení pro spolupráci na vertikální úrovni

- ze strany ministerstva školství by měly být lépe nastaveny mechanismy na podporu přenosu informací z úřadů státní správy směrem k regionům;
- Asociace krajů ČR by měla podpořit a pomoci najít mechanismy pro lepší předávání informací a zkušeností mezi regiony navzájem.

Poznámky k textu

- ¹ Kvůli úzkému zaměření publikace na roli krajů nebudeme detailně analyzovat způsob legislativního zakotvení práva na vzdělání a rovných příležitostí (které Česká republika musí zajistit systémem podpory pro ty, kteří ji potřebují) v mezinárodních dokumentech či v Ústavě ČR. Toto téma je detailně zpracováno v již existujících materiálech, například v již zmíněné zprávě AI z roku 2010.
 - ² Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) ve znění pozdějších změn provedených zákonem č. 383/2005 Sb., §1.
 - ³ Dokument je přístupný na webových stránkách MŠMT ČR z adresy <http://aplikace.msmt.cz/pdf/bilakniha.pdf>
 - ⁴ Národní program rozvoje vzdělávání v České republice; Bílá kniha; Praha, 2001; (Strana 7).
 - ⁵ Tento závazek vyplývá například z Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením (Článek 24). Česká republika úmluvu ratifikovala v září 2009, v roce 2011 ji jako celek ratifikovala Evropská unie. Dostupné například na: www.mvcr.cz/soubor/sb004-10m-pdf.aspx
 - ⁶ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) ve znění pozdějších změn provedených zákonem č. 383/2005 Sb., §1;(odst. 2 § 9; odst.1 §3).
 - ⁷ Vyhláška č. 15/2005 Sb., kterou se stanoví náležitosti dlouhodobých záměrů, výročních zpráv a vlastního hodnocení školy. Účinnost k 11. 1. 2005, novelizována vyhláškou č. 225/2009 Sb., s účinností k 1. 8. 2009.
 - ⁸ Vyhláška č. 15/2005 Sb. (§1 odst.5).
 - ⁹ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci D.H.a ostatní proti České republice, ve kterém dal Velký senát za pravdu romským dětem, které zažalovaly ČR pro diskriminaci v přístupu k vzdělávání. Plné znění rozsudku dostupné například na: <http://www.errc.org/cms/upload/media/02/D0/m000002D0.pdf>
 - ¹⁰ MŠMT ČR, Strategické a koncepční dokumenty. Dostupné na: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/strategie-a-koncepcni-dokumenty-cerven-2009>
 - ¹¹ Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky, str. 16.
 - ¹² Tamtéž, str. 22.
 - ¹³ Tamtéž, str. 33; O tom, že hodnocení školy může podle předem zveřejněných kritérií provádět také zřizovatel školy, hovoří mj. školský zákon (§12, odst. 5).
 - ¹⁴ Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky(2011-2015), schválen vládou 16. 11. 2011. Plná verze dostupná na webových stránkách ministerstva školství nebo v databázi strategií České republiky:<http://database-strategie.cz/cz/MSMT/strategie/dlouhodoby-zamer-vzdelavani-a-rozvoje-vzdelavaci-soustavy-2011-2015?typ=struktura>
 - ¹⁵ Webové stránky, které jsou výstupem projektu, jsou dostupné na: <http://www.narodni-kvalifikace.cz/skupinyVzdelani.aspx>
 - ¹⁶ Pro rok 2012 jsou vyhlášeny následující programy: - Podpora financování asistentů pedagoga pro děti, žáky a studenty se zdravotním postižením v soukromých a církevních školách; - Podpora vybavování škol kompenzačními pomůckami pro žáky se zdravotním postižením; - Speciální učebnice, speciální učební texty a materiály pro žáky se zrakovým, sluchovým, mentálním postižením a specifickými poruchami učení; - Podpora sociálně znevýhodněných romských žáků středních škol a studentů vyšších odborných škol; - Podpora integrace romské komunity; - Podpora financování asistentů pedagoga pro děti, žáky a studenty se znevýhodněním; - Podpora škol, které realizují inkluzivní vzdělávání a vzdělávání dětí a žáků se znevýhodněním.
- Přehled rozvojových programů vyhlášených na aktuální rok je dostupný na: <http://www.msmt.cz/socialni-programy/dotacni-a-rozvojove-programy>
- ¹⁷ Existuje dokument, nazvaný „Seznam doporučených indikátorů kvantitativního vývoje vzdělávací soustavy a metod jejich výpočtu užívaných v Dlouhodobém záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR a Dlouhodobých záměrech vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v krajích“. Dokument vychází z konzultace se zástupci krajů a z dat, která jsou dostupná Ústavem pro informace ve vzdělávání. Mezi indikátory nenajdeme počet dětí vzdělávaných mimo školy HVP (pouze pro střední vzdělávání) ani žádný údaj týkající se dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. Je z něj ale patrná snaha o doporučení sledování jednotných indikátorů a je tedy možné, aby MŠMT

metodicky kraje vedlo při sledování postupu inkluzivního vzdělávání. Dokument je dostupný na: <http://www.msmt.cz/dokumenty/seznam-doporucenych-indikatoru-quantitativniho-vyvoje-vzdelavaci-soustavy-a-metod-jejich-vypoctu-uzivanych-v-dlouhodobem-zameru-vzdelavani-a-rozvoje-vzdelavaci-soustavy-cr-a-dlouhodobych-zamerech-vzdelavani-a-rozvoje-vzdelavaci-soustavy-v-krajic>

- 18
- Údaje o počtu romských dětí na jednotlivých typech škol jsou dostupné například v monitoringu RVP z roku 2009 (Ústav pro informace ve vzdělávání pro ministerstvo školství).
- 19
- Výzkum GAC pro MPSV: Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a komunit v České republice a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti. 2006.
- 20
- MŠMT: Koncepce včasné péče o děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí. Str. 6. Dostupné na: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/koncepce-vcasne-peco-deti-ze-sociokulturne-znevychodnujiciho-prostredi>
- 21
- Agentura pro sociální začleňování nepůsobí ve všech krajích ČR. Její přítomnost nenajdeme v Plzeňském, Jihočeském, Libereckém, Pardubickém kraji a v kraji Praha a Vysočina.
- 22
- Centra podpory inkluzivního vzdělávání nepůsobí ve všech krajích. V ČR je celkem 10 center působnosti (Praha, Plzeň, Opava, Olomouc, Most, Karviná, Hradec Králové, České Budějovice, Brno)
- 23
- Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky, str. 9.

Přílohová část

Obsah

Metodologie	2
1.1 Předpoklady, vstupní hypotézy	2
1.2 Období realizace projektu, fáze projektu, metodologický přístup	2
1.2.1 Analytická fáze	2
1.2.2 Fáze dotazování	4
a) Osobní schůzky	4
b) Dotazníkové šetření	4
Rozbor Dlouhodobých záměrů jednotlivých krajů České republiky	6
1. Strategie vzdělávání Jihočeského kraje	6
2. Strategie vzdělávání Jihomoravského kraje	9
3. Strategie vzdělávání Karlovarského kraje	11
4. Strategie vzdělávání Královéhradeckého kraje	14
5. Strategie vzdělávání Libereckého kraje	16
6. Strategie vzdělávání Moravskoslezského kraje	19
7. Strategie vzdělávání Olomouckého kraje	22
8. Strategie vzdělávání Pardubického kraje	25
9. Strategie vzdělávání Plzeňského kraje	29
10. Strategie vzdělávání hlavního města Prahy	32
11. Strategie vzdělávání Středočeského kraje	35
12. Strategie vzdělávání Ústeckého kraje	37
13. Strategie vzdělávání kraje Vysočina	40
14. Strategie vzdělávání Zlínského kraje	43

Metodologie

1.1 Předpoklady, vstupní hypotézy

Téma krajů jsme si zvolili na základě výzkumu, který Amnesty International (AI) realizovala v průběhu let 2006–2009 na území České republiky. V jeho rámci napříč kraji probíhaly rozhovory výzkumníků AI s institucemi i jednotlivci, kteří participují na procesu vzdělávání, a jejichž činnost má dopad především na skupinu dětí sociálně znevýhodněných se zvláštním zřetelem na děti z romské menšiny.

AI se zaměřila na tuto skupinu znevýhodněných dětí, neboť je dlouhodobě znepokojena současným stavem. Velká část těchto dětí je totiž vzdělávána ve školách mimo hlavní vzdělávací proud v bývalých zvláštních školách určených pro děti s lehkým mentálním postižením nebo v etnicky homogenních školách a třídách, kde získávají nedostatečné vzdělání. Ve světle postavení Romů v České republice, které ovlivňuje vysoká nezaměstnanost a celkově velké procento Romů žijících v sociálním vyloučení za nedostatečného přístupu k základním lidským právům, považuje AI za klíčové zaručit v rámci principu rovných příležitostí kvalitní vzdělání i pro romské děti.

Během zmíněného výzkumu se ukázalo, že:

- neprobíhá dostatečná spolupráce všech zúčastněných aktérů na různých úrovních vertikálně (stát – kraje – obce) i horizontálně (úřady státní správy či samosprávy – školy – NNO – rodiče), a to ve smyslu součinnosti i informovanosti;
- oslovení zřizovatelé téměř nejsou informováni o obsahu a úspěšnosti vzdělávání v jimi zřizovaných školách, stejně jako se nezabývají postoji zaměstnanců a jejich přístupem k žákům.

V rámci tohoto projektu jsme chtěli výše uvedené hypotézy a informace ověřit a prohloubit. Záměrem bylo především zjistit více o možnostech krajů v oblasti plánování vzdělávacích strategií, monitoringu jejich naplňování a evaluace.

1.2 Období realizace projektu, fáze projektu, metodologický přístup

Hlavním obdobím realizace projektu byl duben – prosinec 2010. V této fázi byly především čerpány podklady. V průběhu jara a léta 2011 byla data analyzována, na podzim jsme pak sestavovali publikaci. V prosinci 2011 přijala vláda nový *Dlouhodobý záměr* (DZ), a tak jsme stáli před rozhodnutím, jestli publikaci vydat v dosavadní podobě, nebo zda počkat a doplnit ji komparací končícího a nového DZ na státní i krajské úrovni. Rozhodli jsme se zjistit, jakým způsobem se zvýšená publicita tématu desegregace a inkluzivního vzdělávání promítla do vzdělávacích strategií, což trvalo dalších několik měsíců. Následující měsíce budou stěžejní pro předání poznatků z projektu relevantním institucím a jednotlivcům.

1.2.1 Analytická fáze

a) Analýza legislativních dokumentů a vzdělávacích strategií

V návaznosti na stanovené dílčí cíle projektu byla provedena analýza legislativních dokumentů definujících postavení krajů a jejich povinností a pravomocí v otázce vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, konkrétně dětí a žáků sociálně znevýhodněných. Na základě této analýzy bylo zjištěno, že kraje naplňují povinnosti definované zákony a vyhláškami v podobě zřízení speciálních škol, vydávání souhlasů se zřízením funkce asistenta pedagoga

či zřizování přípravných tříd, které mají vyrovnávat vývoj sociálně znevýhodněných. Zároveň mají všechny kraje vytvořené *Dlouhodobé záměry vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy*. Ve svých výročních zprávách vyhodnocují stav vzdělávací soustavy. Zde popisují, více či méně podrobně, otázky speciálního školství a multikulturality v krajských školách, obecních školách i školách zřízených jinými zřizovateli a otázky financování jejich provozu. Z tohoto hlediska kraje do jisté míry a v základní podobě naplňují roli a dostávají povinnostem, které jsou jim předepsány legislativou České republiky.

a) Analýza tisku

Zároveň byla provedena analýza regionálního tisku s cílem:

- zmapovat situaci v jednotlivých krajích v oblasti spolupráce s obecními školskými odbory nebo s neziskovými organizacemi;
- zmapovat postoje čelních představitelů krajů ke vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami;
- zjistit postoje k segregaci ve vzdělávání, k integraci romské menšiny, k inkluzivnímu vzdělávání obecně apod.

Konkrétně byla provedena analýza článků nebo video zpravodajství ve dvou rozdílných časových obdobích: od zahájení působení médií (viz video zpravodajství Jihočeského kraje vysílající zprávy od začátku roku 2010), a od listopadu/prosince 2008, tzn. od minulých krajských voleb a vydání prvních zpráv od nových hejtmanů a nových zastupitelů krajů. Výskyt sledovaných témat v lokálním tisku byl však téměř zanedbatelný, což komplikuje formulaci jednoznačných závěrů. Mediální analýza tedy sama o sobě nepřinesla očekávané poznání pohledu daného kraje na celkovou problematiku. Dílčím způsobem však přispívá k získání komplexního obrazu dění a smýšlení v kraji o inkluzi ve školství, neboť sama absence tohoto tématu v regionálním tisku má vypovídající hodnotu.

K vyhledání krajských periodik bylo využito webových stránek jednotlivých krajů. Zde byly odkazy na jednotlivé tituly uvedeny buď samostatně v rámci kapitoly „Kraj“, nebo mezi odkazy a zprávami tiskových oddělení. Byla analyzována především tištěná forma periodik v PDF formátu uložená v archivech.

Klíčová slova byla mimo jiné následující: vzdělávání, škola, školství, granty, rozpočet, Rom, sociální znevýhodnění, inkluze, integrace

Analyzovali jsme periodika za období od voleb do krajských zastupitelstev (resp. od prvního vydání periodika během funkčního období nových zastupitelů – tj. od listopadu do prosince roku 2008) do srpna roku 2010, kdy byla analýza tisku dokončena. Je ovšem nutné vzít v potaz rozdílnou periodicitu vydávání jednotlivých krajských periodik (měsíčníky či čtvrtletníky) a počet krajských periodik (kraj Vysočina vydává Zpravodaj i Noviny kraje Vysočina).

Tématu diskuze ohledně existence speciálního školství a praktických škol se přímo dotýkaly pouze tři z uvedených článků, dva v měsíčníku Plzeňský kraj a jeden v Krajském zpravodaji Pardubického kraje.ⁱⁱ

1.2.2 Fáze dotazování

a) Osobní schůzky

Na základě analýzy plánů rozvoje kraje či *Dlouhodobých záměrů vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v kraji* byly ze 14 krajů České republiky vybrány tři kraje, které se ve svých strategiích a záměrech v rozdílné míře věnují vzdělávání dětí a žáků se sociálním znevýhodněním, resp. tuto problematiku zahrnuly do strategických dokumentů rozvoje kraje rozdílného rázu, alespoň co se závaznosti jednotlivých strategických dokumentů týče. Důvodem k jejich výběru bylo získat přehled o aktuálním stavu v tomto vzorku regionů a o jejich potřebách.

Respondenti byli na pozicích: pracovníci a pracovnice školských a sociálních odborů, krajští romští koordinátoři a koordinátorky, členové a členky výborů pro výchovu, vzdělávání a zaměstnanost apod. Rozhovory se zaměřovaly

na popis stavu inkluzivního vzdělávání v kraji, aktivity krajského úřadu v oblasti inkluzivního vzdělávání a speciálního školství, činnosti spojené s tvorbou strategických materiálů odboru a kraje, spolupráci nejen v rámci krajského úřadu, ale i se školami a obcemi, neziskovými organizacemi a jinými zainteresovanými subjekty. V rámci rozhovorů byly zároveň zjišťovány osobní postoje a názory na roli krajů dané současnou legislativou, případně na oblasti, ve kterých by byla možná nebo vhodná změna současného stavu z pozice pracovníků nebo zástupců krajských úřadů.

Kromě zástupců krajských úřadů jsme realizovali schůzky se zástupcem Agentury pro sociální začleňování, se zástupcem Centra pro podporu inkluzivního vzdělávání, se zástupci neziskových organizací a s pracovníky příslušných odborů ministerstva školství.

Shrnutím těchto rozhovorů je poznatek, že velmi záleželo na dotazované osobě a na jeho či jejím osobním postoji k problematice. Často jsme mluvili s pracovníky, kteří svůj post zastávali krátce, a nebyli proto s problematikou dostatečně obeznámeni – tento fakt by mohl vypovídat o nedostatečné kontinuitě spravované agendy. Respondenti, kteří projevili pro-inkluzivní postoj, se vyjádřili v tom smyslu, že sice existují nástroje pro integraci, jejich využití však záleží na vůli a přesvědčení konkrétních osob.

Z realizovaných rozhovorů vyplynuly především poznatky týkající se výběru vhodných respondentů pro mapování v dalších krajích. Na jejich základě také došlo k upřesnění okruhů otázek pro plošnou část fáze dotazování.

b) Dotazníkové šetření

Pro plošné mapování jsme se rozhodli oslovit kraje prostřednictvím dotazníku. Byly vypracovány okruhy otázek, které se dotýkaly všech zmíněných oblastí. Otázky pak prošly konzultacemi v rámci organizace i s nezávislými sociology. Pro distribuci dotazníků a sběr odpovědí vznikla webová aplikace, která respondentům umožňovala rychle označit odpovědi na otázky kvantitativního charakteru nebo odpověď blíže rozepsat.

Tyto dotazníky byly rozeslány do všech krajů na adresy vedoucích školských odborů a krajských koordinátorů romských poradců společně s dopisem a žádostí o spolupráci adresovanou vedoucím krajských úřadů.

Míra spolupráce se napříč kraji velmi lišila. Setkali jsme se s ochotnou komunikací, která se odrazila i na podrobných odpovědích, stejně jako s odmítnutím spolupráce. To bylo vysvětleno především obavou z překroucení uvedených skutečností naší organizací. Po bližším vysvětlení se v některých případech podařilo na spolupráci domluvit.

Rozbor Dlouhodobých záměrů jednotlivých krajů České republiky

Jak jsme uvedli v popisu procesu vzniku analýzy, měli jsme příležitost porovnat končící a nové Dlouhodobé záměry vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy na národní úrovni i v jednotlivých krajích. V této části publikace uvedeme vždy nejdříve popis vzdělávacích strategií, které jsou v době vydání zprávy již neaktuální. Za ním následuje rozbor nových záměrů, který jsme zvláště v některých případech doplnili o hodnocení změn.

1. Strategie vzdělávání Jihočeského kraje

V rámci Programu rozvoje Jihočeského kraje pro období 2007–2013 je oblasti vzdělávání věnována zejména druhá prioritní osa – Lidské zdroje a sociální soudržnost. Tato prioritní osa je reprezentována strategickým cílem *Rozvoj*

vzdělávání, inovativních nástrojů trhu práce, rozvoj sociální infrastruktury i zařízení v oblasti sportu a zájmové činnosti, zlepšování kvality zdravotních a sociálních služeb a jejich optimalizace, jenž je dále detailněji specifikován a rozpracován v dalších dokumentech.

Hlavním ze strategických dokumentů v oblasti vzdělávání je *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy Jihočeského kraje*, jenž byl přijat zastupitelstvem kraje v březnu 2008. Jedná se o aktualizovanou verzi původního *Dlouhodobého záměru* Jihočeského kraje zpracovaného na období let 2006–2009. Stávající dokument je zpracován pro období 2007–2013.

Tento dokument v souladu s požadavkem DZ ČR definuje šest základních strategických směrů dalšího vývoje vzdělávání v kraji:

- rovnost příležitostí ve vzdělávání a poradenský systém ve školství;
- zkvalitnění a modernizace vzdělávání (obdobně jako v předchozím *Dlouhodobém záměru*);
- specifická podpora vzdělávání;
- zajišťování kvality, monitorování a hodnocení vzdělávání (v předchozím období byl tento směr definován obdobně);
- zvyšování profesionality a zlepšení pracovních podmínek pedagogických pracovníků (obdobně v minulém období);
- podpora dalšího vzdělávání (v minulém období pod názvem „Další vzdělávání v rámci celoživotního učení pro všechny“).

Oproti předchozímu období můžeme tedy vyzorovat (na agregované úrovni) vyšší zastoupení analyzované problematiky a vyšší míru provázanosti jednotlivých programů na případné možnosti spolufinancování projektů ze Strukturálních fondů.

Z hlediska zkoumané oblasti byl v minulém období hlavním strategickým směrem bod „Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami a prevence sociálně patologických jevů“, přičemž ve stávajícím období je již rozložen mezi dva strategické směry. V teoretické oblasti je tedy možné vnímat určité posílení tohoto tématu.^{III}

Strategický (prioritní) směr „Rovnost příležitostí ve vzdělávání a poradenský systém ve školství“ definuje zejména potřebu zajištění rovného přístupu ke vzdělávání bez ohledu na druh znevýhodnění, např. zdravotní, ekonomické, sociální, etnické, pohlaví. V rámci této priority by měla být navrhována také řešení v rámci prevence sociálně patologických jevů ve školách a s ní úzce související podpora péče o děti a mládež v jejich volném čase, v oblasti zájmového vzdělávání ve školských zařízeních (přičemž poslední jmenovaná oblast byla v minulém období v zásadě řešena jako samostatný strategický směr).

V rámci této strategické osy by – z pohledu možných řešení desegregace školství – mělo dojít k vytváření podmínek pro integraci osob se speciálními vzdělávacími potřebami do běžného vzdělávacího proudu, spolu se zabezpečením potřebných speciálně pedagogických a psychologických podpůrných služeb.

Integrovaný systém poradenství pracuje se systémem školy i s jednotlivými žáky, zvláště se zaměřuje na děti, žáky a studenty se speciálními vzdělávacími potřebami, na péči o talentované a nadané žáky a na volbu vzdělávací dráhy a kariérové poradenství.

V rámci strategického směru „Rovnost příležitostí ve vzdělávání a poradenský systém ve školství“ jsou definovány další oblasti, jež by měly vést k jeho plnění:

- podpora individuálních vzdělávacích potřeb – mezi vytyčené cíle patří podpora zkvalitňování podmínek vzdělávání ve školách samostatně zřízených pro žáky se zdravotním postižením a dále také zkvalitňování podmínek vzdělávání integrovaných zdravotně postižených žáků;

- prevence sociálně patologických jevů – realizace kvalitní a dlouhodobé specifické primární prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže a zkvalitnění stávajícího systému koordinace aktivit a subjektů zapojených do primárně preventivních aktivit;
- integrovaný systém poradenství – v rámci tohoto dílčího cíle je definováno zejména zlepšení podmínek pro poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

Z hlediska hodnocené oblasti desegregace školství není tato problematika v rámci strategického cíle „Rovnost příležitostí ve vzdělávání a poradenský systém ve školství“ dostatečně zahrnuta, neboť hlavní pozornost je soustředěna na vzdělávání integrovaných zdravotně postižených žáků, dále žáků mimořádně nadaných a na prevenci sociálně patologických jevů, zejména pak na drogovou problematiku. Nicméně je zde řešena skutečnost, že u škol, kde je vyšší počet žáků se sociálním znevýhodněním, jsou zřízeny funkce asistenta pedagoga.

Druhým strategickým směrem je Zkvalitnění a modernizace vzdělávání, které má v rámci předškolního a základního vzdělávání za dílčí cíl podporu konečné fáze realizace rámcových vzdělávacích programů (RVP) a školních vzdělávacích plánů (ŠVP) v předškolním a základním vzdělávání, podporu vytváření rovných šancí ve vzdělávání a zachování dostupnosti předškolního a základního vzdělávání.

Nový Dlouhodobý záměr vzdělávání Jihočeského kraje

Nový *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v Jihočeském kraji* byl přijat zastupitelstvem kraje v únoru 2012. Vychází ze Strategie rozvoje školství v Jihočeském kraji v horizontu do roku 2020. Stávající dokument je zpracován pro období let 2012–2016 a aktualizuje předchozí DZ Jihočeského kraje zpracovaný na období let 2007–2013.

V dokumentu jsou stanoveny následující strategické priority rozvoje školského systému:

- zajištění kvality a efektivity vzdělávání;
- vytvoření a postupné zavádění komplexního systému evaluace, který zahrnuje všechny úrovně;
- rovný přístup ke vzdělávání (bez ohledu na druh znevýhodnění);
- prevence rizikového chování, podpora péče o děti a mládež v jejich volném čase, zájmové vzdělávání;
- vytváření podmínek pro integraci dětí se speciálními vzdělávacími potřebami do běžného vzdělávacího proudu;
- spolupráce územních samosprávných celků s organizacemi zaměstnavatelů a dalšími partnery při plnění úkolů vzdělávání (propojení mezi sférou vzdělávání a trhem práce);
- další vzdělávání v rámci celoživotního učení (průběžně se vzdělávat, doplňovat a měnit kvalifikaci během celého profesního života);
- mezinárodní spolupráce.

Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami je v rámci *Dlouhodobého záměru věnována samostatná podkapitola Vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a mimořádně nadaných*. Jako žáci se speciálními vzdělávacími potřebami nejsou kvalifikováni pouze děti se zdravotním postižením, ale také děti sociálně znevýhodněné, což lze považovat za pokrok.

Základní tezí, od které se odvíjí ostatní body této podkapitoly, je rovný přístup ke vzdělávání, jenž je považován za jeden z důležitých projevů sociální soudržnosti.

V rámci podkapitoly se objevují čtyři základní témata:

- podpora individuálních vzdělávacích potřeb;
- péče o talentované žáky;
- ústavní a ochranná výchova;
- prevence rizikového chování (mezi rizikovými jevy v chování žáků je zmíněn i rasismus);
- integrovaný systém poradenství.

V této podkapitole je jako cíl stanoveno zkvalitňování podmínek vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami ve všech druzích škol. S integrací žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do hlavního vzdělávacího proudu v dokumentu úzce souvisí zabezpečení potřebných speciálně pedagogických a psychologických podpůrných služeb. Kromě integrace dětí se zdravotním postižením je zde nastíněna i otázka vzdělávání dětí pocházejících ze sociálně znevýhodněného prostředí. Konkrétně jsou pro děti se sociálním znevýhodněním zřízeny přípravné třídy a na běžných základních školách jsou zřízeny funkce asistenta pedagoga. Lze říci, že institut asistenta pedagoga se v rozebíraném textu těší podpoře – činnost asistentů pedagoga je školami hodnocena pozitivně a zřízení této funkce je doporučováno i v dalších školách (pro rok 2012 si Dlouhodobý záměr stanovuje za cíl vyhodnotit systémové postupy při hledání možností financování asistentů pedagoga v rámci regionálního školství).

Z hlediska péče o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami je zde navrhováno zajištění dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků zaměřené na problematiku vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (toto opatření je časově ohraničeno rokem 2015).

V *Dlouhodobém záměru* se také píše o tom, že počet žáků základních škol praktických klesá a že žáci s lehkým mentálním postižením jsou více integrováni do škol hlavního vzdělávacího proudu, aniž by zde byla uvedena konkrétní čísla. V případě poklesu žáků v ZŠ praktických je doporučována spolupráce obcí při zřizování speciálních tříd v běžných ZŠ. V dokumentu se mezi cíli objevuje i podpora inkluzivního vzdělávání, chybí zde ale hlubší rozpracování tohoto tématu. V souvislosti s inkluzivním vzděláváním jsou zde zmíněny rozvojové programy vyhlášené MŠMT směřující právě do oblasti inkluzivního vzdělávání žáků ZŠ, přičemž mají být ZŠ podporované k čerpání prostředků.

Z hlediska zkoumané oblasti se Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v Jihočeském kraji z roku 2012 výrazným způsobem neliší od předcházejícího. Pozitivním trendem je jistě navyšování počtu asistentů pedagoga. Na druhou stranu je zde otázka sociálního znevýhodnění stále řešena minimálně.

2. Strategie vzdělávání Jihomoravského kraje

Ve srovnání s některými kraji je období, pro které platí *Program rozvoje Jihomoravského kraje* (JMK), kratší. V dubnu 2010 byl přijat program pro období 2010–2013. Tento strategický dokument vymezuje základní rámec pro další rozvoj vzdělávání na území kraje v rámci priority *Kvalita života obyvatel*, konkrétně první opatření – *Zlepšení a podpora kvalitního systému vzdělávání*.

Program rozvoje pro tuto prioritní osu mj. definuje opatření spočívající v podpoře integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami či v podpoře vzdělávacích aktivit podporujících začlenění cizinců a národnostních menšin (zejména výuka českého jazyka a výuka znalostí pro orientaci v prostředí ČR). V dokumentu jsou také vymezeny spolupracující subjekty, časový horizont nebo odhadovaný objem finančních zdrojů alokovaných na dané opatření.

Strategický dokument *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy Jihomoravského kraje* definuje osm základních směrů, jež by měly být v tomto časovém horizontu naplňovány:

- celoživotní učení pro všechny a jeho realizace;
- zkvalitnění a modernizace vzdělávání (kurikulární reforma);
- zajišťování kvality, monitorování a hodnocení vzdělávání;
- zajišťování rovnosti příležitostí ve vzdělávání;
- rozvoj integrovaného systému poradenství ve školství (směrem ke školním poradenským pracovištím a poradenství k volbě povolání);
- zvyšování profesionality a společenského postavení pedagogických pracovníků;
- změna struktury vzdělávacích příležitostí;
- zájmové vzdělávání.

S ohledem na hodnocené oblasti je zásadní čtvrtý strategický směr rozvoje vzdělávání v Jihomoravském kraji, a sice *Zajišťování rovnosti příležitostí ve vzdělávání*. V rámci tohoto strategického směru by mělo ve sledovaném období dojít k implementaci některých opatření.

Mezi ty nejvýznamnější z hlediska problematiky desegregace ve školství patří metodická podpora pedagogů při práci se žáky se sociálním znevýhodněním a žáky z málo podnětného rodinného prostředí. Dále sem spadá poskytování dalších podnětů pro každodenní praxi ve výchovně-vzdělávacím procesu žáků se sociálním znevýhodněním, hledání cesty zejména pro motivaci jejich rodičů pro vzdělávání i profesní přípravu a konečně dle lokálních podmínek a potřeb doporučování zřízení funkce asistenta pedagoga.

Další skupinou opatření jsou projekty v oblasti volnočasových aktivit dětí a mládeže se sociálním znevýhodněním a projekty se zaměřením na historii, tradici a současnost národnostních menšin žijících v tomto kraji.^{IV}

Oproti některým krajům je zde problematika sociálně znevýhodněných žáků přímo spojena s prevencí sociálně patologických jevů. Mezi možná řešení je v rámci strategie kraje kladen důraz především na spolupráci škol a příslušných rodin těchto žáků. Konkrétní příklady možných opatření zde však příliš řešeny nejsou. Existují pouze dvě významnější výjimky: možnost zřídit místo asistenta pedagoga pro děti, žáky a studenty se sociálním znevýhodněním obdobně jako v ostatních krajích České republiky, a zřizování přípravných tříd.

Nový Dlouhodobý záměr vzdělávání Jihomoravského kraje

Hlavním strategickým dokumentem Jihomoravského kraje pro oblast vzdělávání v letech 2012 až 2015 se stal *Dlouhodobý záměr ve vzdělávání Jihomoravského kraje*. Tento dokument vychází nejen ze zmíněného *Programu rozvoje Jihomoravského kraje*, předchozího DZ a nového obecného *Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky* z roku 2011, ale také ze *Strategie rozvoje lidských zdrojů JMK* a dalších krajských programových dokumentů či prohlášení.

Nový DZ přímo navazuje na svého předchůdce ve dvou aspektech – obsahuje stejný počet (osm) základních strategických směrů rozvoje, které se buď zcela shodují, nebo z předchozích úzce vycházejí tím, že je doplňují o nové souvislosti. To se konkrétně týká posledních dvou strategických směrů: předchozí „změna struktury vzdělávacích příležitostí“ byla upřesněna na „strukturu vzdělávacích příležitostí středních a vyšších odborných škol“ a „zájmové vzdělávání“ bylo doplněno na „základní umělecké a zájmové vzdělávání“. Druhý aspekt navázání spočívá v tom, že nový DZ nejprve hodnotí jednotlivé oblasti a přijatá opatření z předchozího dokumentu a až následně určuje nové priority a opatření vedoucí k jejich naplnění.

Z hlediska zkoumané oblasti je důležité, že primární prevence sociálně patologických jevů zůstala nadále svázaná s problematikou rovného přístupu ke vzdělávání a je navíc uvedena mezi základními body v rozvoji škol a školských zařízení.

Nadále platí, že je zásadním čtvrtý strategický směr – *Zajišťování rovnosti příležitostí ve vzdělávání*. Ten je rozdělený na několik podtémat:

- současné možnosti vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami
 - integrace
 - vzdělávání ve školách samostatně zřízených pro žáky se zdravotním postižením;
- zařízení pro výkon ústavní výchovy;
- prevence sociálně patologických jevů;
- děti, žáci a studenti se sociálním znevýhodněním;
- péče o mimořádně nadané žáky;
- péče o talentované žáky.

Mezi nejvýznamnější opatření z hlediska problematiky desegregace ve školství patří opatření uvedená v podkapitolech *Integrace* a *Děti, žáci a studenti se sociálním znevýhodněním*.

Návaznost předchozího a nového DZ je patrná i zde – v oblasti integrace zůstává prioritou podpora vzdělávání pedagogických pracovníků všech typů škol zaměřeného na problematiku žáků se speciálními vzdělávacími potřebami anebo další zajištění služeb asistenta pedagoga. Mezi doporučeními figuruje také podpora inkluzivního vzdělávání ve školách hlavního vzdělávacího proudu. Je zde nicméně uveden předpoklad „dostatečného personálního, finančního a materiálního zajištění z MŠMT“.

V oblasti sociálního znevýhodnění je patrné, že jsou předchozí opatření realizována v rámci podpůrných rozvojových programů MŠMT na financování asistenta pedagoga či na podporu škol realizujících inkluzivní vzdělávání, jehož se podle údajů v DZ účastní 8 škol. Mezi klíčová opatření v novém DZ patří podpora projektů v oblasti volnočasových aktivit dětí a mládeže se sociálním znevýhodněním, realizace vyhlášených rozvojových programů MŠMT s maximální možnou efektivitou, společně s dalšími relevantními partnery věnování pozornosti práci s rodinami těchto dětí a vzdělávání těchto žáků s největší možnou individuální podporou. Kromě posledního jsou všechna opatření v dokumentu formulovaná relativně podrobně a jasně. Je tedy možné shrnout, že z nich vyplývají poměrně jednoznačné cíle a závazky.

3. Strategie vzdělávání Karlovarského kraje

V rámci Karlovarského kraje (KK) byl základní strategický dokument platný pro současný střednědobý horizont schválen, resp. aktualizován v roce 2009. Jedná se o *Program rozvoje Karlovarského kraje 2007–2013*.

V rámci kapitol pod názvem *Strategická část* jsou definovány základní prioritní osy. Z hlediska analyzované oblasti jsou klíčovou prioritní osou *Lidské zdroje* (prioritní osa B), zejména pak příslušné opatření *Školství a vzdělávání* (s označením B1).^V

Detailnější specifikace těchto cílů v rámci Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy Karlovarského kraje 2008 byla provedena do následujících sedmi základních cílů, resp. cílových oblastí:

- rovnost příležitostí ve vzdělávání;
- kurikulární reforma – nástroj k modernizaci vzdělávání s důrazem na rozvoj klíčových kompetencí;

- podpora cizích jazyků, informačních a komunikačních technologií;
- tvorba a zavádění systémů kvality, metod hodnocení a vlastního hodnocení škol a školských zařízení;
- zvyšování profesionality a zlepšování pracovních podmínek pedagogických pracovníků;
- podpora dalšího vzdělávání;
- zvýšení počtu vysokoškolsky vzdělaných obyvatel v kraji.

V rámci analyzované cílové oblasti *Rovnost příležitostí ve vzdělávání* jsou schváleny základní podcíle včetně jednotlivých opatření, které by měly vést k jejich naplnění. Cílová oblast je dále rozdělena do dílčího cíle *Podpora individuálních vzdělávacích potřeb*, kde jsou vedle žáků se zdravotním postižením nebo znevýhodněním navrhována řešení i pro žáky se sociálním znevýhodněním a z málo podnětného rodinného prostředí. Tato řešení by měla spočívat zejména ve vytváření příznivých podmínek pro tyto děti, žáky a studenty:

- upozorňovat na souvislost školních výsledků se sociálním postavením, hledat možné cesty ke zlepšení situace, prostřednictvím pedagogicko-psychologických poraden (PPP) metodicky podporovat školy a učitele při práci se znevýhodněnými žáky;
- podpořit začlenění nadaných žáků z méně podnětného rodinného prostředí do základního uměleckého a zájmového vzdělávání;
- podporovat zvyšování kompetencí pedagogů pro odstraňování bariér bránících rovnému přístupu všech žáků ke vzdělávání;
- nadále nabízet možnost zřizování přípravných tříd a umožňovat zřízení funkce asistenta pedagoga pro sociálně znevýhodněné žáky;
- podporovat vzdělávání pedagogů v problematice vzdělávání žáků sociálně znevýhodněných, připravovat je k potřebné individualizaci péče a motivaci dětí.

Přestože je tento dílčí cíl (*Podpora individuálních vzdělávacích potřeb*) soustředěn z velké části na odbornou přípravu pedagogických pracovníků, v rámci dalšího dílčího cíle v oblasti *Rovnosti příležitostí ve vzdělávání* jsou navrhovaná opatření vázána na pedagogicko-psychologické a speciálně pedagogické poradenství pro děti a žáky se sociálním znevýhodněním.

Nový Dlouhodobý záměr vzdělávání Karlovarského kraje

Zásadním dokumentem Karlovarského kraje pro oblast vzdělávání pro nadcházející období se stal *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy Karlovarského kraje 2012*. Tento dokument vychází ze Strategie celoživotního učení ČR a nového *Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky z roku 2011*. Na krajské úrovni navazuje nejen na výše popsany *Program rozvoje Karlovarského kraje*, ale také na předchozí DZ KK, jehož plnění nový dokument částečně vyhodnocuje.

Aktuální DZ svým pojetím doznal značných změn. Z hlediska formulace závazků jsou konkrétní opatření nově formulována ve vztahu opatření – zodpovědná osoba – realizace, což je velmi uživatelsky přínosné. Z formálního hlediska se dokument sice opět dělí na čtyři hlavní kapitoly, z nich se však výchozím stavem a strategickými plány nově zabývají kapitoly dvě:

Kapitola č. 2: Strategie rozvoje vzdělávání v kraji

Kapitola č. 3: Podporované oblasti

Druhá kapitola přistupuje ke vzdělávání z hlediska jednotlivých segmentů, které nejprve analyzuje, aby následně určila opatření, jež jsou pro rozvoj každého segmentu klíčová. V souvislosti se sledovanou problematikou je důležité, že se opatření směřující k „podpoře péče o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami“ objevuje na stupni předškolního vzdělávání i na stupni základního vzdělávání. Toto doporučení je však samo o sobě velmi obecné a nevyplývají z něj jednoznačné závazky.

Třetí kapitola se zaměřuje na prioritní rozvojové oblasti jako takové. Oproti svému předchůdci nový DZ vymezuje pouze 6 oblastí, které jsou svým aktuálním obsahem i seřazením také odlišné:

- optimalizace nabídky vzdělávání,
- podpora pedagogickým pracovníků,
- rovné příležitosti ve vzdělávání,
- systém poradenství,
- ústavní a ochranná výchova,
- další vzdělávání v rámci celoživotního učení.

Analyzované téma je opět obsaženo v cílové oblasti *Rovné příležitosti ke vzdělávání*. Zde je nejprve konstatováno, že v souladu s předchozími cíli v kraji výrazně vzrostl počet přípravných tříd a asistentů pedagoga. Nově je akcentována potřeba zvyšování kvality a dostupnosti školských poradenských služeb. V problematice vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a v inkluzivním vzdělávání nalezneme nejprve opatření směřující k podpoře žáků se zdravotním postižením (podpora metodického zajištění vzdělávání těchto žáků, podpora škol, které zajišťují jejich vzdělávání) nebo s lehkým mentálním postižením (zabezpečení logopedické péče, koordinátoři pro oblast autismu). Sociálního znevýhodnění se opatření dotýkají následovně:

- podpora opatření ke zvýšení účasti žáků se sociálním znevýhodněním ve vzdělávání;
- propojení pedagogické a sociální intervence s cílem podchytit včas speciální vzdělávací potřeby cílové skupiny;
- podpora doplnění a sjednocení nástrojů, metod a postupů diagnostikování žáků, kteří jsou neúspěšní v hlavním vzdělávacím proudu z jiného důvodu než lehkého mentálního postižení.

Je třeba shrnout, že tato opatření jsou formulována poměrně obecně a např. u posledního ani není jasné, co chce zamýšlenou harmonizaci kraj dokázat. Nejedná se totiž o konkrétní úkoly zadane k realizaci. Zůstává tedy otázkou, jaké nástroje či aktivity vedoucí ke splnění těchto opatření zodpovědné osoby skutečně použijí.

4. Strategie vzdělávání Královéhradeckého kraje

Královéhradecký kraj schválil svůj základní koncepční dokument *Strategie rozvoje Královéhradeckého kraje*, který mj. řeší i problematiku rozvoje vzdělávacího systému kraje v rámci oblasti *Lidské zdroje*. Konkrétním cílem je *Zvýšení vzdělanosti obyvatelstva s využitím nových moderních vzdělávacích metod a nových technologií v počátečním i dalším vzdělávání*. V rámci této osy by mělo být v daném časovém horizontu (v letech 2006–2015) řešeno zkvalitnění systému vzdělávání, včetně integrace ohrožených skupin obyvatelstva.

V únoru 2008 byl schválen *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy Královéhradeckého kraje*, který jako hlavní cílové oblasti definuje následující čtyři základní strategické cíle:

- zkvalitňování výchovně-vzdělávacího procesu v souladu s kurikulární reformou školství v ČR, zjišťování kvality, monitorování a hodnocení vzdělávání (evaluace), a to včetně mezinárodního srovnávání;
- zajišťování rovnosti příležitostí ve vzdělávání;
- rozvoj integrovaného systému poradenství ve školství;
- podpora dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků.

V případě rovného přístupu ke vzdělávání se jednotlivé kroky váží zejména na dotační programy Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR.

V případě předškolního vzdělávání Královéhradecký kraj (obdobně jako další kraje) definuje požadavek zapojit se do programu MŠMT na získávání účelové dotace na asistenty pedagoga pro děti se sociálním znevýhodněním, podporovat rovnost příležitostí v počátečním vzdělávání, podporovat integraci romské komunity a zvyšovat účast těchto dětí v předškolním vzdělávání.

Obdobně byl v základním vzdělávání stanoven cíl spolupracovat s MŠMT při zajištění účelově vázaných finančních prostředků pro činnost asistenta pedagoga pro žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí, a tím vytvářet podmínky pro integraci těchto žáků, v opodstatněných případech udělovat souhlas se zřízením přípravných tříd při základních školách.

V rámci speciálního vzdělávání, tedy pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, si Královéhradecký kraj pro toto období vytyčil následující dílčí cíle:

- podpora kooperace všech typů škol, které mají integrovány žáky se speciálními vzdělávacími potřebami s poradenským systémem tak, aby docházelo k bezproblémové integraci žáků do vzdělávacího systému, zejména poskytováním metodického a informačního servisu;
- jednat se zřizovateli mateřských a základních škol (obcemi) o zařazení speciálních tříd k mateřským a základním školám za účelem vzdělávání (převzetí) žáků malých speciálních škol zřizovaných krajem, dát přednost efektivní integraci postižených žáků do běžných mateřských, základních a středních škol;
- postupně zlepšovat úroveň materiálně-technického vybavení škol s důrazem na zvýšení kvality edukačního prostředí;
- podporovat další vzdělávání pedagogických pracovníků speciálních škol;
- včas reagovat na podněty vedoucí k nutným úpravám v síti speciálních škol.

Nový Dlouhodobý záměr vzdělávání Královéhradeckého kraje

Hlavním strategickým dokumentem Královéhradeckého kraje pro oblast vzdělávání pro roky 2012 až 2016 se stal *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy Královéhradeckého kraje*. Tento dokument vychází z nového *Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky z roku 2011*. Autoři se navíc odvolávají k základním principům platným na úrovni Evropské unie, jimiž je zlepšení výsledků vzdělávacích systémů, usnadnění vstupu mladých lidí na pracovní trh a zaměření na celoživotní učení.

Nový DZ navazuje na svého předchůdce tím, že již tradičně vyhodnocuje dosažený stav a změny. Jedná se však spíše o obecný popis, na jaké aspekty se kraj zaměřoval. Nejde o kritickou analýzu, jakých cílů z předchozího DZ bylo dosaženo, a jaké je naopak stále třeba dokončit. Oproti svému předchůdci je nový DZ koncipován přehledněji a jasněji vymezuje svoji strategii tím, že vždy stanoví cíl, k němu vedoucí opatření a jejich časový rámec.

Nový DZ obsahuje své cíle a priority především ve třetí kapitole nazvané *Strategické směry a rozvoje zdělávání a vzdělávací soustavy a způsob jejich realizace a podpory v jednotlivých oblastech*. Jak už sám název kapitoly napovídá, strategické priority jsou děleny podle jednotlivých vzdělávacích segmentů. Tématu rovnosti přístupu ke vzdělávání je nyní dáno více prostoru. Související stěžejní závazky jsou formulované v rámci těchto pěti segmentů:

- předškolní vzdělávání,
- základní vzdělávání,
- střední vzdělávání,
- vzdělávání a výchova dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP) a dětí, žáků a studentů nadaných,
- multikulturní výchova a vzdělávání cizinců a příslušníků národnostních menšin.

V rámci předškolního vzdělávání je jedním z hlavních cílů podpora vyrovnávání vývoje dětí se sociálním znevýhodněním. K dosažení tohoto cíle by pak měla vést podpora vzniku přípravných tříd pro děti sociálně znevýhodněné a zapojení škol do rozvojového programu MŠMT k financování asistentů pedagoga. Posledním opatřením je zřizování přípravných tříd při základních školách tam, kde to je opodstatněné, např. z důvodu naplněnosti mateřských škol.

V rámci základního vzdělávání je kladen poměrně velký důraz na integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami s tím, že jako základní referenční rámec kraji slouží *Národní akční plán inkluzivního vzdělávání*. Jedním ze dvou hlavních cílů kraje je tedy podpora inkluzivního vzdělávání na základních školách. Kraj nicméně dodává, že integraci bude podporovat pouze za předpokladu, že bude toto začlenění žákům prospěšné. Navržené opatření vedoucí k tomuto cíli je ekonomická podpora asistentů pedagoga pro individuálně integrované žáky s těžkým zdravotním postižením v běžných ZŠ.

Ve středním vzdělávání již tématu není přikládán tak velký význam. Přesto se však mezi mnoha hlavními cíli v této oblasti objevuje také zajištění rovného přístupu ke střednímu vzdělávání i pro handicapované jedince a navazující opatření namířená na identifikaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami již v úvodu studia na středních školách a pomocí individuálního přístupu i jim umožnit efektivní vzdělávání.

V rámci vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami je hlavní cíl formulovaný velmi obecně: „podpora odpovídajícího vzdělávání žáků se SVP v ZŠ a středních školách včetně škol samostatně zřízených pro žáky se zdravotním postižením“. Navržená opatření této obecnosti odpovídají, neboť mají velice široké spektrum – od zlepšování materiálně-technické vybavenosti škol přes podporu dalšího vzdělávání pedagogů speciálních škol až po zřizování míst asistentů pedagoga.

V rámci multikulturní výchovy a vzdělávání dětí cizinců a dětí příslušníků národnostních menšin se nejprve konstatuje, že jsou pro vyrovnání jazykových znalostí zřizovány přípravné třídy a ve školách všech stupňů jsou zřizována místa asistentů pedagoga. Cílem pro rozvoj dané oblasti je podpora integrace dětí cizinců do mateřských, základních i středních škol. Navrženým opatřením pro dosažení tohoto cíle je především ekonomická podpora škol poskytujících bezplatnou jazykovou výuku českého jazyka dětem cizinců.

5. Strategie vzdělávání Libereckého kraje

V programu rozvoje Libereckého kraje (LK) pro období 2007–2013 se vzdělávání věnuje strategický cíl s označením B: *Kvalitní a zdravé lidské zdroje*. V rámci tohoto cíle byly schváleny dílčí cíle, z nichž cíl B.1: *Podpora celoživotního*

učení s důrazem na kvalitu života obsahuje bod *Rozvoj a zkvalitňování systému počátečního vzdělávání* (B.1a). Jeho prostřednictvím by měla být pro dané období řešena problematika předškolního či základního vzdělávání s veškerými jeho aspekty.

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy Libereckého kraje 2008 definuje pro toto časové období tři strategické vzdělávací priority, které by měly být naplňovány:

- zvýšení účasti na vzdělávání, zejména pak míra účasti na předškolním vzdělávání, zajištění rovných příležitostí ke vzdělávání či fenomén předčasných odchodů ze vzdělávání;
- zvýšení kvality vzdělávání a řízení školství, především problematika související s probíhající kurikulární reformou a vzděláváním pedagogů;
- zvýšení efektivity vzdělávání týkající se především efektivity přidělování příslušných peněžních prostředků na vzdělávání.

Dále jsou rozvojové priority děleny podle jednotlivých vzdělávacích segmentů. V rámci předškolního vzdělávání je v případě sledované problematiky schválen základní cíl podporovat aktivity vedoucí k vyrovnávání vývoje dětí sociálně znevýhodněných. Ten by měl mj. sestávat z obecně definovaných cílů jako posilování provázanosti rodinné výchovy s předškolním vzděláváním, vztahu mezi rodiči a mateřskými školami v péči o dítě či rozvíjení žádoucích fyzických, psychických a sociálních návyků. Dále vyrovnávání nerovnoměrností vývoje a posilování podpůrných mechanismů pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami.

Oproti tomu v případě základního vzdělávání jsou cíle věnované desegregačním tématům zaměřeny především na další vzdělávání pedagogů s cílem zkvalitnit vzdělávání žáků sociálně znevýhodněných a žáků z málo podnětného sociálního prostředí. Dále řeší zpřístupnění škol okolní komunitě a jejich proměnu v centra vzdělávacího, kulturního a společenského života. Neméně významným cílem je dle tohoto bodu také zpracování koncepčního dokumentu věnovaného problematice žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

V případě rovného přístupu si Liberecký kraj schválil některé další cíle a aktivity vedoucí k jejich naplnění. Mezi těmito aktivitami nalezneme například:

- podporu a realizaci projektů vzdělávání příslušníků skupin pocházejících ze znevýhodňujícího socioekonomického a kulturního prostředí, včetně aktivit mimoškolních;
- sjednocení diagnostiky žáků se speciálními vzdělávacími potřebami;
- podporu neškolských zařízení zaměřených na poradenství v oblasti vzdělávání osob se speciálními vzdělávacími potřebami;
- podporu dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků zaměřených na včasné vyhledání žáků, u nichž není přiměřeně využito jejich vzdělávací potenciál
- rozvoj metod a forem podporujících rovný přístup ke vzdělávání, včetně tvorby individuálních vzdělávacích programů.

Tato témata se prolínají již do výše uvedených cílů v členění dle předškolního či základního vzdělávání v Libereckém kraji.

Nový Dlouhodobý záměr vzdělávání Libereckého kraje

Novým strategickým dokumentem Libereckého kraje (LK) pro oblast vzdělávání pro období let 2012–2016 se stal *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy Libereckého kraje 2012*. Tento dokument vychází z nového *Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky* z roku 2011 a na krajské úrovni navazuje na předchozí DZ LK, jehož priority nejprve ve své III. kapitole vyhodnocuje a dále rozvíjí. Je třeba v této souvislosti ocenit, že nový dokument výslovně uvádí, že ne všechny priority se podařilo naplnit, a proto zůstávají východiskem i pro další období.

Rozvojové priority pro další období jsou obsaženy v kapitole IV. *Strategie rozvoje vzdělávací soustavy Libereckého kraje*. Nově je tato kapitola rozdělena na dvě hlavní části.

První část se zabývá třemi základními prioritami a jejich kompatibilitou s novým DZ ČR s tím, že tyto priority zůstávají oproti roku 2008 shodné, pouze se aktualizují a přehodnocují:

- zvyšování efektivity ve vzdělávání
- zvyšování kvality vzdělávání
- podpora rovných příležitostí ke vzdělávání a podpora poradenského systému

V souvislosti se sledovaným tématem je klíčová třetí priorita. Ta v rámci obecnějších cílů vymezuje tři konkrétní opatření, jimiž jsou „tvorba koncepce péče o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a poradenského systému“, „podpora zřizování pozic školních psychologů a speciálních pedagogů na školách“ a „podpora integrace a inkluze na všech stupních vzdělávací soustavy“.

Druhá část kapitoly se zabývá strategií rozvoje v jednotlivých segmentech vzdělávání. Zatímco v segmentu předškolního vzdělávání se sledované téma desegregace ve školství nadále neobjevuje, v segmentu základního vzdělávání byl ponechán cíl otevřít školy okolní komunitě a proměnit je v centra vzdělávacího, kulturního a společenského života. V tomto segmentu nalezneme následující opatření související s desegregací: v případě objektivní potřeby umožnit zavádění dalších přípravných tříd a podpořit aktivity vedoucí k přípravě pedagogů na ZŠ hlavního vzdělávacího proudu na vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním.

Nově do DZ přibyl jako samostatný segment *Vzdělávání dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a poradenský systém*. Z hlediska sledované oblasti se tím tento segment stal klíčovou částí dokumentu. Na začátku podkapitoly kraj nejprve konstatuje, že v oblasti speciálního školství panuje celková nepřehlednost. Na druhou stranu je dle autorů textu třeba ocenit kvalitativní posun ve vybavenosti škol a posun ve využívání prostředků EU ke zkvalitnění péče o potřebné žáky.

Mezi hlavní závazky kraje v tomto segmentu patří podpora inkluzivního vzdělávání a integrace dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do běžných škol. Jako svůj hlavní záměr pro další období navíc kraj uvádí úpravu sítě péče o tyto žáky i sítě poradenského systému a s tím související zefektivnění a zkvalitnění péče o tyto žáky. Za tímto účelem by měla být zpracována komplexní koncepce, na jejíž artikulaci se mají podílet ředitelé škol, zástupci asociací a ostatní odborníci. Mezi další opatření kraje v této problematice patří podpora škol, které integrují žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, a kontrola zařazování dětí a žáků do speciálních škol.

Oproti minulému DZ je v aktuálním dokumentu desegregaci dětí ve vzdělávání věnováno více prostoru. Jednotlivé cíle na sebe navazují či se přímo opakují tam, kde jich zatím nebylo dosaženo – jedná se například o zpracování koncepčního dokumentu věnujícího se problematice žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Celkově je kladen větší důraz na podporu integrujících škol a zefektivnění celého systému škol a poradenství.

6. Strategie vzdělávání Moravskoslezského kraje

Strategie rozvoje Moravskoslezského kraje na léta 2009–2016 se problematice vzdělávacího systému věnuje spíše okrajově. Zaměřuje se zejména na zajištění nabídky takových oborů, které budou odpovídat poptávce podnikatelského sektoru po daných absolventech, na rozvoj vzdělávání v cizích jazycích a na další vzdělávání.

Základní vytyčené cíle v rámci *Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy Moravskoslezského kraje* pro stávající období tvoří:

- podpora kurikulární reformy,
- podpora rozvoje odborného vzdělávání,
- podpora využívání informačních a komunikačních technologií (ICT) a zlepšování komunikace v cizích jazycích,
- vytváření krajského systému kontroly kvality vzdělávání,
- rovné příležitosti v přístupu ke vzdělávání,
- vytváření krajského systému poradenství,
- zvyšování profesionality pedagogických pracovníků,
- rozvoj dalšího vzdělávání ve školách.

Z hlediska možných řešení desegregace na území Moravskoslezského kraje je nejvýznamnější Cíl 5: „rovné příležitosti v přístupu ke vzdělávání“. Oproti některým dalším krajům je této problematice věnovaná poměrně značná pozornost, zejména pak v míře detailu popisu a návrhu možných řešení. Těmito cíli a jednotlivými aktivitami jsou:

- podpora dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami, v rámci které jsou definovány další dílčí problematické oblasti – zajištění systému podpory vzdělávání nadaných žáků (ve spolupráci s pedagogicko-psychologickými poradnami, které tyto žáky takto vyhodnotí), podpora vzdělávání žáků se zdravotním postižením, vzdělávání dětí a žáků se sociálním znevýhodněním (spočívající především v závazku navyšovat počty asistentů pedagoga v rámci předškolního a středního vzdělávání), podpora integrace romských žáků do majoritních školních kolektivů (detailněji analyzováno v následující části této kapitoly věnované Moravskoslezskému kraji) a dále podpora integrace cizinců do škol a třídních kolektivů;
- vzdělávání pedagogických pracovníků v problematice dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami – tento cíl se skládá ze vzdělávání pedagogických pracovníků v problematice specifického přístupu ke vzdělávání nadaných žáků, zvyšování odborné kvalifikace asistentů pedagoga, podpora rozvoje klíčových kompetencí pedagogických pracovníků dětských domovů směřující k vnitřní proměně zařízení pro ústavní výchovu a jako poslední dílčí cíl podpora meziresortní spolupráce složek podílejících se na péči o ohrožené děti, výměna zkušeností;
- podpora národnostního školství týkající se polského jazyka na území Těšínského Slezska, konkrétně podpora prezentace škol s polským jazykem vyučováním na veřejnosti a v neposlední řadě i další vzdělávání pedagogických pracovníků v pohraničních oblastech.

Cíl věnovaný problematice desegregace, nazvaný *Podpora integrace romských žáků do majoritních školních kolektivů*, je vymezen následujícím způsobem. V rámci předškolního vzdělávání je zdůrazněna úloha a vliv předškolních přípravných tříd pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí a také asistentů pedagoga působících na mateřských školách v kraji. V případě základního školství jsou rovněž vyčleňovány finanční prostředky k zařazení asistentů pedagoga pro tyto žáky a vytváření přípravných tříd a úprava školských vzdělávacích programů.

Pro území Moravskoslezského kraje byl navržen projekt TERNE ČHAVE, v rámci kterého je cílem vyškolit 7 realizačních týmů, které budou v konkrétních lokalitách zavádět vzdělávací program rozvíjející funkční gramotnost mladých lidí pocházejících z romské etnické skupiny a rozvíjet vzdělávací program funkční gramotnosti do lokalit kraje osídlených obyvateli přímo ohrožených sociální exkluzí.^{vii}

Jako dílčí aktivity jsou pro hodnocené období platnosti *Dlouhodobého záměru* vymezeny zejména následující:

- pokračování v rámci nastavených nástrojů realizovaných především z dotačních programů MŠMT;
- podpora aktivit a pokračování projektu MSK TERNE ČHAVE;
- projekty v rámci globálního grantu Operačního programu vzdělávání pro konkurenceschopnost.

Nicméně některé z těchto programů byly realizovány především do konce roku 2008.

Nový Dlouhodobý záměr vzdělávání Moravskoslezského kraje

Východiskem pro tvorbu *Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy Moravskoslezského kraje 2012* byl především *Dlouhodobý záměr* z předešlého období (2008), na nějž nový záměr navazuje. Současně je dokument zpracován v souladu se *Strategií rozvoje Moravskoslezského kraje na léta 2009 až 2016*.

V textu došlo oproti roku 2008 ke změnám ve formulaci a řazení jednotlivých strategických cílů:

- naplňování cílů kurikulární reformy implementací a inovací vzdělávacích programů,
- podpora kvality vzdělávání,
- podpora rovných příležitostí v přístupu ke vzdělávání a rozvoj poradenských služeb,
- podpora odborného vzdělávání,
- podpora jazykového vzdělávání, informačních a komunikačních technologií, podpora rozvoje měkkých kompetencí,
- podpora pedagogických pracovníků,
- podpora dalšího vzdělávání v rámci celoživotního učení,
- optimalizace vzdělávací nabídky.

Můžeme pozorovat, že oblast rovných příležitostí v přístupu ke vzdělávání se oproti strategickým cílům z roku 2008 posunula v prioritách z pátého na třetí místo, což může být signálem pro zvýšení důrazu kladeného na danou oblast. Podpora rovných příležitostí představuje komplexní systém zavádění opatření, která mají napomoci kompenzovat existující znevýhodnění a poskytnout stejné šance v přístupu ke vzdělání všem dětem, žákům a studentům.

Podkapitolu třetího cíle tvoří podpora inkluzivního vzdělávání. Žáci jsou podle dokumentu díky inkluzivnímu vzdělávání vychovávaní k toleranci, respektu a chápání odlišností jedinců jako prostředku vzájemného obohacování. Klíčová role je ztotožňována s pedagogy a jejich individuálním přístupem k žákům (přičemž pedagogičtí pracovníci jsou v této problematice vzdělávání). Inkluzivnímu vzdělávání je podle *Dlouhodobého záměru* nezbytné věnovat zvýšenou pozornost, neboť narůstá trend začleňování žáků se zdravotním postižením nebo sociálním znevýhodněním do běžných škol a je zaznamenán nárůst počtu žáků cizích národností ve školách. Je zde také vyzdvihována úloha meziřezortní spolupráce na lokální úrovni (např. v oblasti podpory spolupráce škol s poskytovateli sociálních služeb). Moravskoslezský kraj je zapojen do projektu MŠMT Centra podpory inkluzivního vzdělávání, jehož cílem je podpora zavádění inkluzivních hodnot do procesu vzdělávání v základních školách.

Na podkapitolu „Inkluzivní vzdělávání“ navazuje podkapitola s názvem „Podpora dětí, žáků, studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků, studentů nadaných“. Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a vzdělávání pedagogů v této oblasti je podpořeno realizací krajských projektů – jejich cíl je zlepšení vzdělávacích podmínek žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, zajištění metodické podpory pedagogickým pracovníkům či podpora při integraci těchto žáků do hlavního vzdělávacího proudu. Pro zajištění rovných příležitostí ve vzdělávání jsou pro žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí zřizovány přípravné třídy základních škol, které napomáhají vyrovnat jejich vývoj v posledním roce před zahájením povinné školní docházky. Značná podpora je dále věnována zavádění funkce asistenta pedagoga pro děti se sociálním znevýhodněním ve školách s vyšším procentuálním zastoupením těchto žáků. Důležitým cílem Moravskoslezského kraje v oblasti vzdělávání je i rozšíření poradenských služeb ve školství. Každoročně je také vyhlášován program *Podpora sociálně znevýhodněných romských žáků středních a studentů vyšších odborných škol* (dotace slouží k finanční a materiální podpoře vzdělávání romských studentů, jejichž rodinám způsobují náklady spojené se studiem finanční potíže).

Specifickým prvkem vzdělávání Moravskoslezského kraje je polské národnostní školství (školská zařízení s polským vzdělávacím jazykem). V Dlouhodobém záměru je tedy podporováno vzdělávání v jazycích národnostních menšin a multikulturní výchova.

Hlavním přínosem tohoto dokumentu bezpochyby je, že se samostatně zabývá inkluzivním vzděláváním, uvažuje nad jeho přínosem a u navrhovaných opatření stanovuje kritéria realizace. Předkládá řadu projektů, které podporují inkluzivní vzdělávání a zkvalitňují systém péče o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Dokument si dále všímá propojenosti problémů žáků ve škole s ostatními oblastmi a doporučuje rozvoj spolupráce škol se sociálními partnery.

7. Strategie vzdělávání Olomouckého kraje

Strategický dokument *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy Olomouckého kraje* (3. verze z roku 2008) v zásadě odkazuje na základní definované priority *Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky* pro dané období a dále je rozpracovává pro specifika území svého kraje:

- rovnost příležitostí ve vzdělávání;
- kurikulární reforma – nástroj modernizace vzdělávání s důrazem na rozvoj klíčových kompetencí;
- podpora cizích jazyků, informačních a komunikačních technologií;
- tvorba a zavádění systémů kvality, metod hodnocení a vlastního hodnocení škol a školských zařízení;
- zvyšování profesionality a zlepšování pracovních podmínek pedagogických pracovníků;
- podpora dalšího vzdělávání.

V případě prvního cíle, tedy *Rovnosti příležitostí ve vzdělávání*, jsou pro stávající časové období definovány čtyři základní problematické oblasti:

- metodicky a organizačně podporovat využití prostředků ESF na rozvoj rovných příležitostí ve vzdělávání;
- zavedení mechanismů pro přístup ke vzdělávání v mateřských školách pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí od tří let;
- podporovat zřízení přípravných tříd a pracovních pozic asistentů pedagoga především v mateřských a základních školách s vyšším počtem sociálně znevýhodněných dětí;
- podporovat studium dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí na středních školách.

Přestože daná kapitola *Dlouhodobého záměru* klade důraz na děti ze sociálně znevýhodněného prostředí, další dokumenty k tématu integrace dětí se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP) dostupné na webových stránkách kraje se věnují výhradně dětem se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním (Například metodické postupy, doporučení).^{viii}

Zároveň jsou definovány i měřitelné indikátory pro následné vyhodnocování úspěšnosti plnění takto navržených a schválených cílů – těmito ukazateli jsou podíl žáků se speciálními vzdělávacími potřebami integrovaných do běžných tříd škol, podíl mateřských a základních škol, které se zapojí do rozvojových programů MŠMT zaměřených na podporu rovných příležitostí, počet romských studentů na středních školách, počet asistentů pedagoga pro děti, žáky a studenty ze sociálně znevýhodněného prostředí, počet přípravných tříd a počet dětí v přípravných třídách.

Další specifikace a strategické návrhy a záměry jsou již členěny dle jednotlivých stupňů a oblastí vzdělávání:

- V případě mateřských škol se jedná zejména o požadavek na další vzdělávání příslušných pedagogických pracovníků ve vztahu k dětem se speciálními vzdělávacími potřebami, a také cíl lepší spolupráce mateřských škol se speciálními pedagogickými centry nebo pedagogicko-psychologickými poradnami.
- U základního školství je zaměřen také spíše na další vzdělávání pedagogických pracovníků. V případě středoškolského vzdělávání není problematika inkluzivního vzdělávání v rámci analyzovaného dokumentu specificky řešena.
- V oblasti speciálního školství je jedním ze záměrů podporovat integraci dětí s handicapem mezi zdravé spolužáky (v oprávněných případech); v návaznosti na tento bod je reflektováno navyšování počtu integrovaných dětí a je zamýšleno – v případě pokračování tohoto trendu – zpracování návrhu řešení situace speciálního školství v kraji.

Nový Dlouhodobý záměr vzdělávání Olomouckého kraje

V dubnu 2012 schválený *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy Olomouckého kraje* vychází ze všech tří předcházejících záměrů kraje (2003, 2006, 2008) a samozřejmě také z *Dlouhodobého záměru České republiky* z roku 2011. Kromě Odboru školství, mládeže a tělovýchovy se na jeho přípravě podílela pracovní skupina složená z ředitelů jednotlivých typů škol působících v Olomouckém kraji.

Strategický dokument definuje základní střednědobé záměry v oblasti vzdělávání na léta 2012 až 2016 a vždy si zároveň stanovuje ukazatele pro sledování dosaženého stavu. Dokument zpracovává témata *Dlouhodobého záměru ČR*:

- zvýšení kvality vzdělávání,
- nové metody hodnocení škol,
- optimalizace nabídky vzdělávání,
- rozvoj odborného vzdělávání,
- podpora pedagogických pracovníků.

Na úrovni mateřských škol si Olomoucký kraj vytyčuje za cíl podporu vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami a rozvíjení spolupráce mateřských škol se speciálními pedagogickými centry či pedagogicko-psychologickými poradnami. Dále v rámci naplňování *Koncepce včasné péče o děti ze sociálně znevýhodňujícího prostředí* podporuje také spolupráci mateřských škol s poskytovateli sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi.

Mezi střednědobé návrhy týkající se základních škol patří:

- zvyšování kvalifikovanosti pedagogů,
- v odůvodněných případech a za podmínky dostatečného zájmu veřejnosti podporovat vznik tříd s alternativní pedagogikou na ZŠ,
- podporovat přípravu žáků, kteří jsou dětmi osob se státní příslušností členského státu EU, k jejich začlenění do základního vzdělávání,
- monitorovat výsledky žáků 5. a 9. tříd,
- prevence rizikových projevů chování u dětí.

V rámci speciálního vzdělávání Olomoucký kraj uvádí následující záměry:

- podporovat návaznost odborných učilišť a středních odborných učilišť na ZŠ praktické a ZŠ speciální, včetně podpory zřízení nových učebních oborů v oblastech, kde je jich nedostatek;
- optimalizovat síť školských zařízení pro děti, žáky a studenty se speciálními vzdělávacími potřebami;
- podporovat práci Sdružení speciálních škol.

Obecně pro všechny úrovně vzdělávacího systému klade dokument důraz na rovné příležitosti ve vzdělávání bez ohledu na druh znevýhodnění. V této oblasti vytyčuje následující cíle:

- podporovat zřizování přípravných tříd a pracovních pozic asistentů pedagoga především v mateřských a základních školách s vyšším počtem sociálně znevýhodněných dětí;
- podporovat studium dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí na středních školách;
- podporovat inkluzivní vzdělávání především v mateřských a základních školách.

Jako ukazatele ke sledování dosaženého stavu v oblasti rovných příležitostí *Dlouhodobý záměr* uvádí:

- podíl žáků se speciálními vzdělávacími potřebami integrovaných do běžných základních škol;
- podíl mateřských a základních škol zapojených do projektových programů MŠMT;
- počet asistentů pedagoga pro děti, žáky a studenty ze sociálně znevýhodněného prostředí;
- počet přípravných tříd a počet dětí v nich;
- počet mateřských a základních škol realizujících inkluzivní vzdělávání.

Co se týče sociálního znevýhodnění, v rámci *Střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb v Olomouckém kraji pro roky 2011–2014* byla ustanovena pracovní skupina pro inkluzivní a odborné vzdělávání, jejímž cílem je podporovat a ověřovat nástroje pro inkluzi žáků pocházejících ze sociálně znevýhodněného prostředí. Střední školy Olomouckého kraje každoročně využívají dotaci MŠMT týkající se podpory sociálně znevýhodněných romských žáků středních škol.

8. Strategie vzdělávání Pardubického kraje

Základní strategický dokument *Program rozvoje Pardubického kraje*, platný a schválený pro období 2007–2010, řeší jednotlivá témata v rámci tzv. problémových okruhů. Pro oblast vzdělávání se jedná o okruh *Lidské zdroje a kvalita života*, konkrétně pak specifický cíl *Zvyšovat otevřenost a propustnost vzdělávacích systémů v kraji*.

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v Pardubickém kraji 2008 obsahuje několik cílových oblastí:

- výkon role Zprostředkujícího subjektu;
- celoživotní učení pro všechny a jeho realizace;
- další vzdělávání v rámci celoživotního učení pro všechny;
- zkvalitnění a modernizace vzdělávání;
- hodnocení výsledků vzdělávání;
- oblast vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a prevence sociálně patologických jevů;
- poradenské a informační systémy;
- umělecké a zájmové vzdělávání;
- zvyšování profesionality pedagogických pracovníků a jejich další vzdělávání.

Dokument zabývající se problematikou rovných příležitostí a procesem desegregace školství se nazývá *Oblast vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a prevence sociálně patologických jevů*. Tento cíl vymezuje okruh objektů aktivit standardním způsobem, tedy jako podporu individuálních vzdělávacích potřeb dětí, žáků a studentů se sociálním znevýhodněním a dětí, žáků a studentů z méně podnětného rodinného prostředí, a zaměřuje se na standardizovaná řešení v podobě:

- na školách všech druhů vytvářet podmínky pro zlepšení výsledků vzdělávání sociálně znevýhodněných dětí, žáků a studentů;
- nadále nabízet možnost umístění dětí v přípravných třídách;
- umožňovat zřízení funkce asistenta pedagoga pro sociálně znevýhodněné žáky;
- podporovat rozvoj dalšího vzdělávání pedagogů, včetně asistentů pedagoga, směřující k získávání zkušeností v oblasti forem výuky a metod podporujících rovný přístup ke vzdělávání.

Dále jsou v dokumentu detailněji navržena řešení a aktivity na podporu dětí a žáků se speciálními studijními požadavky z titulu zdravotního handicapu těchto dětí a žáků.

Nový Dlouhodobý záměr vzdělávání Pardubického kraje

Pardubický kraj na konci roku 2011 aktualizoval oba dokumenty upravující hlavní priority kraje ve vzdělávání pro období let 2012 až 2016 – *Program rozvoje Pardubického kraje* i *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v Pardubickém kraji*.

Program rozvoje Pardubického kraje se nově dělí na analytickou a návrhovou část. Vzdělávání je v prvotní analýze sledováno poměrně úzce, a to v kapitole A.2.2: *Analýza ekonomického prostředí*, kde se pojednává pouze o stavu vědy a výzkumu. V návrhové části nicméně vzdělávání najdeme mezi hlavními strategickými cíli v rámci rozvojové priority *Kvalitní lidské zdroje: Zlepšit podmínky pro vzdělávání obyvatel v souvislosti s jejich životním cyklem a zvýšit jejich uplatnitelnost na trhu práce*. Tento strategický cíl je zcela v souladu s myšlenkou inkluze.

Podrobný rozbor stavu vzdělávání v Pardubickém kraji nalezneme v navazujícím dokumentu, v *Dlouhodobém záměru vzdělávání*. Ten je rozdělený na čtyři hlavní části:

- změny ve společnosti a vzdělávání, regionální specifika rozvoje a jejich vliv na další rozvoj vzdělávací soustavy v kraji;
- výchozí stav a strategie rozvoje;
- optimalizace s ohledem na demografický vývoj a potřeby trhu práce;
- ekonomika.

Oproti DZ na období 2007–2010 nový *Dlouhodobý záměr* obsahuje v rámci kapitoly II.: *Výchozí stav a strategie rozvoje* více cílových oblastí, které dále rozpracovává podrobněji než jeho předchůdce. Tyto cíle si klade nově také podle daného stupně vzdělávání (předškolní, základní, střední vzdělávání), nikoliv jen podle zvolených priorit. Cíle řešící problematiku rovných příležitostí se nyní objevují v těchto oblastech:

- základní vzdělávání;
- oblast vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami
 - podpora individuálních vzdělávacích potřeb dětí, žáků a studentů se sociálním znevýhodněním nebo z méně podnětného rodinného prostředí
 - oblast vzdělávání dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením nebo znevýhodněním.

V oblasti základního vzdělávání si Pardubický kraj vytyčil mezi základní cíle vedoucí k rovným příležitostem:

- snížení počtu „výjimečných škol“ – tento bod je však problematický v tom, že dokument nikde nedefinuje, jaké školy jsou do této „výjimečné“ kategorie řazeny. Lze se tedy jen domnívat, že se může jednat také o základní školy, kam jsou umísťovány děti se speciálními vzdělávacími potřebami (základní školy praktické, základní školy speciální);
- podpora zřizování přípravných tříd v oblastech s vysokým počtem sociálně znevýhodněných žáků.

Stěžejní oblastí dokumentu řešícího problematiku rovného přístupu ke vzdělávání je vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami. Jak je patrné výše, tato oblast je dále dělena na dva základní okruhy – sociální znevýhodnění/méně podnětné rodinné prostředí a zdravotní postižení/znevýhodnění. Opět je nutno zdůraznit, že okruhu zdravotního postižení je věnováno mnohem více pozornosti. Řeší se v ní jak otázka individuální integrace, tak vzdělávání žáků ve speciálních školách a konečně inkluzivní vzdělávání.

Ve vztahu k žákům se sociálním znevýhodněním si kraj klade za cíl:

- optimalizovat podmínky pro zdravý psychický a sociální vývoj ve výchovně-vzdělávacím procesu vedoucí k rozvoji osobnosti žáků se sociálním znevýhodněním;
- rozšířit počet přípravných tříd ZŠ ve městech se sociálně vyloučenými lokalitami;
- v odůvodněných případech podporovat zřízení funkce asistenta pedagoga ve třídách, ve kterých se vzdělávají žáci se sociálním znevýhodněním;
- ve spolupráci s centrem celoživotního vzdělávání (CCV) Pardubického kraje podporovat rozvoj dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků orientovaného na rovný přístup žáků ke vzdělávání;
- motivovat žáky se sociálním znevýhodněním ke vzdělávání na středních školách.

Tyto cíle jsou pojaté komplexně, neboť míří na systémové otázky i na jednotlivé skupiny zúčastněných. Jsou ale poměrně obecné (hlavně první a poslední bod) a z jejich formulace není jasné, jakým způsobem by tohoto cíle chtěl kraj dosáhnout.

V oblasti vzdělávání žáků se zdravotním postižením nejprve kraj vypočítává snahy o individuální integraci a hlavní překážky, které brání jejímu naplnění. V části věnované speciálním školám kraj dále přidává cíle, které si klade v oblasti vzdělávání žáků se speciálními potřebami:

- reagovat na případný úbytek žáků ve speciálních školách citlivým omezením počtu stávajících škol na jejich optimum v regionu;
- využít odborného a materiálního potenciálu speciálních škol k podpoře inkluzivního vzdělávání dětí a žáků v hlavním vzdělávacím proudu;
- rozšiřovat vybavenost škol kompenzačními a rehabilitačními pomůckami;
- nastavit funkční systém logopedické péče.

Tyto cíle už jsou konkrétnější a reagují na potřebu zavádění inkluzivního vzdělávání. Vítáme snahu využití stávajícího potenciálu speciálních škol pro zavádění inkluze. Tento bod si zasluhuje zvláštní pozornost a bližší rozpracování.

V oblasti inkluzivního vzdělávání kraj nejprve definuje hlavní trendy a bariéry současného stavu školství, které zabírají v přijetí inkluzivních opatření. Dále kraj definuje tyto cíle:

- využití snižujícího se počtu žáků ve školách hlavního vzdělávacího proudu ve prospěch uplatnění principu inkluzivního vzdělávání potřebných žáků;
- umožnit kvalitnější vzdělávání podpůrnou službou asistenta pedagoga a nastavit závazná kritéria pro jejich mimonormativní financování;
- podněcovat pedagogy základních škol k rozšiřování kvalifikace v oblasti speciální pedagogiky;
- podporovat vedení škol v nastavení vnitřních mechanismů tak, aby v důsledku velkých odlišností vzdělávací praxe nedocházelo ke snižování úrovně vzdělávání;
- umožňovat přístup žáků se zdravotním postižením k informačním systémům a v souvislosti s tím k modernímu způsobu výuky.

Z hlediska naplnění principu inkluzivního vzdělávání je důležité, že kraj chce využít příznivých momentů – nižšího počtu žáků ve školách a zároveň si uvědomuje potřebu připravit na zavedení prvků inkluze samotné pedagogy.

9. Strategie vzdělávání Plzeňského kraje

V rámci tematického okruhu *Lidské zdroje*, schváleného prostřednictvím *Programu rozvoje Plzeňského kraje* je u vzdělávání definován jako jeden z cílů i závazek zpřístupnit vzdělávání i znevýhodněným skupinám obyvatel na území Plzeňského kraje.

Priority pro *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy Plzeňského kraje* jsou oproti minulému dokumentu inspirované *Dlouhodobým záměrem* na národní úrovni:

- rovnost příležitostí ve vzdělávání;
- kurikulární reforma – nástroj k modernizaci vzdělávání s důrazem na rozvoj klíčových kompetencí;

- podpora cizích jazyků, informačních a komunikačních technologií;
- tvorba a zavádění systémů kvality, metod hodnocení a vlastního hodnocení škol a školských zařízení;
- zvyšování profesionality a zlepšování pracovních podmínek pedagogických pracovníků;
- podpora dalšího vzdělávání.

V rámci cíle *Rovnost příležitostí ve vzdělávání* jsou jednotlivá opatření a aktivity, které jsou vázány k problematice de-segregace a inkluze ve školství. Obsahují zejména požadavky na vytvoření podmínek vedoucích ke zlepšení výsledků vzdělávání sociálně znevýhodněných žáků a žáků z málo podnětného rodinného prostředí, stejně jako žáků zdravotně znevýhodněných a dále také podmínek umožňujících multikulturalitu ve vzdělávání (s cílem působit preventivně proti xenofobii a rasismu a také proti předčasným odchodům ze vzdělávacího systému).

Nejvýznamnější příslušná opatření (ve vztahu k sociálně znevýhodněným žákům) jsou definována následujícím způsobem:

- upozorňovat na souvislost školních výsledků se sociálním postavením, hledat možné cesty ke zlepšení situace;
- v souladu s platnou legislativou nadále podporovat vznik přípravných tříd základních škol pro děti se sociálním znevýhodněním;
- umožňovat zřízení funkce asistenta pedagoga pro sociálně znevýhodněné žáky zapojením do dotačních programů MŠMT;
- pokračovat ve vzdělávání žáků, kteří jsou dětmi osob se státní příslušností jiného členského státu Evropské unie, a zajišťovat podmínky bezplatné přípravy k jejich začlenění do základního vzdělávání;
- zkvalitnit profesní přípravu asistentů pedagoga pro děti, žáky a studenty se sociálním znevýhodněním;
- metodicky podporovat školy a učitele při práci se sociálně znevýhodněnými žáky a žáky z málo podnětného rodinného prostředí, zaměřit se na zlepšení forem výuky a vyučovacích metod podporujících rovný přístup ke vzdělávání, včetně tvorby individuálních vzdělávacích programů;
- upozorňovat na využití ICT a e-learningových aplikací ve vyučovacím procesu a v dalším vzdělávání pedagogických pracovníků;
- usilovat o zapojení NNO a dalších organizací pracujících s dětmi a mládeží do rozvojového programu Plzeňského kraje v oblasti volnočasových aktivit.

Další dílčí opatření u cíle *Rovnost příležitostí ve vzdělávání* se týkají mimořádně nadaných dětí, žáků či studentů.

Nový Dlouhodobý záměr vzdělávání Plzeňského kraje

Pro zpracování *Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy Plzeňského kraje 2012* byly vytvořeny nejen pracovní skupiny tvořené příslušnými pracovníky Odboru školství, mládeže a sportu zastupitelstva, ale také pracovní skupiny tvořené řediteli jednotlivých typů škol, s nimiž byl obsah konzultován. Tento koncepční materiál byl dále také zveřejněn na webových stránkách k připomínkování široké veřejnosti.

Dokument podle vzoru DZ ČR zpracovávaná témata na dvě části. Hlavní důraz klade na následující tematické okruhy:

- zvýšení kvality vzdělávání,
- optimalizace nabídky vzdělávání,

- rozvoj odborného vzdělávání,
- podpora pedagogických pracovníků.

Mezi další cíle strategického dokumentu vzdělávání patří:

- rovné příležitosti ve vzdělávání,
- podpora hodnocení výsledků vzdělávání žáků na úrovni 5. a 9. ročníků základních škol,
- spolupráce školské a zaměstnavatelské sféry,
- podpora výuky cizích jazyků,
- podpora informačních a komunikačních technologií,
- zlepšení klimatu ve školských zařízeních (prevence rizikového chování) – projekt Podpora preventivních aktivit a výchovy k toleranci,
- environmentální vzdělávání, výchova a osvěta.

V rámci rovných příležitostí ve vzdělávání je rozebíráno inkluzivní vzdělávání. Dokument apeluje na nutnost připravit vhodné podmínky (materiální, personální, finanční) pro tento typ vzdělávání. Současný systém přípravy pedagogů je považován za nedostatečný, jelikož pedagogické fakulty nepřizpůsobují vzdělávací programy pro učitele běžných základních škol současným potřebám. Budoucí pedagogové tedy nejsou připraveni na situace, do nichž se budou dostávat v souvislosti se vzděláváním dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami. S touto připomínkou nelze jinak než souhlasit.

Pro úspěšnou inkluzi *Dlouhodobý záměr Plzeňského kraje* stanovuje následující podmínky:

- odbornost,
- individualizace (každý žák má právo na vzdělávání v souladu se svými speciálními vzdělávacími potřebami),
- perspektivnost (vycházet z prognózy dítěte),
- přiměřená finanční náročnost,
- legislativní změny v oblasti financování, kvalifikovanosti a odbornosti pedagogů,
- podpora multikulturality ve vzdělávání jako prevence xenofobie, rasismu a předčasných odchodů ze vzdělávání,
- pravidelná osvěta, která by měla otevřít cestu pro celospolečensky pozitivní vnímání inkluze.

Dokument upozorňuje na souvislost školních výsledků se sociálním postavením. Problematiku žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí Plzeňský kraj řeší navržením vybudování kvalitního systému sociálních služeb rané péče, podpory institucí a organizací nabízejících pomoc rodinám s nízkým socioekonomickým statusem přímo v terénu či návrhem větší osvěty. Předpokládá totiž, že na tyto aktivity bude možné navázat ve školním prostředí. Zastupitelstvo chce dále do systémové péče o žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí zapojit asistenty z příslušných minorit či etnik za účelem zefektivnění péče. Mezi navrhovaná opatření v otázce sociálního znevýhodnění patří:

- podpořit základní školy při zřizování přípravných tříd,
- systematická příprava základních škol hlavního proudu na vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním,
- motivovat žáky se sociálním znevýhodněním ke vzdělávání na středních školách prostřednictvím rozvojového programu MŠMT.

Dlouhodobý záměr mimo jiné také podporuje začleňování národnostních menšin, cizinců a azylantů do školského systému. V této souvislosti navrhuje podpořit výuku českého jazyka jako cizího jazyka.

V oblasti primární prevence rizikového chování žáků a mládeže funguje projekt „KPZ – Komplexní zajištění primárně preventivních a intervenčních aktivit na MŠ, ZŠ, SŠ“, jehož hlavními cíli jsou:

- napomoci sociálně znevýhodněným jedincům k inkluzi v běžných třídách,
- ukázat pedagogům správné postupy a metody pro práci s těmito dětmi,
- podporovat pocity sounáležitosti, potlačit projevy rasismu a xenofobie vůči minoritám.

Z velké části se *Dlouhodobý záměr* 2012 podobá předcházejícímu z roku 2008. Z hlediska zkoumané oblasti lze považovat za pozitivní, že se Plzeňský kraj více zabírá sociálním znevýhodněním (nezaměřuje se primárně jen na zdravotní znevýhodnění) a že definuje konkrétní podmínky, které by měl splnit pro realizaci inkluzivního vzdělávání.

10. Strategie vzdělávání hlavního města Prahy

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy hlavního města Prahy obsahuje následující schválené cíle:

- zvyšování kvality a modernizace vzdělávání, sestávající z kurikulární reformy a zavádění rámcových a školních vzdělávacích programů, ze sledování a hodnocení kvality vzdělávání, ze zkvalitnění výuky informační gramotnosti, ze zkvalitnění výuky cizích jazyků a z mezinárodní spolupráce škol;
- vytváření podmínek pro osobnostní rozvoj dětí, žáků a studentů, mezi které patří zejména vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami, vzdělávání dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, rozvoj základního uměleckého a zájmového vzdělávání, prevence sociálně patologických jevů, multikulturní výchova, environmentální vzdělávání, výchova a osvěta a rozvoj poradenských a informačních systémů;
- zvyšování profesionality a společenského postavení pedagogických pracovníků a jejich další vzdělávání, které tvoří cíle vedoucí ke zvyšování úrovně odměňování pedagogických pracovníků a k dalšímu vzdělávání pedagogických pracovníků;
- další vzdělávání v rámci celoživotního učení;
- harmonizace struktury vzdělávacích příležitostí v hl. m. Praha optimalizací sítě škol a školských zařízení, a také strukturou studijní nabídky pražských středních a vyšších odborných škol.

Nejvýznamnějším z pohledu analyzované oblasti je druhý definovaný cíl, tedy „vytváření podmínek pro osobnostní rozvoj dětí, žáků a studentů“. Konkrétní a více detailní specifikaci představuje dílčí cíl v rámci tohoto tematického okruhu pod názvem *Vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami*.

Cíl je formulován jako vytváření podmínek pro rovný přístup ke vzdělávání pro jedince se speciálními vzdělávacími potřebami, dosažení co nejvyššího stupně jejich socializace, společenského a pracovního uplatnění. Výše uvedeného by mělo být dosaženo zejména prostřednictvím cílené podpory:

- integrace a inkluze dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami do běžných typů škol;
- podpora a zajišťování financování asistenčních služeb ve školách;
- rozvoje péče o žáky se specifickými poruchami chování ve specializovaných zařízeních;

- zavádění nových metod a trendů v oblasti speciální pedagogiky a psychologie;
- vzdělávání pedagogických pracovníků ve speciálních disciplínách na VOŠ a VŠ.

Nicméně hlavní město Praha jako kraj má svá určitá specifika, která se mohou promítat do praktického naplnění této strategie.

Nový Dlouhodobý záměr vzdělávání hlavního města Prahy

Aktuální verzi *Dlouhodobého záměru HMP* zpracoval Odbor školství, mládeže a tělovýchovy spolu s Odborem rozpočtu za využití stanovisek ředitelů středních škol, vyšších odborných škol, ředitele ZŠ praktické a praktické školy a předsedů asociací ředitelů gymnázií a základních uměleckých škol. Kromě dokumentů vyplývajících z platné legislativy a minulého DZ ovlivňuje podobu toho stávajícího *Programové prohlášení Rady hl. m. Prahy (vize pro Prahu 2020 a priority pro Prahu 2014)*.

Již v úvodu reflektují jeho tvůrci jako jednu z priorit v oblasti školství rovný přístup ke vzdělávání. HMP slovy DZ „usiluje o vytvoření podmínek pro vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami, a to se zaměřením na děti (...) se sociálním handicapem i na žáky mimořádně nadané.“ Jako specifická skupina jsou zde jmenováni žáci se statutem národnostních menšin i cizinci. HMP si uvědomuje tendenci nárůstu počtu těchto dětí a tím i potřebu připravenosti v oblasti organizační i personální.

V hodnocení období minulého DZ, které předchází samotnému plánu, prochází autoři všechny minulé priority. Z hlediska analyzované oblasti je nejdůležitější prioritou *Vytváření podmínek pro osobnostní rozvoj dětí, žáků a studentů*, která se zabývá též vzděláváním dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami. Hovoří se zde o speciálních školách či o procesu integrace. V textu však není většinou zřejmé, klade-li se zřetel na skupinu dětí se zdravotním postižením či na všechny skupiny dětí se SVP dle školského zákona. Pokud je místy nějaká skupina dětí specifikována, jsou to děti se zdravotním postižením. Ve vzdělávacím systému HMP podle hodnocení narůstá zájem rodičů o společné vzdělávání jejich dětí (formou individuální integrace) – jako důvod se zde uvádí vytváření rovných příležitostí pro vzdělávání dětí s postižením v běžných školách. Jednou z cest pro vytváření rovných příležitostí je zřizování funkce asistenta pedagoga, s níž vyslovuje krajský úřad souhlas a na jejímž působení se finančně podílí. Ve školním roce 2011/2012 bylo v základních školách HMP integrováno 7 246 žáků (téměř 10 % z celkového počtu) a 2 199 ve školách středních (více než 3 % z celkového počtu).

V rámci hodnocení základního vzdělávání se v souvislosti se začleňováním do ZŠ objevuje skupina dětí se sociálním znevýhodněním. Pomoc v této oblasti poskytují komunitní centra, která jsou zřizována při některých základních školách.

V kapitole věnované speciálnímu školství (2.2.8) je hodnocena také prioritou z minulého období: *Integrace a inkluze dětí se speciálními vzdělávacími potřebami*. HMP integruje ve větším rozsahu než jiné kraje, integraci pak podporuje též finančně. To dokazuje nárůstem počtu asistentů pedagoga (AP), kterých je v současné době v přepočtu na úvazky 406,4, přičemž financování HMP několikanásobně převyšuje podíl financí na AP ze státního rozpočtu. Znovu je nutno podotknout, že přesto, že se zde hovoří o dětech se SVP jako o celku, blíže jsou zde specifikována jen opatření zaměřená na děti se zdravotním postižením.

Z celého hodnocení se ale o stavu inkluze ve vzdělávání v HMP či o tom, jak se konkrétně podařilo naplnit cíl „Vytváření podmínek pro rovný přístup ke vzdělávání pro jedince se speciálními vzdělávacími potřebami (...)“, čtenář bohužel téměř nic nedozví.

Přechodovou fází mezi hodnocením a plánováním je kapitola o předpokladu čerpání prostředků z ESF mezi lety 2007–2013. V roce 2011 byl zahájen projekt „Studium pedagogických pracovníků k rozšíření odborné kvalifikace pro integrativní vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami na ZŠ a SŠ běžného typu“. Cílem projektu je rozšířit odborné vědomosti, speciálně-pedagogické kompetence a výměnu zkušeností mezi pedagogickými pracovníky běžných škol a škol samostatně zřízených pro žáky se zdravotním postižením. Pro další skupiny dětí se speciálními vzdělávacími potřebami není zaměřen žádný z projektů, na které se čerpají finanční prostředky z ESF.

Pro další období byly stanoveny následující priority, které jsou v DZ již v samotném výčtu blíže rozvedeny:

- zvyšování kvality a modernizace vzdělávání;
- optimalizace nabídky vzdělávání zejména ve vztahu k trhu práce;
- zlepšení klimatu ve školách a školských zařízeních, zvyšování kompetencí dětí, žáků a studentů a jejich osobnostní rozvoj;
- podpora pedagogických pracovníků.

Některé jmenované priority prolínají více opatření z DZ ČR. Každá z priorit je dále rozvedena pro jednotlivé stupně vzdělávání včetně aktivit směřujících k naplnění uvedených cílů. U všech jsme sledovali kroky, které mohou přímo směřovat k podpoře inkluzivního vzdělávání, nebo které jsou zaměřeny na rovný přístup ke vzdělávání pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami, obzvláště pro skupinu dětí se sociálním znevýhodněním. DZ HMP je v tomto ohledu málo zaměřený a jeho obsah je spíše obecný.

Pro předškolní vzdělávání v oblasti *Podpora výuky jazyků*^{ix} zdůrazňuje DZ HMP v souladu s DZ ČR podporu mateřského jazyka, ale omezuje se jen na jazyk český. Z dětí se SVP myslí jen na děti se zdravotním postižením (*Oblast rozvíjení integrace dětí se zdravotním postižením*).

Další stupně vzdělávání neobsahují žádná konkrétní opatření zaměřená na inkluzi nebo na děti se sociálním znevýhodněním.

Těmito tématy se zabývá až samostatná kapitola 3.5 *Speciální školství, pedagogicko- psychologické poradenství*. V úvodu kapitoly jsou dostupné číselné údaje. Kromě počtů zřizovaných poradenských zařízení se zde řeší téma přípravných tříd. V kraji HMP dle zprávy narůstá trend zřizování přípravných tříd (poslední údaj je z roku 2010 – 13 pro 172 dětí). Další údaje patří individuální integraci – ta je realizována na 183 školách (MŠ, ZŠ, SŠ). Dalším tématem jsou asistenti pedagoga – působí na 158 školách. Platy asistentů dofinancovává HMP ze svého rozpočtu. V rámci této kapitoly je též definována inkluze, aniž by na vysvětlení navazovaly nějaké konkrétní kroky.

Z hlediska sledované problematiky jsou zajímavé konkrétní cíle, které kapitola sleduje:

- Cíl 2: *Podpora integrace a inkluze dětí a žáků* (ta se má dít prostřednictvím podpory asistentů pedagoga a přechodu k inkluzi již od mateřských škol).
- Cíl 3: *Transformace speciálních a praktických škol* (předmětem je postupná transformace speciálních škol na poradenská centra). Toho chce HMP dosáhnout mimo jiné podporou spolupráce mezi školami, monitoringem výsledků, dostupností asistentů pedagoga a speciálních pedagogů, dále podporou práce terénních sociálních pracovníků, spoluprací s neziskovými organizacemi a informováním veřejnosti.

11. Strategie vzdělávání Středočeského kraje

Program rozvoje územního obvodu Středočeského kraje řeší problematiku vzdělávání prostřednictvím schváleného dílčího cíle *Podpora rozvoje lidských zdrojů a zlepšování sociálních podmínek v regionu jako doplněk hospodářského růstu, zvyšování přitažlivosti území Středočeského kraje pro život obyvatel*.

Základní strategický dokument *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ve Středočeském kraji* obsahuje základní cíle schválené pro stávající období, přičemž v zásadě kopírují cíle stanovené a platné pro období předcházející. Jedná se o:

- vytvoření podmínek pro dosažení nejvyššího možného vzdělání jednotlivců způsobem odpovídajícím jejich studijním ambicím, motivacím, potřebám a možnostem, a pro zvyšování jejich studijní motivace bez ohledu na jejich věk;
- vytvoření podmínek pro trvalé zvyšování kvality a relevance vzdělávání;
- vytvoření podmínek pro efektivní kompenzaci zdravotního a sociálního znevýhodnění jednotlivců při získání vzdělání i jejich uplatnění;
- vytvoření podmínek pro rozvoj osobnosti dětí a mládeže a pro efektivní prevenci sociálně patologického chování;
- vytvoření podmínek pro zajištění maximální možné efektivity fungování výchovně-vzdělávací soustavy v kraji.

V souladu s požadavky na zamezování exkluze ve školství, resp. na desegregaci na území kraje je i pro stávající období definován cíl vedoucí ke zlepšování podmínek pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Nicméně toto téma je v zásadě zúženo především na děti a žáky se zdravotním postižením. Především na tyto se tedy vztahují následující navrhovaná opatření:

- pokračovat ve zlepšování podmínek pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami;
- podporovat školy ve zlepšování podmínek pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami s využitím finančních prostředků ze strukturálních fondů EU;
- podporovat zřizování speciálních tříd pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami při základních školách.

Obdobně je v rámci *Dlouhodobého záměru* řešena i problematika a podpora multikulturní výchovy na školách a vzdělávání cizinců.

Nový Dlouhodobý záměr vzdělávání Středočeského kraje

Hlavním strategickým dokumentem Středočeského kraje v oblasti vzdělávání pro nadcházející období se stal *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ve Středočeském kraji*. Tento dokument vychází z nového *Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky z roku 2011*. Na krajské úrovni navazuje na svého předchůdce, *Dlouhodobý záměr vzdělávání Středočeského kraje 2008*.

Tato návaznost je patrná především v první kapitole, která je věnovaná hodnocení úrovně plnění cílů stanovených pro minulé období. Tyto cíle jsou podrobněji rozvedeny v jednotlivých bodech. K bodu „Optimalizace institucionální struktury středního a speciálního školství“ kraj například konstatuje, že podporoval zřízení speciálních tříd při běžných mateřských a základních školách. K bodu „Zlepšování podmínek žáků se speciálními vzdělávacími potřebami“ pak kraj uvádí, že byly poskytnuty finanční prostředky na nákup rehabilitačních pomůcek nebo že bylo otevřeno 7 přípravných tříd ZŠ pro žáky se sociálním znevýhodněním.

Nový DZ navazuje na svého předchůdce také při formulaci nové strategie, neboť ta předpokládá pokračování v plnění předchozích cílů. Ve sledované oblasti takto zmiňuje pokračování v podpoře vzniku míst asistenta pedagoga, avšak pouze pro žáky se zdravotním postižením. Za základní koncepční cíle na další období jsou vymezeny tyto body:

- vytvoření a zlepšování podmínek pro trvalé zvyšování kvality vzdělávání,
- podpora zavedení nových metod hodnocení škol,
- podpora rozvoje odborného vzdělávání v návaznosti na požadavky trhu práce,
- zajištění podpory pedagogickým pracovníkům.

Z hlediska sledované oblasti je důležité, že v rámci prvního koncepčního cíle kraj opět stanovuje jako jeden ze svých strategických záměrů *Podporu multikulturní výchovy a vzdělávání cizinců ve školách*.

V jednotlivých segmentech vzdělávání se tématu rovných příležitostí ve vzdělávání věnují dvě kapitoly:

- Speciální vzdělávání, zájmové vzdělávání,
- Rovné příležitosti ve vzdělávání.

V kapitole věnované speciálnímu vzdělávání se v podstatě opakuje popis dosaženého stavu a dosavadních aktivit, mezi nimiž jsou nejdůležitější udělování souhlasu se zřízením speciálních tříd při ZŠ, míst asistentů pedagoga a právnických tříd na ZŠ pro žáky se sociálním znevýhodněním, o jejichž zřízení však mezi školami není velký zájem. Nejsou zde uvedeny žádné specifické cíle či opatření k dosažení dříve stanoveného cíle.

V kapitole zabývající se rovnými příležitostmi ve vzdělávání se v sekci věnované žákům a studentům se SVP konstatuje, že dochází ke zvýšení počtu žádostí o zřízení funkce asistenta pedagoga. I zde jde o popis současného vývoje. Ani zde proto nenajdeme žádné závazky mířící do budoucnosti.

12. Strategie vzdělávání Ústeckého kraje

Koncepční dokument *Program rozvoje Ústeckého kraje 2008–2013* řeší téma vzdělávacího systému v rámci cíle *Rozvoj lidských zdrojů*, konkrétně snahy vytvořit optimální podmínky pro počáteční vzdělávání i celoživotní učení a podpořit růst vzdělanosti obyvatel Ústeckého kraje v souladu s požadavky trhu práce. Analyzovaná problematika zde však řešena není.

Dokument *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v Ústeckém kraji* se strategickým i operačním cílům z této oblasti věnuje vždy v rámci daných problematických okruhů. Chybí však jejich detailní výčet, je pouze uveden odkaz na národní úroveň *Dlouhodobého záměru* a jeho prioritní list cílů.

Vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a zajištění rovného přístupu ke vzdělávání a stanovení jednotlivých cílů se liší dle stupně vzdělávání. V případě základních škol byly stanoveny následující cíle:

- tvorba školního vzdělávacího programu v ZŠ speciální a praktické postupně od školního roku 2007/2008;
- cílem vzdělávání je připravovat žáky na vstup do praktického života. Kde je to možné, s ohledem na druh a typ postižení, je vhodné hledat uplatnění na trhu práce;
- potřebné je zajišťování pomůcek, modernizace školních prostor, úpravy sportovišť a tělocvičen, vytváření kulturního prostředí, relaxačních koutů.

Z dokumentu vyplývá zaměření převážně na žáky se speciálními potřebami, které nejsou vyvolány sociálními podmínkami, ale spíše mírou zdravotního postižení těchto žáků základních škol.

V rámci vyhodnocení předchozího Dlouhodobého záměru jsou ve vztahu k dětem a žákům se sociálním znevýhodněním na příslušných školách řešeny počty asistentů pedagoga pro tyto děti a žáky v letech 2006, resp. 2007.

V případě středoškolského vzdělávání jsou hlavními cíli ve vztahu ke studentům se speciálními potřebami definovány požadavky a cíle spočívající především v zajištění široké a účinné spolupráce a v metodickém dohledu školských poradenských zařízení. Cíle spočívají i v přípravě vyučujících středních škol na vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Existuje zejména snaha o změnu přístupu pedagogů, o zavádění nových metod práce a o nastavení nových parametrů pro výše zmíněnou skupinu žáků.

Nový Dlouhodobý záměr vzdělávání Ústeckého kraje

Dlouhodobý záměr vzdělávání Ústeckého kraje pro nadcházející období je rovněž zahájen kapitolou o hodnocení naplnění cílů z minulého DZ. Hned v úvodu kapitoly je zhodnocen proces integrace dětí se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP) do běžných základních škol a podpora a zajištění rovného přístupu ke vzdělávání. Integrace do běžných ZŠ je dle hodnocení řešena především skupinově (zřizováním speciálních tříd pro děti se SVP) a zřizováním funkce asistenta pedagoga, která je hodnocena jako neefektivnější nástroj pro vzdělávání žáků se SVP. Žádosti o zřízení a financování AP každoročně narůstají. Také z toho důvodu Ústecký kraj (ÚK) realizuje průběžný audit již existujících míst s AP. V roce 2011 působilo v 51 základních školách 80 asistentů pedagoga pro děti, žáky a studenty se sociálním znevýhodněním. Dalším jmenovaným nástrojem pro zajištění rovného přístupu pro děti se SVP ke vzdělávání je zřizování přípravného ročníku – těch bylo v roce 2011 zřízeno 98.

Dále DZ hovoří o postupu modernizace stávající sítě praktických a speciálních škol, tento proces však kromě odkazu na soulad s hygienickými předpisy a BOZP více nespecifikuje. Kraj zřizuje jen jednu samostatnou ZŠ praktickou. Většina škol pro děti se SVP je komplexem zajišťujícím vzdělání od předškolního po střední, zahrnující speciální třídy i pedagogicko-psychologické a speciálně pedagogické poradenství. V hůře dostupných lokalitách kraje jsou samostatně zřízené školy pro žáky se SVP, kam dochází malé množství těchto žáků. To bude kraj řešit v součinnosti s vedením těchto škol a s přihlédnutím k „integračním procesům a finančním možnostem kraje.“ Zbytek hodnotící kapitoly je věnován restrukturalizaci sítě SŠ a VOŠ v kraji.

Úvod plánu na další období je věnován sociálně-ekonomickým podmínkám rozvoje v Ústeckém kraji. Kromě běžných demografických dat je zde detailně probrána analýza zaměstnanosti v závislosti na dosaženém vzdělání. Zde se konstatuje, že Ústecký kraj kopíruje republikový vzorec – „na pracovním trhu je nejhorší situace uchazečů se základním nebo nižším středním odborným vzděláním, ale zároveň se stejně jako v rámci celé ČR snižuje počet osob s nedokončeným, základním a nižším středním vzděláním, narůstá počet maturantů a vysokoškolsky vzdělaných lidí.“

Oblast lidských zdrojů a vzdělávání staví Ústecký kraj vysoko na žebříčku priorit – toto téma se prolíná také *Strategií udržitelného rozvoje ÚK*, který je v DZ představen.

Pro motivaci ke vzdělávání využívá ÚK spolupráci s hospodářskou komorou (krajskou a okresní). Talentovaným absolventům středních škol je udělován Dobrý list komory, který může usnadnit vstup na trh práce. Na ocenění by si měli sáhnout nejen premianti, ale všichni žáci, kteří výjimečně dobře zvládnou daný obor. Další způsob provázání školy s pracovní budoucností je podpora investorů v oblasti lidských zdrojů – ÚK zprostředkovává schůzky investorů, kteří mají záměry s pozemky patřícími kraji, s úřadem práce a se středními školami. ÚK směřuje ke zlepšení kvality přípravy absolventů škol, aby se tito bez potíží zařadili na trh práce, případně do terciárního vzdělávání.

Z DZ vyplývá, že výjimečná péče bude po uskutečnění plánovaných opatření ve středním školství věnována nadaným dětem. Snižování počtu studentů gymnázií povede k vytvoření optimálních podmínek pro individuální péči o nadané studenty, zatímco na polyfunkčních školách nabízejících vyučení i maturitní studium, které budou v první řadě po optimalizaci zachovány, budou stovky studentů, kteří by také potřebovali osobní přístup – to však charakter školy neumožní.

Cíle, obsah a hodnocení kvality vzdělávání v Ústeckém kraji jsou předmětem další kapitoly, rozpracované dle jednotlivých stupňů vzdělávání. V oblasti předškolního vzdělávání se konstatuje, že se daří směřovat k naplňování individuálních vzdělávacích potřeb dětí. Zájem o předškolní vzdělávání narůstá, ÚK bude podporovat opatření na navýšení kapacity MŠ. Většinu MŠ ale kraj nezřizuje, a tak nemůže přímo ovlivnit kvalitu a rozvoj předškolního vzdělávání. Jednotlivé skupiny dětí zde nejsou přiblíženy, ve jmenovaných opatřeních kraj počítá s případnou podporou míst asistentů pedagoga v mateřských školách.

V oblasti základního vzdělávání se rovněž konstatuje, že „školy dle možností řeší a zajišťují rovný přístup ke vzdělávání (...),“^{xi} a že „většina škol má pozitivní školní klima“^{xii} (bohužel zde není uveden způsob, jakým způsobem bylo školní klima a zajišťování rovného přístupu ke vzdělávání zjišťováno). Tvůrci DZ zde také hodnotí rozdíl mezi městskými a venkovskými školami. Ten netkví jen v materiálních podmínkách, ale například také ve formálnosti využívání ŠVP či v práci s individuálními vzdělávacími plány pro žáky se SVP. Z toho vyplývá i další zaměření pozornosti – školy by se měly více věnovat inkluzivnímu vzdělávání. Kraj ale většinou ZŠ nezřizuje (pokud nejsou určeny speciálně pro děti se SVP), a proto má omezené možnosti podpory základního vzdělávání. Jako opatření proto navrhuje podporu aktivit vedoucích ke vzájemné komunikaci mezi školami, které se snaží o inkluzivní vzdělávání a realizují aktivity vedoucí k získání kvalitního vzdělání pro všechny žáky jako například: přípravu na zahájení PŠD, společné využívání školních psychologů či kvalifikovaných učitelů jazyků apod.

Nejucelenější pohled na vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a zajištění rovného přístupu ke vzdělávání poskytuje stejnojmenná kapitola VI. Ta je rozdělena do podkapitol buď tematicky, nebo podle stupně vzdělávání. Otevírá ji téma asistentů pedagoga. Současný počet AP (uvedený v hodnocení minulého DZ) by měl narůstat již jen minimálně, neboť „potřeba je saturována.“^{xiii} Dále patří prostor asistentům pedagoga pro děti se zdravotním postižením, jejichž počet by naopak měl narůstat „v důsledku stále širší integrace těchto žáků do běžných typů škol.“^{xiv} Kapitola VI.2 se zabývá vzděláváním žáků se SVP v základních školách. Zde jsou dostupné údaje o počtech praktických škol v kraji a o jejich zřizovateli (v r. 2011 36 ZŠ pro SVP; 25 zřizuje kraj, 9 zřizují obce, 2 jiný zřizovatel.) Z opatření v rámci této kapitoly považujeme za důležité upozornit na podporu spolupráce pedagogů, poradenských pracovníků, rodičů a zřizovatelů škol na zajištění toho, aby poradenství, které je v gesci kraje, vedlo k zajištění „široké a bezproblémové integrace do předškolního a základního vzdělávání dětí a žáků“, ^{xv} „podporu spolupráce základních škol speciálních a základních škol při zajišťování co nejlepších a rovných podmínek pro inkluzivní vzdělávání dětí a žáků se SVP“, ^{xvi} podporu projektů a programů zaměřených na podporu inkluze žáků se SVP do hlavního vzdělávacího proudu (HVP). Další opatření, která plynou ze zřízení speciální skupiny pro řešení problematiky vzdělávání dětí se SVP (zřízené při Odboru školství, mládeže a tělovýchovy KÚ ÚK, složené z ředitelů „speciálních“^{xvii} škol, pracovníků školního poradenství, pracovníků odboru školství), jsou například: formulovat krajskou vzdělávací politiku zaměřenou na žáky se SVP ve spolupráci s expertní skupinou; kontrolovat zapojení AP do vzdělávacího procesu a hodnocení jejich efektivity; prevence nevhodné volby typu školy především u tzv. hraničních žáků spolu s eliminací předčasných odchodů ze vzdělávání aj. Kapitola VI. 3 řeší vzdělávání dětí se SVP na středních školách, z opatření pak navrhuje přiblížení poradenských pracovišť středním školám, zaměřuje se také na přípravu středoškolských pedagogů na práci s dětmi se SVP.

Dalším celkem DZ, který je vzhledem ke sledované problematice relevantní, je kapitola VIII.: *Systém poradenských služeb, kariérové poradenství a péče o talenty*. V této oblasti zaujalo naši pozornost opatření týkající se sjednocení a objektivizace kvality poradenských služeb v kraji, analýza a zajištění potřeb poradenských služeb ve školách a školských zařízeních.

Z hlediska financování je na děti se SVP kromě běžného rozpočtu na vzdělávání zaměřena Osa 1.2: *Rovné příležitosti ve vzdělávání v rámci 2. etapy globálních grantů Ústeckého kraje 2011–2013 prioritní osy OPVK Počáteční vzdělávání, financované z ESF a státního rozpočtu ČR*. Z vlastních rozvojových programů ÚK by na sledovanou skupinu dětí se sociálním znevýhodněním mohl mít dopad program *Stipendia pro žáky středních škol ve vybraných oborech vzdělání*, který běží od roku 2009/2010. Program nabízí žákům, kteří se přihlásí ke střednímu vzdělávání do málo obsazených technických oborů, měsíční finanční podporu a jednorázové dávky za vyznamenání na konci školního roku. Výše podpory se zvyšuje s ročníky studia. Již je z programu podporováno téměř 1 500 studentů, statistiky uvedené v DZ však neobsahují informace o tom, zda byl některý z podpořených studentů ze skupiny z dětí se SVP. Dalším takovým programem je *Příspěvek na dojíždění*. Ten je realizován od roku 2009 a přináší měsíční příspěvek na dopravu, který se zvyšuje s počtem okresů, které dojíždějící žák překonává. Tento program se však vyhlašuje naposledy pro školní rok 2011/2012 a dotaci dostanou jen žáci škol zřizovaných Ústeckým krajem. Z programů na podporu vysokoškolského vzdělávání budeme jmenovat například *Stipendijní program ÚK*, který se pro ak. rok 2011/2012 vyhlašuje již po osmé. Student obdrží 20 000, – Kč na výdaje spojené se studiem VŠ na jeden akademický rok. Podpora může být poskytována po celé studium, pokud však student dosahuje výborných studijních výsledků.

13. Strategie vzdělávání kraje Vysočina

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy kraje Vysočina 2008 přináší tři základní cíle věnované této oblasti. Těmito prioritními cíli jsou:

- změna účasti na vzdělávání,
- zajištění kvality vzdělávání,
- zvýšení efektivity a zajištění rozvoje vzdělávání.

Dílčím cílem, který je na území kraje Vysočina definován ve vztahu k desegregaci školství, je cíl *Zajistit rovnost přístupu ke vzdělávání dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením a sociálním znevýhodněním (včetně žáků z etnických menšin a imigrantů)*. K tomuto cíli by měla směřovat následující opatření:

- vytvářet podmínky pro vzdělávání dětí a žáků se zdravotním nebo sociálním handicapem. Tam, kde je to možné, podporovat individuální nebo skupinovou integraci;
- pokračovat ve vytváření podmínek pro města a obce k převzetí vzdělávací činnosti dětí a žáků se zdravotním znevýhodněním. Stávající programy podpory doplnit o systémovou podporu na provozní náklady měst a obcí, která zabezpečují vzdělávání dětí a žáků s těžšími formami zdravotního handicapu v základních školách speciálních, speciálních třídách nebo individuálně;
- podpořit postupné odstraňování bariér ve školách; přednostně tam, kde se vzdělávají nebo budou vzdělávat žáci s omezením pohybu;

- vytvořit přehledný systém krajského speciálně pedagogického poradenství;
- podporovat vzdělávání, poradenství a výměnu zkušeností mezi pedagogy a odbornými pracovníky při zabezpečování vzdělávání handicapovaných žáků a vytváření podmínek pro jejich vzdělávání a spolupráci s rodiči;
- podporovat programy prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže.

Zároveň jsou také stanoveny standardní ukazatele, které umožní měřitelnost výsledků jednotlivých cílů spočívajících v podílech žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v příslušných vzdělávacích zařízeních.

Nový Dlouhodobý záměr vzdělávání kraje Vysočina

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy kraje Vysočina 2012 je aktualizací předcházejícího *Dlouhodobého záměru* z roku 2008 a z velké části z něj vychází. V samotném úvodu je zdůrazněno, že dokument neobsahuje rozsáhlé analytické pasáže, ale že se soustřeďuje na konkretizaci úkolů a opatření na období let 2012 až 2016.

Dlouhodobý záměr opět stanovuje tři prioritní cíle (první cíl se oproti předcházejícímu dokumentu změnil v názvu i zaměření):

- sbližování výstupů vzdělávání s potřebami trhu práce,
- zajištění kvality vzdělávání,
- zvýšení efektivity a zajištění rozvoje vzdělávání.

K jednotlivým cílům jsou formulovány příslušné úkoly a opatření, která jsou rámcem a ukazatelem pro realizaci konkrétních projektů a podpůrných aktivit. Oproti minulým letům je zde navržena vize pro vzdělávací systém kraje, v níž se píše, že odlišnosti (např. generační, zdravotní, národnostní, osobnostní, sociální) jsou přirozenou součástí společnosti a že v zájmu harmonického sociálního klimatu i ekonomické úspěšnosti by měla vzdělávací soustava přispívat ke snižování negativních dopadů rozdílných předpokladů ke vzdělávání.

V rámci cíle *Sbližování výstupů vzdělávání s potřebami trhu práce* je jako dílčí úkol stanovena minimalizace či vyloučení existence často umělých překážek při průchodu vzděláváním, které mohou být příčinou předčasného odchodu žáků ze vzdělávání a jeho ukončování na základním stupni. Jedním z dalších úkolů je zvýšit počet žáků základních škol, kterým je poskytováno systematické poradenství a informace potřebné pro rozhodování o volbě vzdělávací dráhy.

Druhý prioritní cíl (*Zajištění kvality vzdělávání*) mimo jiné obsahuje následující opatření:

- přizpůsobovat obsah, metody a organizaci vzdělávání individuálním potřebám jednotlivců a jejich věkovým specifickým;
- vzdělávat pedagogické týmy i jednotlivce v oblasti aktivizujících metod vzdělávání a individualizace vzdělávání včetně zahraničních stáží;
- uveřejňování příkladů dobré praxe, podporovat výměnu zkušeností mezi učiteli, mezi školami a dalšími subjekty.

Další úkol, který z DZ vyplývá, je *Zajištění rovného přístupu ke vzdělávání dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením a sociálním znevýhodněním (včetně žáků z etnických menšin a imigrantů)*. Kraj Vysočina jej chce naplnit prostřednictvím následujících sedmi opatření:

- vytvářet podmínky pro vzdělávání dětí a žáků se zdravotním nebo sociálním handicapem. Tam, kde je to možné, podporovat individuální nebo skupinovou integraci;
- pokračovat ve vytváření podmínek pro města a obce k převzetí vzdělávací činnosti dětí a žáků se zdravotním znevýhodněním. Stávající programy podpory doplnit o systémovou podporu na provozní náklady měst a obcí, která zabezpečují vzdělávání dětí a žáků s těžšími formami zdravotního handicapu v základních školách speciálních, speciálních třídách nebo individuálně;
- podpořit postupné odstraňování bariér ve školách; přednostně tam, kde se vzdělávají nebo budou vzdělávat žáci s omezením pohybu;
- vytvořit přehledný systém krajského speciálně pedagogického poradenství;
- podporovat vzdělávání, poradenství a výměnu zkušeností mezi pedagogy a odbornými pracovníky při zabezpečování vzdělávání handicapovaných žáků a vytváření podmínek pro jejich vzdělávání a spolupráci s rodiči;
- podporovat programy prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže;
- zabezpečit podmínky pro výchovu a vzdělávání dětí a mladých lidí v dětských domovech.

Můžeme sledovat, že kromě posledního navrhovaného opatření jsou všechna ostatní shodná s textem předcházejícího *Dlouhodobého záměru*. Nakonec jsou představeny dva ukazatele ke sledování dosaženého stavu – zaprvé podíl žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, kteří jsou individuálně integrováni ve třídách (včetně žáků z etnických menšin a imigrantů) a za druhé podíl žáků, kteří jsou vzděláváni ve specializovaných třídách (opět včetně žáků z etnických menšin a imigrantů). Není zde zmíněn institut asistenta pedagoga, v dokumentu se ani explicitně nemluví o inkluzivním vzdělávání.

14. Strategie vzdělávání Zlínského kraje

Strategie rozvoje Zlínského kraje 2009–2020 obsahuje mj. detailněji specifikovaný cíl pro flexibilitu vzdělávací soustavy, která by měla spočívat také v jejím otevření a zlepšení zapojení znevýhodněných žáků a studentů.

V případě Zlínského kraje je dokument nazván jako *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy Zlínského kraje pro oblast předškolního, základního, středního, vyššího odborného a dalšího vzdělávání*. Schválené cíle jsou:

- zajišťování kvality, monitorování a hodnocení vzdělávání,
- integrovaný systém poradenství ve školství,
- výuka cizích jazyků, informační a komunikační technologie,
- zvyšování profesionality pedagogických pracovníků,
- prevence sociálně patologických jevů ve školách a školských zařízeních,
- environmentální vzdělávání, výchova a osvěta ve školách a školských zařízeních,
- zahraniční spolupráce škol a školských zařízení.

V rámci rovného přístupu ke vzdělávání je definován obecný cíl *Optimálním způsobem zajistit vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami*, prostřednictvím kterého by na území Zlínského kraje měla být realizována dvě základní opatření:

- podpora uplatňování moderních trendů vzdělávání – podpora vzdělávání pedagogických pracovníků škol samostatně zřízených pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami a školských poradenských zařízení v oblasti nových terapií a metod vzdělávání handicapovaných dětí. Zvýšení informovanosti pedagogických pracovníků běžných škol pracujících s integrovanými žáky v dané problematice;
- zaměřit se na vzdělávání dle individuálních potřeb žáků – na základě zjištění nejvhodnějšího způsobu vzdělávání školským poradenským pracovištěm nastavit optimální formu vzdělávacího procesu s přihlédnutím k individuálním potřebám žáka a rozhodnout o vhodnosti zařazení do speciální školy nebo k individuální či skupinové integraci.

Nový Dlouhodobý záměr vzdělávání Zlínského kraje

Novým strategickým dokumentem Zlínského kraje pro oblast vzdělávání pro nadcházející období se stal *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ve Zlínském kraji* 2012. Tento dokument výslovně nedeclaruje spojitost s jinými koncepčními dokumenty, pouze se zmiňuje o vyhodnocení svého předchůdce a stavu plnění v něm vytyčených cílů. Tento závazek naplňuje komplexně, neboť se mu věnuje celá Příloha 1, nazvaná *Naplnění cílů a opatření stanovených v minulém období*. Zde se na téměř 20 stranách podrobně rozebírá, jaký je současný stav každého z výše uvedených průřezových cílů i navazujících opatření. Tím se velmi přehledně a oproti ostatním krajům originálně vypořádává s popisem probíhajících aktivit a projektů. Hlavní dokument je proto zcela oprostěn od popisných částí jednotlivých segmentů vzdělávání a soustřeďuje se pouze na budoucí cíle, opatření, kritéria i ekonomické podmínky pro jejich dosažení jak z hlediska stanovených priorit (viz níže), tak jednotlivých segmentů.

Nový DZ ve své druhé kapitole, nazvané *Strategické směry rozvoje vzdělávání a vzdělávací soustavy a způsob jejich realizace a podpory*, definuje celkem 9 aktuálních strategických oblastí. Mezi nimi nově nalezneme také *Vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů nadaných*. Hlavní cíl zde zůstává nezměněn, tedy „optimálním způsobem zajistit vzdělávání dětí a žáků se SVP“. K tomuto cíli by měla vést tato dvě, rovněž identická, opatření:

- podporovat uplatňování moderních trendů vzdělávání – v rámci tohoto opatření se dále mluví o podpoře speciálních pedagogů v doplňování a rozšiřování jejich odborné kvalifikace a z hlediska materiálního vybavení škol o vhodnosti zapojení do odpovídajícího Rozvojového programu MŠMT;
- zaměřit se na vzdělávání dle individuálních potřeb žáků – v rámci tohoto opatření se mluví o potřebě věnovat speciální pozornost oblastem:
 - inkluzivního vzdělávání a k jeho realizaci využít Národní akční plán inkluzivního vzdělávání (NAPIV),
 - vzdělávání dětí a žáků se sociálním znevýhodněním, aby byly vytvořeny předpoklady pro zvýšení jejich školní úspěšnosti, prodloužení jejich vzdělávací dráhy a zvýšení kvalifikace,
 - vzdělávání nadaných dětí, žáků a studentů.

K implementaci výše uvedených opatření si kraj klade za úkol využít globálních grantů prostřednictvím několika podporovaných aktivit, mezi nimiž jsou z hlediska sledovaného tématu relevantní především tato:

- zvyšování kompetence pedagogů pro odstraňování bariér bránících rovnému přístupu všech ke vzdělávání;
- rozvoj poradenství a nabídky asistenčních, speciálně pedagogických a psychologických služeb pro žáky se SVP;
- vybudování záchranné sítě pro osoby ohrožené předčasným odchodem ze systému vzdělávání;
- včasné zajištění minimální péče o děti se sociokulturním znevýhodněním.

I Výstupem tohoto výzkumu je zpráva „Nedokončený úkol: Romští žáci v České republice stále čelí překážkám ve vzdělávání.“ Zpráva byla zveřejněna v lednu 2010 a je dostupná na: <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR71/003/2009/en/a274cab0-f1db-40c6-ad24-fac784e4450a/eur710032009cs.pdf>.

II Plzeňský kraj: V březnu 2010 se k tématu diskriminace a inkluzivního vzdělávání v Sloupku hejtmanky vyjádřila i hejtmanka Plzeňského kraje, doc. MUDr. Milada Emmerová, CSc. Odmítla v něm kritiku České republiky komisařkou OSN, že diskriminace Romů se v ČR zhoršuje. Popisuje zde svou návštěvu ZŠ praktické, vyzdvihuje příjemné a vhodné prostředí i láskyplnou péči vyučujících, kterou věnují všem dětem bez rozdílu. Ocenila uháčkovaný dárek od romské žákyně zmíněné školy a článek uzavřela pochvalnými slovy na adresu romského zaměstnance technických služeb a jeho ženy, která podle ní vždy svou práci uklízečky vykonávala s láskou. Uvedla také, že zmíněný muž pozitivně hodnotil úroveň výuky na ZŠ praktické, kam chodila jeho dcera.

V dubnu 2010 se v měsíčníku Plzeňského kraje objevil rozsáhlý článek na téma praktických škol – rozhovor s poslankyní parlamentu Ivanou Levou. Paní Levá v něm kritizuje snahy o redukci či zrušení základních škol praktických a odmítá možnost vzdělávání dětí s lehkým mentálním postižením na běžných základních školách. Své stanovisko vysvětluje lepšími podmínkami pro vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami na ZŠ praktických, upozorňuje také na krutost dětí, které by mezi sebe takto odlišné dítě nepřijaly a dítě by bylo vystresované a bez motivace. Navrhuje však zrušit možnost vzdělávat v těchto školách až 25% dětí bez mentálního postižení a doporučuje zvýšení počtu „předškolních“ tříd.

Pardubický kraj: V čísle 1/2010 Krajského zpravodaje se na první a druhé stránce objevil článek s nadpisem „Kraj zřizovatelem dalších speciálních škol“. Článek upozorňuje na vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami jako na prioritu Pardubického kraje v oblasti školství, hovoří o změnách v podobě větší provázanosti speciálního školství s běžným vzdělávacím proudem a upozorňuje na to, že nejvyšší míry speciálně-pedagogické podpory se žákům dostává ve speciálních školách. Dále obsahuje oznámení záměru kraje převzít roli zřizovatele u speciálních škol, které zřizují obce, a lépe rozmístit speciální školy v kraji. Informuje též o zřízení nového speciálněpedagogického centra.

III Tento dokument je dále úzce propojen s *Programem rozvoje Jihočeského kraje a jeho Realizačním dokumentem* vytvořeným na časově shodné období let 2007-2013. Vzdělávání je v dokumentu obsaženo v prioritní ose *Ekonomický rozvoj a znalostní ekonomika* (opatření *Rozvoj výzkumných a vývojových kapacit*) a především v ose Lidské zdroje a sociální soudržnost, ze které jsou pro oblast regionálního školství vyčleněna opatření *Rozvoj celoživotního učení a Podpora volnočasových aktivit*. Dlouhodobý záměr v některých kapitolách odkazuje na další koncepční materiály kraje, jakými jsou např. *Koncepce dalšího rozvoje zájmového vzdělávání v Jihočeském kraji*, *Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v Jihočeském kraji na období 2005-2008* nebo *Koncepce rozvoje tělovýchovy a sportu v Jihočeském kraji*.

IV Poslední jmenovaná opatření by měla být financována v rámci *Dotačního programu na činnost národnostních menšin v Jihomoravském kraji*.

V Opatření je zaměřeno na oblast vzdělávání, a to jak na infrastrukturu, tak na vlastní vzdělávací aktivity. Podpora bude realizována nejenom v rámci „formalizované“ školské soustavy (základní, střední, vyšší odborné či vysokoškolské vzdělávání), ale také v rámci dalšího vzdělávání.

VI Tento cíl by měl být naplňován ve spolupráci s komisí pro koordinaci poradenských služeb Královéhradeckého kraje.

VII Výstupem z projektu je metodický manuál. Projekt byl zakončen v roce 2008, zpráva ze závěrečné konference je dostupná na: http://verejna-sprava.kr-moravskoslezsky.cz/nme_05.html

VIII Viz například http://www.kr-olomoucky.cz/NR/ronlyres/4ED10547-3094-4DDC-8970-FDA91370022E/0/Vyrocní_zpráva_o_stavu_a_rozvoji_vzdelavaci_soustavy_v_Olomouckem_kraji_za_skolní_rok_20082009_.pdf

IX Kapitola 3.1 cíl 3.

X Kapitola V.:Změny cílů a obsahu vzdělávání, zvyšování, sledování hodnocení kvality vzdělávání v Ústeckém kraji.

XI s.32.

XII Tamtéž.

XIII s.35.

XIV Tamtéž.

XV s.36.

XVI Tamtéž.

XVII Uvozovky již v původním dokumentu.

Analýza role krajů v podpoře inkluzivního vzdělávání

AMNESTY
INTERNATIONAL

www.amnesty.cz